

Strategi för välfärd –

en diskursanalytisk studie av kultur i vård, omsorg och skola

Ella-Kari Meyrell

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Masteruppsats i Socialt arbete

Vt 2014

Handledare: Håkan Jönson
Examinator: Torbjörn Hjort

Abstract

Author: Ella-Kari Meyrell

Title: Strategy for welfare - a discourse analytical study of culture in health, social care and school organizations

Supervisor: Håkan Jönson

Assessor: Torbjörn Hjort

The aim of this study was to examine how culture (as “the arts”) is constructed as a strategy in welfare work. The empirical material was based upon 160 articles from Swedish printed and web based media, dealing with three major initiatives the Swedish government has made in the field of culture and health; Culture on prescription, Culture for the elderly and Creative School. The study departed from a social constructionist approach based upon Ernesto Laclau and Chantal Mouffe’s theory of discourse analysis as well as Michel Foucault's theory of power. More specifically the aim was to find out which discourses emerged, the position of culture, which actors that were involved and how culture is legitimized and how it becomes relevant in welfare work. The initiatives of culture in welfare organizations appeared in the empirical material as solutions to three major challenges concerning welfare in Sweden. The major concerns were increased mental illness, a growing number of older people in health and social care and the deteriorating school results of pupils. Four discourses emerged: health discourse, social care discourse, school discourse and cultural discourse. The core values in the cultural discourse proved to have difficulties co-existing with the other discourses. In practice, this created problems in the implementation of the cultural initiatives. It also revealed a vague position of culture in welfare work because of doubts and ambiguities about its health effects and impact on school results. In the empirical data concerning the relations of power between practitioners, providers and policy makers a matter of power struggles was found. The main social actors were patients, pupils, the elderly, cultural workers, teachers, researchers and politicians. During the analysis process, two predominant strategies for legitimizing the use of culture within welfare work emerged: (1) the concept of culture was widened in order to include a broader range of activities and to reach more people; (2) the culture was accredited several utility values; such as health improvement and increased socio-economic benefits.

Keywords: Discourse, welfare, Culture on prescription, Culture for the elderly, Creative school, culture, discourse analysis

Svenska nyckelord: Diskurs, välfärd, Kultur på recept, Kultur för äldre, Skapande skola, kultur, diskursanalys

Förord

Först nu förstår jag full ut vad uttrycket ”sitta på sin kammare och skriva” innebär. Det är vad jag har gjort under det senaste halvåret. Nu är den i alla fall klar, min masteruppsats. Diskursanalysen kom jag i nära kontakt med när jag läste en inspirerande uppsats och det blev ett självklart val. Det har varit mycket spännande att betrakta kultur, som är något jag brinner för, på detta sätt.

Uppsatsskrivandet har varit en intensiv process och det är några jag särskilt vill tacka som följt mig i arbetet och underlättat det. Först vill jag säga stort tack till min handledare Håkan Jönson som med engagemang stöttat och lotsat mig genom arbetet, både innehållsmässigt och språkligt. Jag vill också tacka Mathias, som funnits där hela tiden och lyssnat, läst och uppmuntrat. Jag vet inte vad jag skulle gjort utan ditt stöd.

Sist vill jag även tacka min familj som trott på mig, särskilt Esbjörn som jag har kunnat ringa och få råd, både om stort och smått.

/Ella-Kari Meyrell

Malmö, maj 2014

Innehåll

1. Inledning och problemformulering.....	6
1.1 Syfte.....	9
1.2 Frågeställningar	9
1.3 Disposition.....	9
2. Tidigare forskning	10
2.1 Begreppslig (o)reda	10
2.1.1 Kulturbegreppet.....	10
2.1.2 Hälsobegreppet	11
2.2 Välfärden och kulturen	12
2.2.1 Kulturaliseringen av ekonomin	12
2.2.2 Kultur och hälsa.....	13
2.2.3 Konstkulturens egenvärde	16
3. Teori.....	17
3.1 Diskursanalysens utgångspunkter	17
3.1.1 Vad är diskurs?.....	19
3.2 Diskursteorin	20
3.3 Diskursordning, hegemoni och maktbegreppet	21
4. Metod.....	24
4.1 Diskursteori som metod.....	24
4.2 Analysredskap.....	25
4.3 Empiriskt material och tillvägagångsätt	28
4.3.1 Artiklarna	28
4.3.2 Tillvägagångsätt	30
4.4 Tillförlitlighet	31
4.5 Etiska reflektioner.....	33
5. Analys	34
5.1 Kultur på recept	34
5.1.1 Satsningen Kultur på recept.....	34
5.1.2 Vårdskursen	36
5.1.3 Sambandet mellan kultur och hälsa	37
5.1.4 Evidensdebatten.....	39
5.1.5 Exemplet Vidarkliniken	42
5.2 Kultur för äldre	44
5.2.1 Kulturprojekt för äldre.....	44
5.2.2 Bilden av äldre.....	46
5.2.3 Omsorgsdiskursen	47
5.2.4 Personalens roll	49
5.2.5 Bidragsberoendet	52
5.3 Skapande skola	54
5.3.1 Satsningen Skapade skola.....	54
5.3.2 Skoldiskursen	55
5.3.3 Det ojämlika utfallet	59
5.3.4 Behovet av bidrag	61
5.4 Kulturen i välfärden.....	63
5.4.1 Användningen av kulturbegreppet.....	63
5.4.2 Kulturens olika påverkan.....	66
5.4.3 Kulturdiskursen	68

5.4.4 Samhällsnyttan	69
5.5 Problembeskrivningar och subjektpositioner	72
5.5.1 Psykisk ohälsa och stress	72
5.5.2 Fler äldre i omsorgen	73
5.5.3 Skolsituationen	75
5.6 Makt och hegemoniska interventioner	78
5.6.1 Makt och politik	78
5.6.2 Hegemoniska interventioner	81
6. Avslutande diskussion.....	83
Referenser	87
Tidningsartiklar.....	95
Bilaga 1	98
Bilaga 2	100
Bilaga 3	101

1. Inledning och problemformulering

Socialt förändringsarbete och förebyggande arbete är områden som får allt större uppmärksamhet på olika plan och engagerar både forskare, socialarbetare och andra yrkesgrupper ute på arbetsplatser. Hur förebygger man sociala problem och hur vet man vad i förebyggande insatser som påverkar positivt? Hur kan man arbeta strukturellt med olika sociala frågor och utveckla nya arbetsmetoder för att skapa förändring? Dessa frågor knyter an till många olika områden i samhället och kräver nya samarbetsformer och forskningsstrategier. I sammanhanget har kulturella aktiviteters betydelse för hälsa och social gemenskap uppmärksammas. Politiker har de senaste åren genom olika satsningar fört in kultur i olika delar av välfärdssystemet, bland annat sjukvården, äldreomsorgen och i skolan. I praktiken innebär dessa insatser till exempel att långtidssjukskrivna får gå historiska vandringar på Sofiero slott som en del i sin rehabilitering, att äldre inom omsorgen får göra film om sina liv vilket ska gynna deras sociala, fysiska och sociala välbefinnande. Man menar till exempel att när sjukskrivna gör aktiviteter som inte fokuserar på deras hälsosituation utan på andra delar i livet kan negativa mönster brytas. Deras psykiska hälsa ökar, medicineringen minskar och de kan snabbare återgå till arbetslivet vilket också ger samhällsekonomiska vinster. Olika kulturprojekt blir på detta sätt en del av ett välfärdsarbete. Det jag kallar välfärdsarbete handlar här om det arbete som sker i de tre organisationerna inom välfärdssystemet.

Välfärd kan sägas handla både om det goda samhället och om politiska och ideologiska ståndpunkter kring hur ansvaret ska fördelas mellan olika aktörer. Den omfattar också de skyldigheter och rättigheter medborgarna har och de villkor som föreläggs medborgarskapet (SOU 2006:37). I välfärdsmodellen finns en stark jämlikhetstanke och en fördelningspolitik som utgår från att alla har rätt till välfärdstjänster. Staten strävar genom olika insatser efter att förebygga social ojämlikhet och garantera medborgarnas trygghet. Tre välfärdsstatliga system där tillgänglighet och kvalitet betonas är vård, omsorg och skola (SOU 2000:41). Välfärden kan också sägas ha betydelse för ekonomisk tillväxt och effektivitet (SOU 2006:37). Samhället är dock under ständig förändring och nya utmaningar möter välfärdsstaten. Allt fler drabbas av psykisk ohälsa och när andelen äldre ökar blir fler i behov av vård och omsorg (Proposition 2002/03:35). Situationen i skolan framstår som allvarlig vilket inte drabbar bara

eleverna utan även lärarna som är ansvariga för elevernas lärande (Skolverket 2014a). I regeringens Proposition 2002/03:35 *Mål för folkhälsan* står att "[...] det fordras en bred samsyn i frågor som rör förnyelse av arbetsmiljöarbetet, eftersom ingen part ensam kan lösa de komplexa problem som råder idag" (ibid:60). Detta ger intrycket av att välfärdssystemet inte alltid verkar klara utmaningen att skapa trygghet för medborgarna.

Regeringens kultursatsningar Kultur på recept, Kultur för äldre och Skapande skola (Regeringskansliet 2014a) kan betraktas som ett sätt att möta dessa problem. De som professionellt arbetar med kultur blir i detta arbete en viktig aktör då till exempel psykiatrisk öppenvård och äldreboenden får resurser till olika kulturaktiviteter och behöver någon som utför dessa. Satsningarna på mer kultur kan samtidigt fungera som en lösning på problemet med kulturarbetares osäkra arbetsituation och fyller därmed ett dubbelt syfte.

Intentionen med satsningarna är att kulturen ska stärkas, få en roll i välfärdsorganisationerna och fungera som en strategi för att nå politiska mål vilket framgår i Proposition 2002/03:35.

[---]För att nå det övergripande nationella folkhälsomålet ska särskild vikt läggas vid att stärka förmågan och möjligheten till social och kulturell delaktighet för ekonomiskt och socialt utsatta personer samt vid barns, ungdomars och äldres möjligheter till inflytande och delaktighet i samhället (ibid:50).

Barn och unga är en grupp som nämns specifikt och även om kultursatsningarna främst är folkhälsopolitiska satsar man stort på att föra in kulturen i skolan (se Regeringskansliet 2014a) som är en utbildningsorganisation. I Proposition 2002/03:35 motiveras kultursatsningen i skolan utifrån en folkhälsoaspekt.

Att ge barn och ungdomar möjlighet att på jämställda och jämlika villkor delta i kulturlivet och få ett eget utrymme för kreativitet och eget skapande i olika verksamheter är också viktigt för att skapa trygga och goda uppväxtvillkor. Målen för kulturpolitiken är därför viktiga och ändamålsenliga även ur ett folkhälsoperspektiv (ibid:57).

I den allmänna diskussionen om välfärd har dock kulturens eget värde ingen framträdande plats och dess plats i välfärdssystemen är omdiskuterad och väcker frågor. Ger kulturen några tydliga hälsoeffekter? Kan den bidra till att barn får högre betyg?

Vad inbegriper begreppet kultur? Händer något med kulturen när man använder den som strategi i välfärdsarbete?

Det finns ett stort intresse för sambandet mellan kultur och folkhälsa, både i olika verksamheter och inom forskning. På ett seminarium med rubriken *Kulturen, en viktig insats för hållbar folkhälsa* som ägde rum i Malmö 8 april 2014 diskuterades ämnet ur olika perspektiv (se bilaga 1). Forskaren Eva Bojner Horwitz berättade om *Kulturhälsoboxen* (2014) som både är ett sätt att sprida kunskap om kulturens hälsoeffekter och en metod att initiera kulturaktiviteter på vårdcentraler. Att trumspel på skolor höjer betyg och minskar skadegörelse var något Anna-Carin Fogelqvist kunde berätta om utifrån Musik i Syds projektet *Vi slår på trummor inte på varann* (Musik i Syd 2014). Lena Ekman Frisk producent och koordinator på *Körcentrum Syd* (2014) diskuterade körsången ur ett folkhälsoperspektiv. Hon var också den som tydligast också ville varna för en alltför instrumentell syn på kultur eftersom den kan bli en fara för kulturens egenvärde. Kulturen, menar Ekman Frisk, måste få finnas för sin egen skull. Även stressforskaren Töres Theorell nämnde kulturens egenvärde och menade att det kan vara ett argument mot forskning av kultur och hälsa (Kulturens Bildningsverksamhet 2014).

Kulturens plats i välfärdsorganisationerna är på många sätt angeläget att undersöka. I denna studie utforskar jag genom en diskursanalytisk medieanalys hur kultur görs till välfärdsarbete. Detta främst för att problematisera en tydlig kulturtrend som kritiserats från flera håll och där varken effekter eller konsekvenser inte ännu tycks vara tillräckligt utredda. Det blir också viktigt att förstå på vilket sätt och under vilka premisser kulturen används utifrån att det görs stora ekonomiska satsningar på kultur som inte verkar vara motiverade av kulturens egenvärde utan av att de ingår i välfärdsarbetet. Vid en läsning av tidningsartiklar om de statliga projekten Kultur på recept, Kultur för äldre och Skapande skola möter man utifrån ett medieperspektiv en allmän och offentlig diskussion om kultur och hälsa och dess plats i välfärden. Det uppkommer också ett antal frågor. Vilka problem är det man vill lösa genom att använda kulturaktiviteter? Vilken definition av kultur utgår man ifrån? Hur förhåller sig de olika diskurserna som kan anas i debatten till varandra? Genom att studera dessa artiklar kan fenomenet granskas och de frågor det väcker utredas.

1.1 Syfte

Syftet med föreliggande studie är att undersöka hur kultur konstrueras som strategi för välfärdsarbete. Fokus ligger framför allt på välfärd ur ett folkhälsoperspektiv. Studien utgår från artiklar om regeringens satsningar Kultur på recept, Kultur för äldre och Skapande skola och ska här betraktas som exempel på hur kultur används och görs relevant i välfärdsarbetet.

1.2 Frågeställningar

Följande frågeställningar utreds i studien:

Vilka diskurser framträder i beskrivningarna av kultur som strategi för välfärdsarbete och hur förhåller sig de olika diskurserna till varandra?

Hur görs kulturen relevant och legitim i välfärdsarbetet?

Vilka subjektpositioner aktualiseras i beskrivningarna och vilka maktrelationer framträder?

Vilken position har kulturen i välfärdsarbetet?

1.3 Disposition

Studien följer det gängse upplägg som finns för akademiska uppsatser på masternivå och inleds således med en inblick i tidigare forskning där begreppen kultur och hälsa diskuteras i relation till samhällsutvecklingen. Därefter kommer en teoridel där diskursanalysens ontologiska och epistemologiska utgångspunkter diskuteras. Här redogörs också för diskursteori vilken är den teoretiska ansats studien har och för Michel Foucault maktteori som kompletterar den. I metoddelen diskuteras diskursanalys som metod och dess begränsningar och möjligheter. Avsnittet beskriver också de analysverktyg som används vid struktureringen och analysen av empirin samt uppsatsarbetets tillvägagångssätt. Metoddelen innehåller också etiska reflektioner. Huvuddelen i föreliggande studie är analysdelen där empirin analyseras utifrån den teori och den begreppsapparat som tidigare presenterats. Sist sammanfattas analysen och anknyts till studiens frågeställningar. Avsnittet innehåller också avslutande reflektioner kring de resultat som framkommit.

2. Tidigare forskning

Följande avsnitt avser att ge läsaren en orientering i begreppen kultur och hälsa. Begreppen är, som kommer att framgå, varken entydiga eller statiska. Avsnittet ger också en överblick över hur kulturbegreppets förändring kan kopplas till samhällsutvecklingen och dess nyttovärde inom olika instanser. I min research har jag kunnat urskilja två spår som kommer att diskuteras. Det ena är kulturaliseringen av ekonomin och är inriktat på hur kulturbegreppet förändrats och integrerats i samhällsutvecklingen i stort och hur kulturen används för att gynna den ekonomiska utvecklingen och öka effektivitet och kvalitet inom olika institutioner. Det andra spåret är kultur och hälsa. Det kan betraktas som en del av kulturaliseringen och kan också sägas ha att göra med kulturbegreppets förändrade betydelse. Skillnaden är att kulturen här inte i första hand har ett ekonomiskt syfte utan ett hälsomässigt syfte. Slutligen berörs diskussionen om kulturens egenvärde i förhållande till de två områdena.

2.1 Begreppslig (o)reda

2.1.1 Kulturbegreppet

I Nationalencyklopedin (2014a) står det att kultur kommer från latinets *cultu'ra* och betyder bildning eller odling. Begreppet är brett och täcker in många olika vetenskaper exempelvis kulturhistoria, kulturanthropologi och kulturfilosofi. Kultur kan i vid kulturanthropologisk mening definieras ”som en totalitet av en viss populations tankar, handlingar och omgivande förhållanden” (ibid). Den historiematerialistiska forskningen betonar särskilt det processuella sammanhanget i begreppet vilket innefattar människors interaktion, socioekonomiska förhållanden och kulturella produkter. En mer avgränsad definition av kultur kan betecknas som det estetiska kulturbegreppet och handlar om de olika konstarterna, till exempel bild, musik och drama. Denna definition härstammar från borgerlighetens framväxande finkultur vid slutet av 1800-talet och har en värderande ansats. Det innebär att all kultur inte kan betraktas som finkultur och att viss kultur anses bättre. Ytterligare en inriktning är den biologiska där begreppet kultur mer tangerar betydelsen *odling* (ibid). Denna betydelse ligger närmast det engelska begreppet *culture* (Oxford English Dictionary 2014) medan *art* tangerar det antropologiska och *the arts* det estetiska kulturbegreppet (Oxford Dictionaries 2014).

Definitionerna av de engelska begreppen i förhållande till de svenska ska emellertid inte ses som fastställda då författare hanterar dem på olika sätt. Ovanstående torde dock vara en gängse indelning av de olika betydelseerna av begreppet kultur.

Bygren (2006) gör också en uppdelning mellan ett antropologiska och ett estetiskt kulturbegrepp (se även Statens folkhälsoinstitut 2005). Han menar att det estetiska begreppet handlar om en djupare mening i livet som inte berör det materiella. Här inbegrips till exempel musik, bild, skönlitteratur, och scenkonst och han benämner detta som *konstkultur* (Bygren 2006). Begreppet konstkultur kan likställas med det engelska uttrycket *the arts* och ringar också in det jag huvudsakligen i studien menar med kultur. Termen kultur syftar således framöver främst på innebörden konstkultur även om också begreppet konstkultur används vid vissa tillfällen för att understryka begreppets inriktning. I analysen diskuteras, utifrån empirin, definitionen av kultur ytterligare och begreppet konstkultur räcker där inte riktigt till för att täcka det som åsyftas. Detta är anledningen till att termen kultur används eftersom den ger möjlighet till en bredare innebörd.

2.1.2 Hälsobegreppet

Statens folkhälsoinstitut (2005) gör en åtskillnad mellan *folkhälsa* och *hälsa*. Folkhälsa är ett begrepp som används för att belysa befolkningens hälsotillstånd. Det handlar inte bara om vilken nivå hälsotillståndet i landet ligger på utan också hur jämnt fördelat det är mellan olika socialgrupper. Hälsobegreppet är lite mer komplext och kan ses på två sätt. Det ena är sjukdomsorienterat där hälsa betraktas som frånvaro av sjukdom. Det andra mer holistiska synsättet ser hälsa i förhållande till i vilken omfattning individen kan förverkliga sina vitala mål (jfr Nordenfelt 1994). Statens folkhälsoinstitut preciserar också olika typer av hälsa utifrån vad som har ingått i de nationella och internationella rapporter de undersökt. Det nämner förutom fysisk, psykisk hälsa även emotionell, intellektuell, social och andlig hälsa. Denna holistiska syn på hälsa stämmer överens med WHO:s (2014) definition av begreppet. Organisationen menar att hälsa är fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och inte bara frånvaro av sjukdom eller funktionsnedsättning. Denna breda definition av hälsa är lämplig för att inte säga en förutsättning för vidare diskussion av relationen mellan konstkultur och hälsa i denna studie.

2.2 Välfärden och kulturen

2.2.1 Kulturaliseringen av ekonomin

Bjurström (2012) beskriver hur det under 80- och 90-talen skedde förändringar i samhället i relation till (konst)kulturbegreppet. Begrepp som *upplevelser* och *kreativitet* letade sig in i kulturpolitik, policydokument och kulturekonomiska analyser. Vid inträdet till 2000-talet hade begrepp som kreativa näringar, upplevelseindustri och kulturentreprenörer utvecklats och fått fäste inom kulturpolitiken och en koppling mellan kultur och ekonomi blev allt starkare. Managementlitteratur proklamerade att vi klivit in i en ny tid där kreativitet och upplevelsebegreppen var ledord. När begreppen lösgjorts från sin starka koppling till konstkulturen och fått bredare innehåll kunde de användas i ekonomins och näringslivets terminologi. Idéerna kring kopplingen mellan kultur och ekonomi hade vuxit fram under en tid men ”den ömsesidiga kulturaliseringen av ekonomin och ekonomiseringen av kulturen” (ibid: 52) blev med den nya terminologin mer tydlig.

Den amerikanska professorn Richard Florida (2006) benämnde den nya tiden som *den kreativa ekonomin*. Han skrev om den *nya kreativa klassen* som genom sin förankring ibland annat innovationssfären, affärsvärlden och kulturen tillsammans ska föra samhällsutvecklingen framåt genom sin höga kapacitet att skapa *kreativt kapital*. B. Joseph Pine och James H. Gilmore (1998) identifierade också den nya upplevelseekonomin i sin bok *The Experience Economy*.

Today we can identify and describe this fourth economic offering because consumers unquestionably desire experiences, and more and more businesses are responding by explicitly designing and promoting them (ibid).

Ett exempel som Bjurström (2012) för fram som en produkt av den nya kulturekonomin kommer från Tyskland och avser det avindustrialiserade Ruhr-området. Det betraktades som ett problemområde men gjordes genom *IBA-Emscher Park-projektet* om till en knutpunkt för kulturproduktion. Ett annat exempel är det i England inrättade *Department for Culture, Media and Sports* vars ansvarområde inte avgränsades av det traditionella kulturområdet utan av den bredare kreativa sektorn. I Sverige fanns också intresse för den nya kulturekonomin, särskilt inom näringssektorn, även om man inom

den statliga kulturpolitiken var mer avvaktande. Det var främst i lokala och regionala satsningar som den nya ekonomiska ordningen fick genomslag. *Hultsfredsfestivalen* och *Film i väst* är några exempel. *Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling* utvecklade ett stödprogram för utveckling av upplevelseindustrin och lokala och regionala handlingsprogram inom kultursektorn utarbetades utifrån kulturekonomin. Stödet kom inte sällan från EU-fonder och statens styrning av kulturpolitiken minskade. Något som attraherade var förutom den ekonomiska tillväxten möjligheten att arbeta sektorsövergripande, särskilt inom kulturområdet. Konstkulturen kunde genom den nya ekonomin sättas in i ett större sammanhang. Men en stor svårighet blev begreppshanteringen och hur man skulle betrakta denna nya näringssektor. Utredningar försökte med skiftande resultat utreda de olika termerna och även undersöka om och hur den nya kulturekonomin gav större tillväxt. Olika modeller för hur den nya sektorn skulle betraktas och hanteras arbetades fram och i detta sammanhang fördes bland annat frågan om upphovsrätt upp på agendan. När juridiska, teknologiska, ekonomiska och kulturella problem fördes samman i denna diskussion tydliggjordes kulturens, framförallt konstkulturens förändrade och mindre autonoma ställning i samhället (ibid).

2.2.2 Kultur och hälsa

I ljuset av det förändrade och bredare kulturbegreppet kan man också se det ökade intresset för konstkultur i vården och i det hälsofrämjande arbetet. Kopplingen mellan kultur och hälsa går dock längre tillbaka i tiden. Qvarsell (2009) skriver att det finns exempel på hur kultur tidigt använts i sjukdomsbekämpande syfte. Det antika skådespelet ansågs kunna rena människor genom katarsis och under senmedeltiden användes extatiska danser och religiösa riter för att bota sjukdomar. Institutionellt var det främst inom det som förr kallades sinnessjukvård som konstkultur och sociala aktiviteter användes som hälsostrategi. Musikterapi och litteratur, särskilt reseskildringar och biografier, var vanligt. I mitten av 1800-talet uppkom, parallellt med den medicinska vetenskapen, idéer om att yttre materiella förhållanden som individen inte själv råder över påverkar hälsan. Detta ledde till fram till tanken om att utjämna livsvillkoren för medborgarna i syfte att förbättra hälsan. Även om den medicinska utvecklingen hade gått framåt och sjukdomar kunde botas förbättrades inte alla hälsoproblem och under mellankrigstiden befann sig den medicinska vetenskapen i en kris. Kopplingen mellan kultur och hälsa hamnade åter på agendan. Vid 1980-talet hade

en förändring skett och en individualisering och kulturalisering av synen på hälsa framträtt. Människan kunde själv genom sin livsstil och kost påverka sin hälsa. De hälsofrämjande åtgärderna som innefattade bland annat stimulerande upplevelser, stort socialt nätverk och en rik fritid, började betraktas mer som individuell konsumtion (ibid). Tanken att stärka individen i det sociala sammanhanget ledde in forskningen på det socialmedicinska området där begreppet *socialt kapital*¹ blivit ledord och Pierre Bourdieu och Robert Putnam är framträdande namn (Lindström 2012).

En företrädare för kultur i den medicinska sektorn är Töres Theorell (2006) som menar att det finns klara bevis på att konstkultur ger fysiska effekter. Han nämner musikens avslappnande effekt genom sänkta kortisolhalter (stresshormon). Han menar också att musiken ger en stark gemensamhetskänsla vilken kan påverka människors beteende. När hörselstimuli i form av till exempel musik når hjärnans ångestcentrum (amygdala) kan aggressivt beteende minska. Theorell menar även att bild och skrivande har kroppslig påverkan och bygger sina resonemang på både nationella och internationella studier. Även Staricoff (2004) och Stuckey och Nobel (2010) bekräftar genom litteraturöversikter på området att konstkultur har positiva fysiska effekter. Kulturrådet (2008) konstaterar också att kulturaktiviteter ger bättre hälsa men påpekar också att mekanismerna som knyter samman aktiviteterna med hälsoeffekterna är oklara. Utifrån befolkningsstudier har de undersökt hur människors kulturvanor förhåller sig till deras upplevda hälsa och resultaten visar inte på en självklar koppling. Theorell (2006) skriver trots sin övertygelse om konstkulturens fysiska påverkan att kulturaktiviteter är en färskvara och måste upprepas för att hälsoeffekterna ska bli långvariga.

Nordenfelt (1994) menar att man ska skilja på hälsosektorn och den medicinska sektorn då hälsa innefattar mer än sjukdomar som kan botas med medicin. Författaren pekar på två typer av hälsofrämjande arbete. Det ena är hälsofrämjande genom interaktion och kan handla om hälsoupplýsning och lagstiftning. Den andra inriktningen är miljöförändring och omfattar hantering av luft- och vattenföroreningar. Men miljöförändringen syftar också till en mer indirekt hälsofrämjande påverkan genom att med idrottsanläggningar, parker och kulturinstitutioner erbjuda människor miljöer som

---

¹ Putnam definierar socialt kapital som "[...] inslag i samhällsorganisationen, till exempel förtroende, normer och nätverk, som kan förbättra samhällseffektiviteten genom att underlätta samordnade operationer." (Putnam 2011:188).

stimulerar välbefinnande. När hälsoarbetet skiljs från det medicinska uppkommer dock frågan om vem som har ansvar för hälsoarbetet. Är det en samhällsfråga? Bör och kan statliga myndigheter ansvara för detta arbete? Även Qvarsell (2009) ställer sig den frågan.

Om hälsa ska ses som en följd av människors skilda livsvillkor eller som en del av enskilda individers sökande efter identitet eller en livsstil är dock även en ideologisk fråga som inkluderar problemet med vem som har ansvaret för hälsan och hälsofrämjandet. Är det individens ensak, en fråga för det civila samhället eller för staten och alla de yrkesgrupper som arbetar inom sjukvårds- och välfärdssystemen? (ibid:159)

De sociala och psykiska hälsoeffekterna av konstkultur påtalas också tydligt i forskningen särskilt när det handlar om barn, ungdomar och äldre. Bamford (2006) skriver att undervisning i konstnärliga ämnen och lärande genom konstkultur ger elever förbättrad attityd till skola och lärande, stärkt kulturell identitet och högre känsla av personlig tillfredställelse och välmående. Den förbättrar även de akademiska prestationerna och den kognitiva förmågan. Författaren skriver också att konstkultur i skolan även har positiv påverkan på elevernas hälsa och sociokulturella välbefinnande. Liknande resultat framkom i en första rapport om statens satsning Skapande skola (Lund, Krantz & Gustafsson 2013). För att uppnå bra resultat krävs dock hög kvalitet på undervisningen, ett fungerande samarbete och stort engagemang hos lärare och kulturarbetare och andra inblandade (Bamford 2006, Myndigheten kulturanalys (2013). När det gäller äldre konstaterar Keaney och Oskala (2007) att förutsättningarna för äldre att utöva och ta del av konstkultur är skiftande. För att komma till rätta med detta bör man undvika att betrakta äldre som en homogen grupp. Författarna menar att det är angeläget att förbättra möjligheten för de med sämre hälsa och begränsad rörlighet att få tillgång till konstkultur. Det framkommer i en nationell utvärdering av kulturinsatser för äldre att även om det finns metodologiska svårigheter i de studier man granskat så kan man se positiva samband mellan aktiviteter och organisationsengagemang och en högre upplevelse av välbefinnande hos de äldre (Oxford research 2013). Qvarsell (2009) menar att insikten att människans sätt att leva påverkar hälsan och att det är lättare att förebygga än att bota redan sjukdomar härstammar från tidiga idétraditioner. Dock kan man, av genomgången ovan att döma, anse att konstkulturens påverkan fysiskt, psykiskt och socialt är långt ifrån klarlagt.

2.2.3 Konstkulturens egenvärde

Hur ska man då betrakta kulturens eget värde i det nya kulturaliserade samhället? I ovanstående framstår konstkulturen som en strategi eller ett redskap för att nå ekonomiska eller hälsomässiga mål. Konstkulturens egenvärde är däremot inte något som tydligt lyfts upp i diskussionen. Bengt Göransson (2010) är en av de som anser att detta är viktigt att föra fram. Han menar att kulturens roll är mer komplex både för individen och samhället än att den kan stoppas in i ett hälsoperspektiv och framhåller kulturens bildande och kulturskapande egenskaper. Även om han inte är odelat negativ till att kulturen används i hälsofrämjande syfte menar han att kulturpolitikens uppgift är att garantera full frihet för kulturutövare och kulturdeltagare. Man bör således vara försiktig med att göra konstkulturen till ett verktyg för till exempel folkhälsoarbete då detta inkräktar på friheten om den får en överordnad roll. Bjurström, Fredriksson och Möller (2013) för utifrån en lokal studie en diskussion kring den nya kulturekonomin och vad som händer när konstkulturen kommersialiseras och blir till en ekonomisk marknad. De frågar sig hur kulturentreprenörerna själva hanterar detta i förhållande till konstkulturens egenvärde, en fråga utan något uppenbart eller tydligt svar.

Den samhällsekonomiska utvecklingen och kulturbegreppets bredare innebörd kan sägas höra ihop med intresset för sambanden mellan kultur och den psykiska, fysiska och sociala effekter. Men det väcker samtidigt frågor kring kulturens egenvärde och vad och vem kulturens ska vara till för.

3. Teori

I det följande redogörs för det teoretiska ramverk som studien utgår från. Diskursanalysen, som är den ansats studien har, bygger på teoretiska resonemang och erbjuder också konkreta metoder för dataanalys. Analysen och teorierna hänger tätt samman varför en diskursanalys inte kan göras utan en tydlig anknytning till de teoretiska utgångspunkterna (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Nedanstående redogörelse tar därför avstamp i diskursanalysens teoretiska utgångspunkter och de socialkonstruktionistiska antaganden som ligger till grund för det diskursanalytiska angreppssättet. Diskursanalysen har olika inriktningar och Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att man genom att använda flera av dem kan få en bredare förståelse. Nedan presenteras resonemang och begrepp utifrån Ernesto Laclau och Chantal Mouffes (2008) diskursteori som är den diskursanalytiska inriktning som studien i huvudsak utgår från. Begreppen i diskursteorin är av teoretisk karaktär och ger inga tydliga verktyg för en mer detaljerad språklig analys och av det skälet används även specifika begrepp från Norman Faircloughs (2003) kritiska diskursanalysen. Dessa fungerar enbart som analysredskap i studien och presenteras därför mer ingående i metoddelen. Även andra närliggande teorier går att förena med diskursanalysen, men man bör vara noga med att se att det teoretiska ramverket blir en helhet (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Utifrån studiens syfte och empiriska material är Foucaults maktteori intressant och relevant att använda. Den kan synliggöra maktrelationer mellan de olika aktörer som involveras i konstruerandet av kultur som strategi i välfärden. Teorin presenteras i slutet på denna del.

3.1 Diskursanalysens utgångspunkter

Socialkonstruktionism är ett samlingsnamn för ett antal nyare teorier som på olika sätt beskriver människors kultur och samhälle (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Det är inget entydigt begrepp och angreppssätten är många. De finns dock några karaktärsdrag som visar de gemensamma utgångspunkterna (Burr 2003). Företrädare av teorierna är kritiska mot existensen av objektiva sanningar och självklara kunskaper och menar att vi upplever verkligheten utifrån våra kategoriseringar. Verkligheten, vår världsbild och kunskaper, är en produkt av dessa kategoriseringar och speglar inte en objektiv verklighet. De anser att våra kategoriseringar och vår bild av verkligheten präglas av

vårt kulturella och historiska sammanhang och att verkligheten skulle kunna betraktas på ett annat sätt (ibid). Föreläsarna har också som utgångspunkt att kunskap produceras i de sociala processerna. I interaktionen mellan människor skapas gemensamma uppfattningar men det uppstår även stridigheter om den ”rätta” bilden av verkligheten. Detta innebär att när en viss social verklighet skapas formas även olika handlingsmönster som får faktiska sociala följder. Att vårt agerande hör ihop med en specifik bild av världen är därför också en gemensam uppfattning hos socialkonstruktionister (ibid). Dessa ontologiska och epistemologiska utgångspunkter är också de premisser som denna studie vilar på. I studien används begreppet socialkonstruktionism för att markera utgångspunkten att förståelsen vi har om vår omvärld är språkligt och socialt konstruerad. Dock innebär detta inte en fullständig anslutning till anti-essentialismen då frågan om det finns en objektiv verklighet är tämligen komplicerad och inte kan utredas inom ramen för denna studie.

Diskursanalysen har sedan länge varit etablerat i den humanistiska vetenskapstraditionen. När den började användas inom samhällsvetenskapen benämndes den som *den språkliga vändningen* (Börjesson 2003). Det centrala för inriktningen är betraktarens och språkets betydelse och skiljer sig på så sätt från strukturalismen och dess strävan efter att hitta den sanna verkligheten (ibid). Inom samhällsforskningen kritiserar uppfattningen att språket endast är ett redskap för överföring av betydelser. Kritikerna menar att språkets natur är mångtydigt, metaforiskt, aktivt och kontextberoende. En viktig aspekt är också själva språkbruket och dess funktion som empiriskt fenomen vid studier om hur språket används i sociala sammanhang. Detta innefattar vissa diskursanalytiska inriktningar (Alvesson & Kärreman 2004). Ett exempel är Faircloughs kritiska diskursanalys som intresserar sig särskilt för språkbruket i den sociala interaktionen och där teorins utvecklade begreppsapparat möjliggör noggranna lingvistiska studier (Winther Jørgensen & Phillips 2000). I denna studie är språkbruket intressant att undersöka för att se hur man uttrycker sig om kultur i välfärdsarbetet och vilken position och status den har. Hur självklart framstår det att kulturen ska vara en del i skolan? Med vilken säkerhet uttrycker man sig om kulturens hälsofrämjande effekter?

3.1.1 Vad är diskurs?

Olika diskursanalytiska angreppssätt förhåller sig på skilda sätt till de samhällsteorier och begrepp som utvecklats under 1900-talet och särskilt de som framträtt under de senare decennierna. Foucaults maktbegrepp och Marx historiematerialism är några exempel (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Det råder därför ingen enighet kring begreppet diskurs, men ett relativt gemensamt sätt att definiera detta kan vara ett ”bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av dem)” (ibid:7). Diskurserna och världen blir synliga genom att ”se ett fenomen *som* någonting” [min kursivering] (Börjesson 2003:22) och innebär således en relativisering. Börjesson och Palmblad (2007) skriver om *stora diskurser* och menar att de ”inte bara existerar på en specifik plats, till exempel inom en viss samhällsinstitution – utan opererar över institutionernas gränser. De går igen på många platser och kan även ha en betydande utsträckning i tid” (ibid:14). Att undersöka hur kultur konstrueras som strategi för välfärdsarbete kan sägas röra stora diskurser. Studien berör breda begrepp som hälsa och kultur och därmed även många olika institutioner som styrs av politiska beslut och det är relevant att kunna analysera även dem utifrån diskursteoretiska begrepp. Det breda och stora diskursbegreppet bidrar också till att analysen lättare kan samverka med andra teorier som i detta fall Foucaults maktteori.

Winther Jørgensen & Phillips (2000) skriver att olika diskursanalytiska inriktningar förhåller sig olika till diskursens struktur och dess funktion i konstituerandet eller skapandet av världen. De pekar på en skillnad mellan Faircloughs kritiska diskursanalys och Laclau och Mouffes diskursteori. Faircloughs teori bygger på att det finns både diskursiva och icke-diskursiva praktiker (sociala praktiker). Tal, skrift och likande semiotiska system är diskursiva medan ekonomiska logiker och andra bestämda institutionaliserade handlingsformer inte är diskursiva praktiker och behöver studeras på andra sätt än genom diskursanalys. De diskursiva och sociala praktikerna påverkar varandra i ett dialektiskt samspel och diskurs betraktas därför både som konstituerande och konstituerad (ibid). Detta framkommer i Faircloughs analytiska ramverk där han utgår från tre olika dimensioner. Det första är texten, både den skrivna och talade. Den andra nivån är den diskursiva praktiken och ytterst finns den sociala praktiken (Fairclough 2010). Laclau och Mouffe (2008) gör i diskursteorin inte denna skillnad.

Vår analys tillbakavisar distinktionen mellan diskursiva och icke-diskursiva praktiker. Den bekräftar: a) att alla objekt upprättas som diskursobjekt, eftersom inget objekt är givet utanför de diskursiva tillblivelsevillkoren; och b) att alla distinktioner mellan det som vanligen kallas lingvistiska och beteendemässiga aspekter antingen är felaktiga eller också borde finna sin plats som differentieringar inom den sociala meningsproduktionen, som är strukturerad i form av diskursiva totaliteter (ibid:159f).

De kritiserar Foucault för att han gör denna skillnad mellan diskursiva och icke-diskursiva praktiker. När det gäller Foucaults maktteori betraktas makt som något som skapar diskurser och placeras således utanför diskursen. (Foucault 1980). Den framstår dock samtidigt som något rörligt och föränderligt och kan därför uppfattas som något diskursivt. Börjesson (2003) menar att det är svårt att placera Foucault i den ena eller det andra positionen då hans texter kan förstås på många sätt.

Föreliggande studie har sin utgångspunkt i diskursteorins uppbyggnad. Anledningen är att det breddar möjligheten att studera materialet och betrakta även institutioner, ekonomi och makt som diskursivt. Detta är särskilt angeläget när organisationer som vård och skola ska undersökas i relation till kultur.

3.2 Diskursteorin

Utgångspunkten för diskursteorin är att ”En diskurs uppfattas som en fixering av betydelse inom en viss domän” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:33). Diskursen formas av *tecken*² som får sin betydelse genom *artikulation*, det vill säga genom att skilja sig från andra tecken på ett särskilt sätt (Laclau & Mouffe 2008). Man kan säga att deras identitet formas genom sin relation till de andra tecknen. Inom välfärdsarbetet kan till exempel vården och skolan betraktas som domäner eller diskurser. Vidare kan begreppet ”frisk” ses som ett tecken i vårddiskursen vilket får sin särskilda betydelse genom att vara en motsats och skilja sig från tecknet ”sjuk”. Alla tecknens betydelser är *kontingenta* vilket innebär att de är möjliga men inte nödvändiga (ibid). I en medicinsk kontext i relation till ”sjukhus” och ”mediciner”, menar man en sak med uttrycket ”att vårda”. I ett mer antropologiskt sammanhang blir innebörden i begreppet snarare att värna om och att ta hand om en viss kulturell tradition eftersom den står i relation till

---

² Laclau och Mouffe (2008) använder inte begreppet tecken utan talar om *diskursiva punkter* eller *differentiella positioner*. Jag har dock valt att följa Winther Jørgensen och Phillips (2000) som istället benämner detta som *tecken* då det är mer lättbegripligt.

andra tecken som ”historia” och ”kultur”. Ett tecken som inte ännu fått sin bestämda betydelse i diskursen kallas i diskursteorin för *element*. Diskursen tenderar dock hela tiden efter att fixera varje elements betydelse och göra dem till *moment*. När alla element blivit moment och fått sina betydelser i förhållande till varandra sker en *tillslutning* (ibid). Man kan till exempel säga att ”undervisning” har en säker och tydlig betydelse skolvärlden. I och med att samband mellan kultur och bildning uppmärksammas infogas nya begrepp som praktisk-estetiska ämnen och estetiska läroprocesser (jfr Aulin-Gråhamn 2004). Detta påverkar strukturen i skoldiskursen och förändrar innebörden av vad ”undervisning” innebär. Tillslutningen är därför endast tillfällig eftersom alla tecken är kontingenta och betydelserna förändras i det ständiga interagerandet med andra diskurser (Laclau & Mouffe 2008).

I en vårddiskurs kan till exempel ”evidens” och ”frisk” sägas vara särskilt viktiga tecken och något som styr hur de andra tecknen ordnas och struktureras. Sådana betydelsefulla och privilegierade tecken kallas i diskursteorin för *nodalpunkter*³ (Laclau & Mouffe 2008). Man kan också se att vissa tecken, så kallade *flytande signifikanter*, lättare än andra tillskrivas olika betydelser (ibid). Tecknet ”kultur” kan sägas vara en sådan flytande signifikant. Som framkom i avsnittet om kulturbegreppet kan det lätt anknytas till olika områden och anta skilda betydelser. Man kan jämföra detta med tecknet ”läroplan” som i det närmaste uteslutande får betydelse i relation till ”utbildning” och ”elever”. Diskursen skapas alltså genom att utesluta andra möjliga betydelser av tecken (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

Vid det analytiska arbetet är dessa teoretiska begrepp till hjälp för att synliggöra olika diskurser i studiens empiri. De ger redskap att för att reda ut diskursernas struktur och göra det tydligt vilka begrepp får centrala positioner eller har svårigheter att fogas in i strukturen.

3.3 Diskursordning, hegemoni och maktbegreppet

De betydelsemöjligheter som utesluts från en diskurs befinner sig, enligt diskursteorin, i

---

³ I svenska översättningar av Laclau och Mouffes texter används ibland *nod* för att beskriva dessa tecken. På författarnas originalspråk franska kallas de *points de capiton* vilket jag tycker *nodalpunkter* svarar bättre mot på svenska (jfr även Winther Jørgensen & Phillips 2000).

det *diskursiva fältet* (Laclau och Mouffe 2008). Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att det är otydligt om det diskursiva fältet består av samtliga möjliga betydelser eller om det endast innefattar de möjlighetsbildningar som är strukturerade i de närliggande diskurserna. Fairclough (2010) är dock tydligare och använder begreppet *diskursordning* för att beskriva diskurser som ligger nära och överlappar varandra. I studien används detta begrepp just för att hänvisa till ett begränsat diskursivt fält. Till exempel kan en medicinsk diskurs, en vårdiskurs och en omsorgsdiskurs sägas vara närbelägna och utgöra en diskursordning. När olika diskurser opererar i samma domän kan en kamp om diskursens struktur uppstå. Denna öppna kamp om betydelsebildningen kallas *antagonism*. När diskursens gränser förskjuts till följd av kampen och nya betydelser skapas löses antagonismen upp i *hegemoni*, vilken kan beskrivas som en dominerande samsyn (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Laclau och Mouffe (2008) definierar hegemoni på följande sätt.

'Hegemonin' kommer att åsyfta en frånvarande totalitet och de olika försöken till ombildning och omformulering som genom att överträffa den ursprungliga frånvaron gjorde det möjligt att skänka mening åt striderna och att låta de historiska krafterna⁴ nå full positivitet (ibid:41).

En hegemoni föregås således av en strid eller en kamp. En av de konflikter som i sammanhanget är intressant att analysera är kulturens roll i välfärdssamhället. Anser man att kultur bara är underhållning har det svårt att få betydelse inom vården där fokus ligger på att göra människor friska. Vården kan dessutom vara organiserad på ett sätt som gör det svårt att integrera kulturaktiviteter i verksamheten. Andra kan hävda att den glädje och skratt som underhållningen bidrar till ger positiva fysiska effekter som kan påskynda tillfrisknandet. Detta gör att kulturen får en betydelse i vården och blir en del av den. Innebörden av vad vård är har då förändrats. Den process när antagonismer löses upp till en hegemoni kallas *hegemonisk intervention* (Laclau 1996).

Med hjälp av dessa begrepp kan man undersöka hur de olika diskurserna som blivit synliga förhåller sig till varandra. Den konflikt som uppstår när kulturen ska integreras i välfärdsarbetet kan också ringas in utifrån denna teoretiska förståelse. I detta aktualiseras också maktförhållanden mellan de olika aktörer som framträder i

---

⁴ Utifrån diskursteorins grundantagande att allt är diskursivt kan man dock ifrågasätta uttrycket "de historiska krafterna" eftersom det kan uppfattas som något utomdiskursivt.

materialet. Här är Foucaults maktteori och det diskursteoretiska begreppet *subjektpositioner* till nytta.

Med makt menar Foucault (1980) inte något som en individ innehar och utövar utan något som skapar det sociala. Makt betraktas därför som produktiv men kan också verka begränsande. Foucault knyter samman makt och vetande och menar att *sanningseffekter* skapas i diskurser genom utestängningssystem. Vid skapandet av diskurs formas genom utslutning en bestämd bild av hur världen ser ut och skapar också på det sättet en sanning (Foucault 1980 och 1993). Han definierar sanning som ”a system of ordered procedures for the production, regulation, distribution, circulation and operation of statements” (Foucault 1980:133). Den västerländska vetenskapen om kroppen, sjukdomar och botemedel är till exempel en sanning som är rådande i det svenska samhället. Det finns således inte någon objektiv sanning utan bara utsagor som betraktas som sanningar och det intressanta är att förstå hur dessa sanningseffekter skapas (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Vem har då rätt att uttala sig och på så sätt bidra till att skapa och sprida sanning? I diskursteorin innefattar diskurserna olika identiteter, så kallade *subjektpositioner*, som bär med sig vissa förväntningar på agerande och ger bestämda handlingsanvisningar. Även dessa är diskursiva och påverkas av artikulationerna i diskursen vilket också inbegriper maktrelationerna mellan dem (Laclau & Mouffe 2008). Makten är dock inte knuten till specifika roller utan finns inbyggt i den sociala praktiken (diskursen) och de sanningar som är gällande där Foucault (1980). En subjektposition i skoldiskursen är till exempel ”lärare” som förväntas ge eleverna (en annan subjektposition) olika kunskaper och kan då anses ha makt över dem. Denna position kan utmanas om till exempel en professionell författare kommer in i skolan för ett projekt kring skönlitterärt skrivande. Makten att påverka eleverna ligger då inte i rollen lärare utan utgår från hur undervisningen är organiserad i praktiken.

4. Metod

4.1 Diskursteori som metod

Svensson (2004) skriver att metod handlar om på vilket sätt data samlas in och bearbetas medan metodologin är de närliggande argumenten för att använda dem. Metoden kan också sägas binda samman de teoretiska utgångspunkterna med det empiriska materialet och analysen av det (Alvesson och Deetz 2000). Metodfrågor är i forskningen inte en avgränsad del utan ett synsätt som präglar hela den vetenskapliga processen. Något som diskuteras är om det är forskningsfrågan som ska avgöra vilken metod som ska användas (ibid). Studiens forskningsfråga är hur kultur konstrueras som strategi för välfärd och har formulerats i ett samspel mellan intresse för diskursanalys som metod och ämnesområdet. Frågan är analytisk och kan sägas inbegripa frågor kring socialt samspel, språkliga konstruktioner och argumentation. Med diskursanalys undersöks bland annat vilka objekt som knyts till vilken kontext och vilka utsagor som knyts till vilka platser. Framför allt ligger intresset kring att undersöka hur de processer som knyter samman dem ser ut. Fokus ligger därmed inte på varken världen där ute eller inre subjektiva upplevelser (Börjesson & Palmblad 2007). Diskursanalys ter sig utifrån ovanstående som en mycket lämplig metod för att ta sig an forskningsfrågan. En studie kan inte utgå helt från en generell och övergripande metod utan den måste också anpassas till sammanhanget (Svensson 2004). Detta talar också för valet diskursanalys som erbjuder flera olika angreppssätt, vilka kan kombineras utifrån studiens syfte. I diskursanalysen är teori och metod integrerade och samspelar vilket gör att forskningsmetoden blir lite annorlunda än i studier där de inte är så tätt sammansatta. Analysarbetet är en process som sker parallellt med hanteringen av kunskapsteoretiska och metodologiska frågeställningar (ibid). Denna forskningsmetod kan betraktas som abduktiv. Detta innebär att man hämtar den teoretiska förståelsen för den kontext man undersöker i de perspektiv och språk som förmedlas i empirin. Man drar sedan vetenskapliga slutsatser utifrån dessa perspektiv. Skillnaden från en induktiv metod som genererar en teori är att man i den abduktiva arbetssättet aldrig släpper det perspektiv som empirin förmedlar (Bryman 2012). Arbetet med denna studie har följt en sådan metod då det inte har funnits någon ambition att generera en teori. Intresset har legat i att undersöka och diskutera den bild av världen som materialet förmedlar.

I samhällsvetenskaplig forskning i stort har brev, reklam, samtal, bloggar, internetsajter med mera fått större plats som studieobjekt och med detta följer ofta en diskussion om vikten av en värdering av de olika materialtyperna (Börjesson & Palmblad 2007). Diskursanalysen med sin teoretiska utgångspunkt i konstruktionism och anti-essentialism har en tydlig position i diskussionen. Alla sorters material, oavsett var de kommer ifrån, kan sägas göra anspråk på att representera en bild av verkligheten. Det finns inget material som är mer sant och bättre än något annat. (ibid). Huvudmaterialet i denna studie är tidningsartiklar hämtade i artikeldatabasen Retriever Research. Det är texter från både dagstidningar, kvällstidningar och även branschtidningar vilka alla har behandlats som likvärdiga materialkällor. Utifrån denna typ av material blir språkets roll och funktion mycket centralt vilket också gör diskursanalysen till en lämplig metod. Winther Jørgensen och Phillips (2000) skriver att språket i diskursanalysen inte bara är ett redskap för att kommunicera om och förmedla fakta om världen, den är även konstituerande, det vill säga att den också skapar sociala världen.

Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att det vid en dylik studie kan vara givande att föra in andra perspektiv än det diskursanalytiska. Redan tidigt under analysarbetet växte utifrån studiens syfte ett intresse för maktrelationer fram och Foucaults (1980) maktbegrepp föll sig naturlig att använda och kompletterade diskursteorin på ett praktiskt sätt. Att vända sig till någon teori utanför diskursanalysen blev därför inte nödvändigt. En svårighet med diskursteorin är dock att den sällan ger konkreta analysredskap (Winther Jørgensen och Phillips 2000). Laclau och Mouffes (2008) teoretiska termer har främst kunnat användas för att förstå strukturen kring diskurserna och dess centrala tecken. En utmaning i uppsatsarbetet har därför varit att hitta ett sätt att bearbeta och analysera materialet mer detaljerat. Faircloughs (2003) lingvistiska begrepp, särskilt i samspel med Potters (1996) retoriska perspektiv, framstod dock efter hand som funktionella att använda vid analysen av de enskilda citaten.

4.2 Analysredskap

Innan en närmare analys genomfördes behövdes empirin som var relativt omfattande struktureras och analyseras övergripande. Här var det analyschema Jönson (2010) presenterar i sin bok om problemperspektiv ett lämpligt hjälpmedel (se bilaga 2).

Analysens schemat är tänkt som ett redskap för att identifiera framför allt sociala problem både i vetenskapliga arbeten och i arbetslivet och författaren benämner arbetssättet för perspektivanalys eller perspektivansats. Analysverktyget utgår från samma teoretiska grundantaganden som diskursanalysen (ibid) och kan därför utan problem integreras i det aktuella forskningsprojektet. Att perspektivansatsen har fokus på sociala problem ställer inte heller till några problem då denna studie undersöker utmaningar kring folkhälsa och välfärd, något som berör socialt arbete vilket är det ämne som uppsatsen skrivs under. Analysens schemat består dels av olika problemkomponenter: karaktär, orsaker, konsekvenser och omfattning, historia och utveckling, lösningar, aktörer (drama och roller) samt illustrationer. Det består också av frågor ställda till de olika komponenterna av typen; ”Har problemet någon ’kärna’, någon bärande idé?”, ”Vilka skador och olägenheter beskrivs?” samt ”Vilka är problemets huvudsakliga aktörer?” (ibid:26f). Det är framför allt problemkomponenterna som har varit betydelsefulla för att strukturera och se mönster i det aktuella materialet. Frågorna har används mer ostrukturerat och snarare fungerat som vägvisare för vilken typ av frågor som kan ställas till respektive komponent än som ett fast frågeformulär. Jönson (2010) skriver att analysens schemat inte behöver användas i sin helhet utan att den kan och bör anpassas till det specifika forskningsprojektet. Under arbetet med föreliggande studie fungerade problemkomponenterna som rubriker och efterhand som artiklarna lästes och analyserades skrevs de fynd som gjordes ner under respektive rubrik. I artiklarna användes många och tydliga argument för och emot de satsningar som studien utgår ifrån därför gjordes ”argument” till en egen rubrik.

I den djupare språkliga analysen av empirin var några av Faircloughs (2003) begrepp användbara. Det handlar om begreppen *agens*, *modalitet*, *hedge* och *interdiskursivitet* vilka presenteras nedan. I den kritiska diskursanalysen är det intressant att förstå hur subjekt och objekt binds samman med händelser och/eller processer och när man undersöker detta blir begreppet *agens* aktuellt. Här sätts fokus på själva aktören och dess agerande. Bland annat huruvida den framställs som *passiv* eller *aktiv* (Fairclough 2003). Ett exempel är uttalandet ”elever får allt sämre betyg” som är passivt och inte anger någon agent. Meningen ”stressade lärare i skolan gör att elevers betyg blir sämre” kan tvärtom sägas ha en aktiv agens då ”stressade lärare” pekas ut som ansvariga för elevernas försämrade prestationer. I studiens analys blir dessa begrepp användbara för

att synliggöra olika aktörer och hur dessa förhåller sig till varandra och till olika förhållanden i välfärden. Analys av textens *modalitet* är också något centralt i Faircloughs kritiska diskursanalys. Det är ett komplext begrepp och kan fokusera på flera olika förhållanden. Modalitet kan sägas handla om hur den som skrivit texten förhåller sig till uttalandet och i vilken grad den betraktar detta som *sanning*. Det finns tre olika nivåer av modalitet; hög, medel och låg (ibid). För att inte hamna i för detaljerade och djupa lingvistiska analyser kommer endast uttrycken *låg och hög modalitet* användas i studiens analysdel. Fairclough använder också begreppet modalitet för analyser av hur en textförfattare uttrycker *nödvändigheten* av något eller att något görs (ibid). Till exempel uttrycker meningen ”det är viktigt att äldre får möjlighet att ta del av kultur för att hålla sig friska” en hög nödvändighet eller ett stort behov av kultur. Man kan i sammanhanget också tala om *subjektiv modalitet* och *objektiv modalitet* som en av markörerna för hög eller låg modalitet. Med en subjektiv markör gör talaren inte lika starkt anspråk på sanningshalten i uttalandet (ibid). Meningen ”jag tror att kultur är bra för hälsan” visar på en subjektiv och därmed låg modalitet. Ett påstående som ”Kultur gör oss friska” innehåller inte någon subjektiv markör och framstår här mer som en objektiv sanning och kan därför sägas ha hög modalitet. Genom analys av modaliteten i empirin kan man undersöka med vilken säkerhet skribenten ansluter sig till olika påståenden kring kulturens nödvändighet och hälsoeffekter. Utifrån detta kan man även få en uppfattning om hur denne positionerar kulturen i välfärdsarbetet och vilken status den tilldelas.

Ett begrepp som också är användbart i detta sammanhang är *hedge*. Det handlar om att textförfattaren använder ord som intonerar uttalandet och gör det mer tveksamt, försiktigt, säkert eller påstridigt (ibid). Det kan vara ord som ”ungefär”, ”kan”, ”mycket”, ”bland annat” och som distanserar författaren från uttalandet. Även ett indirekt påstående, där talaren exempelvis tillskriver någon en åsikt eller utgår från någon annans uttalande, kan ses som en hedge (ibid). Ett sådant exempel skulle kunna vara ”hon menar att mer kultur i vården kan gynna samhällsekonomin”. Fairclough använder också termen *interdiskursivitet*. När man analyserar en text utifrån detta perspektiv undersöker man vilka olika diskurser som berörs i texten och hur de förbinds med varandra (ibid). I studiens analys blir detta begrepp intressant utifrån att flera olika diskurser berörs och undersöks. I Bilaga 3 sammanfattas de lingvistiska begrepp som

används i analysen.

Empirin består av tidningsartiklar och innehåller debatter och argument för och emot regeringens satsningar. Därför är det lämpligt att också betrakta citaten ur ett retoriskt perspektiv. Jonathan Potter (1996) är en diskursanalytiker som inriktar sig på retoriken i den sociala interaktionen och olika sätt att argumentera och hans diskursanalytiska fokus har därför också varit användbart som ett redskap vid analysen. Det retoriska synsättet har fungerat både tillsammans med och i kontrast till begreppen från den kritiska diskursanalysen. Utifrån Faircloughs (2003) kritiska diskursanalys kan till exempel en hänvisning till forskning uppfattas som en reservation till ett påstående medan det ur retoriskt perspektiv kan uppfattas som talarens sätt att stärka och ge belägg för sitt argument. Dessa kontraster har inte skapat några problem vid analysen utan snarare gjort den mer självständig och mindre bunden till ett betraktelsesätt och bidragit till att empirin och kunnat sättas mer i centrum.

Då teori och metod ligger nära varandra och många olika byggstenar används i studien kan följande tabell (1) tydliggöra dess relation och funktion.

Tabell 1. Uppsatsens byggstenar

Teori	Syfte/funktion
Laclau och Mouffes diskursteori	Övergripande förståelseram
Foucaults makteori	Fördjupande teoretiska begrepp kring makt

Metod/Analys	Syfte/funktion
Jönsons perspektivanalys	Strukturering av material
Faircloughs lingvistiska begrepp	Redskap för djupare analys av citat
Potters retoriska perspektiv	Redskap för retorisk analys av citat

4.3 Empiriskt material och tillvägagångsätt

4.3.1 Artiklarna

Bergström och Boréus (2012) skriver att det är viktigt att avgränsa de diskurser man undersöker och att valet av empiri i detta sammanhang har betydelse. Detta gäller även avgränsning i tid. I denna studie används tidningsartiklar om regeringens satsningar Kultur på recept, Kultur för äldre och Skapande skola som empiri och det är utifrån

dessa texter som diskurserna framträder. Studien är utifrån detta att betrakta som en medieanalys. Tidningsartiklarna ger en bred bild av hur kultur konstrueras som strategi för välfärd genom att olika parter kommer till tals och blir synliga, vilket passar bra för studiens syfte. Till exempel framträder politiker genom debattartiklar där de argumenterar för eller emot en kultursatsning. Kulturarbetarnas åsikter kommer fram i materialet genom insändare och nyhetsartiklar. I nyhetsartiklarna framträder även elever, projektledare och äldre som ger sin syn på kultursatsningarna. Genom artiklarna, särskilt nyhetsartiklarna, får man också en bild av vad journalister anser det vara angeläget att skriva om. Till exempel när de väljer att rapportera om utvärderingen där resultatet av Skapande skola redovisas. Genom att undersöka vilka som får utrymme i det offentliga rummet och hur de framställs får man också syn på maktförhållanden, något som är centralt för diskursanalyser (Winther Jørgensen & Phillips 2000). En medieanalys ger utifrån detta, även om det är format utifrån mediernas perspektiv, möjlighet att se fenomenet ur flera aktörers perspektiv. Det är artiklarnas texter som varit fokus för studien. Bilder och layout har inte analyserats närmare. Detta beror på den diskursteoretiska inriktningen som undersöker fenomen på ett mer övergripande och teoretiskt plan och att analysen hade blivit för omfattande utifrån den stora mängden artiklar.

Empirin för studien består av 160 artiklar från nationella och lokala svenska tidningar. Det är framför allt dagstidningar men det förekommer också några enstaka artiklar från branschtidningar och nyhetsmagasin. Artiklarna är hämtade från databasen Retriever Research utifrån sökorden ”Kultur och hälsa”, ”Kultur på recept”, ”Kultur för äldre” och ”Skapande skola” och utgår därmed från de satsningar som regeringen gör kring kultur och hälsa (Regeringskansliet 2014a). Träffarna blev många och avgränsades därför till artiklar från 2013. Sökordet ”Skapande skola” gav så pass många träffar att de fick begränsas ytterligare, till artiklar från januari och december 2013. Denna avgränsning är gjord för att inte få för mycket material och för att ringa in ett aktuellt och pågående fenomen. Artiklarna är i form av nyhetsartiklar och nyhetsnotiser, där det informeras om regeringens satsningar och regioners och kommuners ekonomiska anslag till projekt inom dessa satsningar. Artiklarna och notiserna rapporterar också om specifika projekt i skolor och i vården utifrån satsningarna. Även debattinlägg, insändare, krönikor, personporträtt, intervjuer, enkäter och information från

kommun/stadsdelar ingår i empirin. Artiklarna skiljer sig alltså från varandra utifrån genre och utifrån inriktningen på någon eller några av de olika satsningarna och målgrupperna. Eftersom studien omfattar tre stora satsningar finns inget utrymme för en djupare analys av varje satsning. Däremot möjliggör materialet en jämförelse mellan dem och ger på ett mer övergripande sätt kunskap om hur kultur används i välfärdsarbetet.

4.3.2 Tillvägagångssätt

När materialet hämtats i databasen gjordes en genomläsning och en strukturering utifrån sökorden så artiklarna från varje sökord samlades i separata mappar på datorn. En första markering av intressanta uttalanden och teman gjordes. Här sorterades de artiklar som inte ansågs användbara också bort. Det kunde handla om artiklar där satsningarna nämndes i annat sammanhang som inte var relevant eller mycket korta notiser som inte heller gav tillräcklig med text att analysera. Vissa så kallade ”puffar” på tidningars förstasidor som hänvisar till en längre artikel rensades också bort. Olika tidningar hade ibland nyhetsartiklar om samma projekt och i de allra flesta fall behölls båda då de gav olika synvinklar på projektet och olika personer och uttalanden fördes fram. Efter denna utgällning återstod 48 artiklar om kultur och hälsa mer övergripande, 41 om Kultur på recept, 16 om Kultur för äldre och 55 om Skapande skola. Dessa sammanlagt 160 artiklar skrevs ut och numrerades. En andra genomgång av artiklarna gjordes utifrån problemperspektivet och det analyschema som beskrivits ovan. När relevanta teman och uttalanden hittades under läsningen av artiklarna antecknades dessa under den aktuella problemkomponenten tillsammans med numret på artikeln. Om en annan artikel berörde samma fenomen antecknades artikelns nummer efter den anteckning som redan fanns nedskrivet. På detta sätt kodades materialet och blev mer behändigt att arbeta med. Resultaten strukturerades sedan i olika teman, till exempel ”välfärdsproblem och riskgrupper”, ”politikens styrning”, ”kulturens identitet och roll”. En tredje genomläsning gjordes därefter av artiklarna för att se om något centralt tema eller viktig uttalande hade missats. Efterhand som analysen skrevs valdes citat ut som tydligt illustrerade det aktuella området.

Diskursanalysen betonar konstruktioner och relativisering av fenomen och varje studie betraktar ett fenomen ur ett visst perspektiv. Utifrån detta ställs höga krav på att arbeta

integrerat med teori och empiri och på tydlighet i framställandet av analysen vilket varit en strävan under arbetet med denna studie. Något som varit tydligt, och även en utmaning, under arbetes gång är nödvändigheten av ett abduktivt arbetssätt och hålla fokus på det som empirin förmedlar (se Bryman 2012). De olika delarna har inte kunnat skrivas färdiga i tur och ordning utan författandet av de olika avsnitten har växlat och till viss del skett parallellt. Detta var särskilt tydligt när det gäller teoriavsnittet och analysen. För att göra analysen måste de nödvändiga teoretiska begreppen vara identifierade och definierade men för att veta vilka av dessa begrepp som skulle användas krävdes insyn i analysens resultat.

4.4 Tillförlitlighet

Winther Jørgensen och Phillips (2000) skriver att det centrala för validiteteten, det vill säga giltigheten, i diskursanalytiska undersökningar är genomskinligheten. Det är viktigt att läsaren kan följa analysprocessens olika steg och se hur forskaren arbetat och tolkat materialet. Då begreppet validitet inte är oproblematiskt att använda i kvalitativa studier används i det följande istället termen *tillförlitlighet* (jfr Bryman 2012). Ovan har artiklarna och det analyschema som används vid struktureringen av materialet presenterats och gett en bild av materialet och hur det hanterats. Nästa steg i analysprocessen var en djupare tolkning av innehållet i artiklarna. Målet har varit att genom analys av en relativt stor mängd citat redogöra för de olika uttalanden och teman som framträder i empirin. Det har också varit viktigt att sätta citaten i en kontext genom att nämna vilken samhällsposition den som uttalar sig har och i vilket sammanhang. De specifika identiteterna har ingen betydelse för analysen och av den anledningen nämns inte personerna vid namn i empirin. Jönson (2010) påpekar också att öppenhet och tydlighet är mycket viktig för att läsaren ska få möjlighet att själv göra en bedömning av det material som ligger till grund för tolkningen. Under analysarbetet har det därför varit viktigt att utifrån diskursanalytiska begrepp och ett retoriskt perspektiv diskutera och peka på särskilda ordval och uttryck som tolkningarna grundar sig på. De tolkningar som gjort har också placerats i en kontext genom jämförelser med och referenser till utvärderingar, litteratur och annat material. Att flera analysredskap och många begrepp användes bidrog till en utmaning vid skrivandet av analysen. Samtidigt som analysen skulle göras utifrån begreppen och det skulle vara tydligt vilka av dem som användes så fick de inte ta över. Det blev påtagligt att det krävdes ett självständigt förhållningssätt

till redskapen. Under bearbetningen togs vissa detaljerade tolkningar utifrån begreppen bort för att de upplevdes stå i vägen för analysen som helhet.

Vid diskursanalytiska studier behövs förutom ett socialkonstruktionistiskt grundantagande en reflexiv hållning. Detta handlar om en medvetenhet kring hur diskurser styr även forskaren (Börjesson 2003). Denne är själv en del av de diskurser som studeras vilket kan bli problematiskt. Det är viktigt att forskaren här sätter den kunskap som den redan har i parentes och betraktar empirin som något främmande (Winther Jørgensen & Phillips 2000). I denna studie har detta varit en utmaning då kulturpolitik är något som engagerar mig på ett personligt plan. Dock har det i artiklarna tydligt framkommit argument för och emot regeringens satsningar och uttalanden från såväl instiftare som mottagare av dessa vilket ger många olika perspektiv. Att måna om att dessa olika aspekter kommer fram genom använda citat från olika parter, analysera dem under samma förutsättningar och inte ta något för givet har varit ett sätt att hantera denna problematik. Det finns också ett mer filosofiskt problem inbyggt i det konstruktionistiska synsättet (ibid). Om allt är konstruktioner inbegriper det även forskarens studier. Hur ska denne förhålla sig till de resultat eller den ”sanning” som en undersökning visar om det ”bara” är en konstruktion? Olika diskursanalytiska inriktningar hanterar detta på olika sätt. Diskursteorin diskuterar inte detta problem alls utan teori och analyser framträder på ett till synes objektiva sätt (ibid). Winther Jørgensen och Phillips (2000) påpekar att en studie inte nödvändigtvis behöver anses mindre trovärdig för att den inte gör anspråk på att beskriva en objektiv verklighet utan betonar att stringensen i arbetet är en avgörande faktor för tillförlitligheten. Förmågan till en reflexiv hållning kan därför också sägas ha betydelse för trovärdigheten i studien. Under arbetet har det varit tydligt att de val av analysredskap som gjorts, till exempel Faircloughs lingvistiska begrepp, påverkar hur materialet tolkas. Under identifieringen av diskurser har det också blivit tydligt att det är forskarens intresse och val av betydelsefulla teman som bestämmer vilka diskurser som framträder. I detta sammanhang är det därför viktigt att tydliggöra att det sätt att betrakta de olika diskurserna och regeringens olika satsningar på kultur och hälsa som framkommer i nedanstående analys är ett sätt att uppfatta dem.

4.5 Etiska reflektioner

Empirin för studien är tidningsartiklar vilket gör etiska överväganden mindre centrala än om det varit intervjuer eftersom artiklarna är offentligt publicerat material. Därför blir bland annat inte frågan om samtycke relevant (se Vetenskapsrådets (2002) diskussion om samtycke). Även om studien inte innehåller samma typ av känsliga uppgifter som till exempel intervjuer med ungdomar i tvångsvård bör man fundera över vilken bild av elever, äldre, psykiskt sjuka som förmedlas. När det gäller sociala problem och avvikande beteende har stämplingsteorin haft stor betydelse i svensk forskning. Teorin handlar om hur en bild av en grupp individer, till exempel missbrukare, skapas och vidmakthålls genom ett samspel av missbrukarna själva och omgivningen (Månsson 2002, se även Becker 2006). Genom att diskutera problem som anknyts till de grupper som identifieras finns en risk att man stärker en generaliserad bild av dem. Börjesson och Palmblad (2007) skriver att avgränsning handlar om att identifiera grupper genom att se hur de skiljer sig från andra. I diskursanalysen handlar det dock om att studera dessa gränsdragningar ”bortom frågan om vad som är sant och riktigt” (ibid:8). Man utgår alltså från att detta är ett sätt att identifiera en viss grupp och att den likaväl kunde betraktats på ett annat sätt. I studien har det varit viktigt att göra detta tydligt, framför allt genom att visa vem som har tillskrivit dessa grupper vissa egenskaper men också genom att problematisera dem och se vilka konsekvenser kategoriseringarna får.

5. Analys

I studiens analysdel nedan undersöks materialet utifrån rubrikerna Kultur på recept, Kultur för äldre och Skapande skola eftersom de är olika satsningar och har sitt specifika fokus och sin specifika målgrupp. Rubrikerna är också de sökord som användes när empirin hämtades i databasen, vilka redovisats under avsnittet tillvägagångssätt. Även sökordet ”Kultur och hälsa” användes och artiklarna under denna rubrik platsar ofta under flera av rubrikerna. Från dessa artiklar används i analysen uttalanden och information som är relevanta för respektive del. Det är först och främst innehållet i artikeln som styr vilken del den analyseras under och inte under vilket sökord artikeln sorterades. De sammanfaller dock i de flesta fall. I de tre första delarna presenteras de olika satsningarna och de diskurser som urskiljs. De belyser också det som särskilt utmärker det aktuella materialet. Därefter diskuteras kulturen som diskurs och hur den betraktas och används i välfärdsarbetet eftersom detta är något som berör alla tre satsningarna. I analysarbetet har det också varit viktigt att undersöka regeringens satsningar och se vad för problem som sägs ligga bakom dem och som de genom insatserna strävar efter att lösa. I samband med detta diskuteras också vilka subjektpositioner som aktualiseras i de olika diskurserna. Slutligen förs ett resonemang om makt och politik som avslutas med en analys av hegemoniska interventioner.

5.1 Kultur på recept

5.1.1 Satsningen Kultur på recept

I en rapport (Berg 2011) framgår att bakgrunden till Socialdepartementets och Kulturdepartementets gemensamma satsning på Kultur på recept är det ökade intresset för kulturens hälsofrämjande inverkan på människan. I arbetet med att utveckla metoder för att förebygga och förkorta sjukfrånvaro initierades en försöksverksamhet med Kultur på recept i Region Skåne. Man ville undersöka om kultur kan bidra till att långtidssjukskrivna snabbare kan återgå till arbetslivet (ibid). Även i Västerbottens läns landsting genomfördes ett pilotprojekt (Janlert & Littbrand 2011). Kultur på recept ska komplettera traditionell rehabilitering och utmanar samtidigt den gängse bilden av sjukvård (Augustinsson 2011). Kultur på recept-principen handlar således om att integrera kultur i vård och rehabilitering. Hur projekten organiseras och vad de

innehåller skiljer sig åt mellan olika regioner och län. Detta framkommer när man jämför satsningarna i Skåne och Västerbotten utifrån både empirin och rapporter. Kulturnämndens ordförande i Helsingborg beskriver i ett debattinlägg projektet Kultur på recept i Skåne som något positivt och förklarar projektets inriktning och utformning.

Deltagarna är patienter på vårdcentralen, som efter medicinsk bedömning, bedöms vara lämpade för kulturunderstödd rehabilitering och får då utskrivet ett recept på kultur (HD 130919).

Ordföranden menar vidare att Kultur på recept ger patienterna möjlighet ”[...] att aktivt ta del av utställningar, eget skapande, kultur- och naturhistoriska vandringar, körsång och musik” (ibid). Janlert och Littbrand (2011) skriver i sin rapport att projektet i Västerbottens län vände sig till landstingsanställda som kommit i kontakt med företagshälsovården på grund av stressrelaterade problem. Deltagarna fick välja mellan skapande aktiviteter som silversmide, keramik eller måleri. I projektet inkluderas således personer med stressrelaterade problem men som nödvändigtvis inte var sjukskrivna på heltid, vilket de var i Skåne. En annan skillnad mellan de två pilotprojekten är att aktiviteterna i Västerbotten var mer avgränsade till skapande än i Skåne där de även inbegrep till exempel att sjunga i kör och göra naturhistoriska vandringar (se Janlert & Littbrand 2011 och Berg 2011). Syftesbeskrivningarna för Kultur på recept-projekten runt om i landet skiljer sig också åt. I en nyhetsartikel (Östran 130521) framkommer det syfte som Landstinget i Kalmar län har angett för sitt Kultur på recept-projekt. Den förebyggande ambitionen är lika framträdande som den rehabiliterande men här betonas i likhet med några andra artiklar även syftet att minska medicinering.

Syftet med projektet [...] är att genom inslag av kultur i vården bidra till att förebygga, förkorta behandlingstider, minska behovet av medicinering och fungera som komplement till den övriga vården (ibid).

Satsningarna kring kultur och hälsa handlar inte enbart om att skriva ut recept på kultur utan inbegriper även projekt som integrerar kultur i vården på andra sätt. Personer med psykisk ohälsa nämns, vid sidan av långtidssjukskrivna, som en grupp som ska gynnas av kultur i vården. Ett exempel på detta är projekt som några kommuner i västra Blekinge genomför. En nyhetsartikel rapporterar om projektet och sammanfattar i en

faktaruta att syftet är att ”[...] ge personer med psykisk ohälsa förhöjd livskvalitet och bättre hälsa genom ett aktivt kulturliv” (BLT 130914). De ska genom projektet erbjudas olika typer av kulturaktiviteter. Det handlar här inte främst om att patienterna ska återgå till arbetslivet utan att de genom ökad delaktighet ska få ökad livskvalitet.

Att vårdpersonal är en del i projekten nämns i flera fall i artiklarna och att även andra samarbetspartners som socialförvaltning och arbetsförmedling är inblandande antyds också. De nämns oftast i sammanhanget kring kunskapsutbyten och kunskapsutveckling kring kultur och hälsa. Dock utvecklas inte specifikt vilka uppgifter och vilken roll de har i det konkreta arbetet. I empirin kring Kultur på recept finns många debattinlägg som argumenterar för och emot satsningen och där finns också en diskussion kring kulturens hälsofrämjande kraft i stort. Materialet innehåller också nyhetsartiklar som rapporterar om beviljade bidrag och om olika projekt och satsningar regioner och landsting gör inom kultur och hälsa.

5.1.2 Vårddiskursen

Utifrån syftet att utreda hur kultur konstrueras som strategi för välfärdsarbete blev det tidigt i analysprocessen relevant att förstå och undersöka i vilket sammanhang diskussionen om Kultur på recept förs och om någon särskild diskurs framträder. Kulturrådet (2008) skriver att den medicinska forskningen kring kultur och hälsa betonar fysiologiska effekter, till exempel på immunförsvaret, medan sociologiska och socialpsykologiska teorier mer intresserar sig för hur kulturen påverkar människors förmåga att hantera utmaningar som stress. De framhåller att kunskap om människors hälsa inte bara kommer från den medicinska traditionen och är tveksamma till om man kan betrakta kulturen som en slags medicin som påverkar kroppen på ett bestämt sätt (ibid). I de analyserade artiklarna framkommer att fokus för satsningarna på Kultur på recept är patienters fysiska och psykiska hälsa, vad vården ska innehålla och hur den ska organiseras. Diskussionen om Kultur på recept rör sig alltså kring mycket annat än endast fysiologiska effekter då livskvalitet och psykiskt välmående förs fram, även om till exempel musikens påverkan på stresshormoner också berörs. Utifrån detta kan konstateras att det snarare rör sig om en vårddiskurs snarare än en medicinsk diskurs. Vårddiskursen kan sägas ha ett bredare folkhälsoperspektiv, inbegriper samhällets sätt att organisera vården och berör även samhällsekonomiska aspekter vilket framkommer

nedan. Begreppet hälsa hör ihop både med den medicinska diskursen och vårddiskursen men i den senare diskursen tolkas det på ett bredare och mer holistiskt sätt (se avsnittet Hälsobegreppet). Hälsa i vårddiskursen inbegriper alltså även det psykiska perspektivet på välmående. Med ett diskursteoretiskt begrepp kan hälsa benämnas som en flytande signifikant, ett element som rör sig inom och mellan olika diskurser därför att de särskilt lätt tillskrivs olika betydelser (Laclau & Mouffe 2008).

5.1.3 Sambandet mellan kultur och hälsa

I empirin antyds på flera håll att vetenskapen om kulturens hälsobringande egenskaper inte är något nytt utan att det är en kunskap människor haft med sig länge. Ett exempel är en ledarskribent som diskuterar kulturens helande kraft.

Även om dyra mediciner alltid kommer att behövas för att råda bot på diverse åkommor finns även i kulturen en läkande kraft. Det har många långt före oss här på jorden insett och den insikten borde även nå in i regionpolitikernas resultatriktade medvetande (HP 131022).

Skribentens retoriska grepp för att argumentera för kulturens plats i vården är att betona de historiska rötter som finns kring kunskapen om kultur och hälsa. Citatet kan också genom uttrycket ”dyra mediciner” uppfattas som en kritik riktad mot den etablerade medicinen och läkemedelsindustrin. Med Faircloughs (2003) begrepp visar uttalandet på en objektiv modalitet och uppvisar en säkerhet. Samtidigt används ordet ”många” vilket antyder att inte alla har insikten om kulturens läkande kraft vilket gör kunskapens allmänna giltighet mer otydlig. Men i sitt sammanhang betonar det snarare att insikten är något återkommande genom historien och kan sägas stärka uttalandet. Kunskapen kring kultur och hälsa kan också i empirin uppfattas som något nytt och utforskat. En notis i ett nyhetsmagasin ställer den retoriska frågan ”Visste du att kultur och hälsa hör ihop? Kunskap och forskningsresultat om kultur och hälsa ska samlas i en ny webbportal.” (NU 131031). Frågan anspelar på nya rön som forskare påträffat och som de håller på att studera. Regionförbundet i Kalmar län skriver också om denna nya kunskap i ett pressmeddelande som citeras i en nyhetsartikel.

Intresset för kulturens betydelse för människors hälsa har ökat de senaste åren. Forskning visar att kulturupplevelser kan ha starka samband med förbättrad hälsa [...] (Vimmerbytidning 131126).

Regionförbundet argumenterar också för att kultur har positiva hälsoeffekter men gör det genom att hänvisa till ny forskning. Ur ett retoriskt perspektiv kan detta ses som en *offensiv retorik* som underminerar andra förklaringar till uppkomsten av kunskapen till skillnad från *defensiv retorik* vilket handlar mer om att bemöta andra påståenden (Potter 1996). En hänvisning till vetenskapliga studier kan i den kritiska diskursanalysen betraktas som en hedge som distanserar talaren från påståendet. I detta sammanhang används det dock tvärtom för ge yttrandet mer tyngd och stärka det. I artikeln används ordet ”intresset” och anspelar i sammanhanget på forskares intresse för sambandet mellan kultur och hälsa och de kunskaper som de för fram. Man kan utifrån detta se att det egentligen inte handlar om frågan om vetskapen är ny eller inte, utan om intresset för den och vad man bedömer är kunskap. Det är när forskare utifrån vetenskapliga undersökningar visar på ett samband mellan kultur och hälsa som intresset börjat växa. Kännedomen om denna relation uppfattas då som en ny såväl som accepterad kunskap även om insikten i sig har historiska rötter.

De som uttalar sig i empirin är eniga om att kultur är bra för människan och påståenden som att ”kultur är grunden till att vi kan finna samband och sammanhang i livet” (Laholms Tidning 130507) är återkommande. Men att kultur är något bra verkar inte räcka för att motivera insatserna. I materialet framkommer att det finns olika åsikter om kopplingen mellan kultur och hälsa och dess plats i vården. En läkare som vill föra fram forskningen om kultur och hälsa illustrerar i en nyhetsartikel att åsikterna är olika.

Många av mina kollegor trodde jag hade blivit tokig när jag pratade om kultur och hälsa. De tyckte att det var flummigt [...] (Värnamo Nyheter 130429).

Läkaren vittnar om att denne mött stor skepsis i sitt arbete med att synliggöra kulturens hälsoeffekter. Genom uttrycken ”mina kollegor trodde” och ”de tyckte” framhåller läkaren att det finns en annan kritisk uppfattning om påståendet kring sambanden mellan kultur och hälsa. På så sätt ställer läkaren sin egen ståndpunkt i kontrast till deras. Ordvalen ”blivit tokig” och ”flummigt” kan sägas stärka denna kontrast. Citatet visar att det finns en oenighet och otydlighet kring kulturens position i hälsoarbetet. Dock antyder imperfektformen att kollegornas uppfattning har förändrats.

De som arbetar för ett införande av kultur i vården menar att intresset är för lågt och att sambandet mellan kultur och hälsa bör uppmärksammas mera. I empirin menar flera, i likhet med det denna riksdagsledamot skriver i en debattartikel, att ”dess [kulturens] betydelse för folkhälsan är underskattad” (Laholms Tidning 130507). Även om det finns ett intresse för kultur på recept verkar arbetet stå i startgroparna och drivas av eldsjälar, personer som tror starkt på kulturens läkande kraft. Detta antyds i en nyhetsartikel som rapporterar från en temadag kring kultur och hälsa på Höglandssjukhuset där kulturens positiva hälsoeffekter uppmärksammas.

[...] en av föreläsarna under temadagen, hör till de kulturarbetare som idogt kämpar för en utveckling i en sådan riktning. (SMT 130423).

Journalisten för fram kulturarbetare som viktiga och engagerade intressenter i utvecklingen av konceptet Kultur på recept då arbetet berör deras arbetsområde. Detta kan jämföras med det Potter (1996) menar med *stake* och *interest* där aktörer förbinds med en situation i vilken de har något att vinna eller förlora och därför fått ett engagemang. Med uttrycket ”idogt kämpar” påtalar skribenten dock att det finns svårigheter med att sprida och få kunskaperna accepterade. Av den ovanstående diskussionen framkommer att det inte råder någon enighet kring kulturens plats i vården och att de nya rönen om kultur och hälsa utmanar den gängse föreställningen av vad vård är.

5.1.4 Evidensdebatten

I en stor mängd artiklar hänvisas till forskning som visar att människor mår bättre av kultur och att man fysiologiskt kan se påverkan. En projektledare för en regional satsning på kultur och hälsa i Östergötland uttalar sig i en nyhetsartikel om effekterna av kulturaktiviteter.

Det finns forskning som visar vad som händer i hjärnan när människor utövar eller konsumerar kultur. Dels kan lustfyllda kulturaktiviteter utsöndra må-bra-hormonet oxytocin och frisätta dopamin i kroppen vilket ger ökad vällust (LP 130123).

I och med diskussionen om hjärnan och hormoner finns här en interdiskursiv koppling till en medicinsk och vetenskaplig diskurs (Fairclough 2003). Projektledarens retoriska

strategi verkar därför vara att göra kulturen till något fysiologiskt och på det sättet legitimera kulturaktiviteter som komplement till behandlingar. Denne skriver dock att dessa aktiviteter ”kan” bidra till en ökad mängd hormoner. Utifrån det vetenskapliga sammanhanget kan dock modaliteten i uttalandet ändå sägas vara hög även om man med Faircloughs begrepp kan se detta som en hedge vilken indikerar en osäkerhet kring kulturens effekt (ibid).

I empirin verkar kulturens hälsobringande effekter, trots vetenskaplig forskning där man visar på positiv fysiologisk och social påverkan, inte uppfattas som någon vedertagen och säker kunskap. I empirin framstår evidens⁵ som något mycket viktigt för vårdorganisationen och att det är något som ligger till grund för dess verksamhet. Evidens kan med diskursteoretiska begrepp sägas vara en nodalpunkt i vårddiskursen. En nodalpunkt är, som tidigare nämnts, ett prioriterat tecken som styr hur andra tecken i diskursen förhåller sig till varandra (Laclau & Mouffe 2008). Förvaltningschefen för Tillväxt och regional utveckling i Gävleborg ger i en nyhetsartikel uttryck för den tyngd som läggs vid evidens och att vetenskaplig forskning och de belägg som den ger är centrala i vårdorganisationen och styr vilket innehåll den har.

Vi vet redan idag ganska mycket om kulturens roll för hälsan, men vi behöver mer evidens för att konkretisera den kunskapen i vården [...] (Ljusnan 131123).

Att argumentera mot ett införande av kultur i vården genom att påtala att det saknas tillräckliga vetenskapliga belägg för dess effekt kan uppfattas som ett retoriskt grepp hos förvaltningschefen. Mer djupgående kan det betraktas som en så kallad defensiv retorik, ett motargument mot de som hävdar att studier visar att kultur är bra för hälsan (Potter 1996). Ser man på uttalandet med Faircloughs begrepp får det en lägre modalitet genom uttrycket ”ganska” och gör tillsammans med frånvaron av evidens att kulturens position upplevs som osäker. I en nyhetsartikel framkommer att det fanns tveksamheter när en motion om ett pilotprojekt med kulturaktiviteter som komplement i behandling behandlades i Jämtlands län Landsting. Motionen bifölls men Landstinget avsatte inga

---

⁵ Uttrycket evidens kommer från den medicinska forskningen och innebär säker vetenskaplig kunskap som man fått fram genom studier med kontrollgrupper. I andra sammanhang kan betydelsen vara bästa tillgängliga kunskap som anses vara särskilt vetenskapligt säker. En inte lite snäv tolkning av evidensbegreppet är att det finns vetenskapliga belägg för en viss metod (Skolverket 2014b).

medel för studien vilket en representant från Folkhälsocentrum som fått uppdraget att utarbeta projektet uttrycker förståelse för.

Landstinget vill ha vetenskapliga underlag om de ska kunna använda kultur som behandlingsmodell, på samma sätt som för övriga metoder. Vi kan inte bara kasta oss ut och kräva att de ska använda metoden om det inte finns någon studie gjord [...] (ÖP 131030).

Representanten verkar också ansluta sig till argumenten om evidenskrav även om de samtidigt kan ses som ett hinder för projektet. Genom detta framstår evidens som en förutsättning för att nya metoder ska etableras i vården och Folkhälsocentrum tycks inte ha något att sätta emot eftersom andra metoder bedöms ”på samma sätt”. Detta visar också på en rättviseaspekt, att allt ska värderas på lika villkor är accepterat. Med ordvalet ”kasta oss ut” markerar representanten även att det finns ett stort avstånd mellan behandlingsmodeller som har säkra ”vetenskapliga underlag” och de som inte har det.

Vikten av att inte bara se till forskning och dess evidens utan även lyssna till de som kulturinsatserna i vården ska hjälpa betonas på vissa håll. Det framträder i empirin personliga och subjektiva berättelser som vittnar om kulturens hälsoeffekter. Ett exempel på detta är en insändare från en medlem i en teaterförening som motiverar kulturens plats i samhället utifrån dess positiva hälsoeffekter och betonar sina egna erfarenheter.

Kulturens läkande effekt har jag själv erfarenhet av. Som utbränd högstadielärare hittade jag tillbaka till mig själv bland annat tack vare Vulkanteatern (JP 131019).

Med begreppet *category entitlement* menar Potter (1996) att människor utifrån sin anslutning till en kategori betraktas som kunniga och att det då inte finns något behov av att fråga hur de vet något. Detta blir intressant när man ser att skribenten i sitt vittnesmål av kulturens hälsobringande effekter kategoriserar sig som utbränd och genom detta legitimerar sin kunskap och sin rätt att uttala sig om vad som fungerar hälsofrämjande. Utifrån begrepp från den kritiska diskursanalysen kan man uppfatta uttrycket ”bland annat” som en hedge, en reservation mot att det bara är teatern som hjälpt medlemmen att må bättre och hitta tillbaka till sig själv (Fairclough 2003). I sammanhanget är det dock mer rimligt att teatern bör ses som en av många kulturella

aktiviteter som gynnar hälsan, vilket då tvärtom skulle stärka modaliteten.

Kultur kan utifrån diskussionen ovan med diskursteoretiska begrepp betraktas som ett element i vårddiskursen då det förs en debatt kring dess betydelse i vården. Men det pågår samtidigt en kamp om strukturen på vårddiskursen där tecknet kultur inte har fått sin position i relation till de andra tecknen i diskursen, till exempel nodalpunkten evidens. Den har därför inte artikulerats till ett moment i diskursen (Laclau & Mouffe 2008). Kultur är således inte en självklar del av vårddiskursen med den är heller inte utesluten ur den.

5.1.5 Exemplet Vidarkliniken

I arbetet med att bredda behandlingsalternativen för patienter skapas samarbeten mellan aktörer både inom de offentliga vårdorganisationerna och med aktörer utanför den vilket inte alltid sker problemfritt. I materialet finns två artiklar som särskilt tydligt illustrerar problematiken kring evidens när det gäller samarbeten med privata aktörer och upphandling av externa tjänster. Båda handlar om Vidarkliniken som bygger på antroposofisk⁶ grund och som erbjuder alternativ vård med bland annat kulturinslag. En av texterna är ett debattinlägg där skribenten betonar vikten av demokrati och fria vårdval och kritiserar en motion där det föreslås att patienter inte längre ska kunna välja vård vid kliniken. Denne påpekar att de som lämnat in motionen tidigare värnat om valfrihet genom bland annat Kultur på recept men att de nu gör avkall på detta och skriver att ”I stället koncentrerar sig här Vänsterpartiet, på något sorts breddangrepp på antroposofin och dess grundare Rudolf Steiner (SN 130103). Skribenten menar att åsikter om klinikens filosofiska grundantaganden inte ska ligga i vägen för patienters valfrihet. I inlägget påpekar skribenten också att det finns belägg för att klinikens verksamhet är uppskattad och ger positiva resultat.

”[...] Vidarkliniken får ofta mycket goda vitsord, de har också en mycket god uppföljning av sin verksamhet” (ibid).

---

⁶ Antroposofi är en livs- och världsåskådning som filosofen Rudolf Steiner grundade i början 1900-talet. Tankesättet har en andlig syn på människan och berör många olika områden bland annat medicin som praktiseras på Vidarkliniken och pedagogik som genomsyrar Waldorfskolorna. Kost, natur och kultur är också viktiga delar av och hör tätt samman med den antroposofiska människosynen (Nationalencyklopedin 2014b).

Retoriken är lik den som förespråkare av evidenskrav använder eftersom skribenten betonar ”goda vitsord och ”god uppföljning” och använder en typ av belägg för att legitimera verksamheten. Vitsord och uppföljning är dock inte detsamma som evidens (se fotnot 5). Med Faircloughs begrepp kan användandet av ordet ”mycket” betraktas som en hedge som tonar in påståendet på ett självsäkert och stärkande sätt vilket ger en högre modalitet. Då det saknas regelrätt evidens kan dessa stärkande ord vara ett sätt att retoriskt kompensera och göra uttalandet starkare.

I den andra artikeln beskrivs också en konflikt kring ett eventuellt samarbete med Vidarkliniken. Nyhetsartikeln berättar att de styrande i Kalmar län vill skriva avtal med kliniken vilket oroar oppositionen. Landstingsrådet argumenterar tydligt för ett avtal utifrån att alternativ vård saknas.

Vi har ett antal patienter, främst smärtpatienter som vi inte kan ge den vård de behöver, därför vill vi undersöka vilka alternativ som finns. Vi vet ju att Vidarkliniken är bevisat duktiga på smärtbehandling, de arbetar med terapier, exempelvis kultur och hälsa, som patienterna är nöjda med (Barometern-OT 131107).

Landstingsrådet ser det hela ur vårdtagarnas synvinkel och visar på så sätt att de har ett intresse, och är intressenter, i upphandlingen av vårdalternativ. Genom att hänvisa till kategorin patienter betonar denne också deras kunskaper om behandlingarna och därmed deras rätt att bli lyssnade till vilket kan ses som ett retoriskt grepp. Uttrycket ”bevisat” refererar till något slags belägg och kan uppfattas som ett sätt att legitimera verksamheten och upphandlingen av dess tjänster. I artikeln har oppositionen dock invändningar mot Landstingsrådets argumentation.

Vi har egen smärtverksamhet som kan utvecklas, dessutom vill vi inte teckna avtal med verksamheter vars behandlingar inte är evidensbaserade metoder och inte bygger på beprövad verksamhet (Barometern-OT 131107).

Förutom att hävda att den egna verksamheten har en utvecklingspotential är de vetenskapliga bevisen det stora retoriska motargumentet i uttalandet. Oppositionen kan upplevas ha en defensiv retorik då det handlar om att stärka den egna argumentationen mot ett avtal med kliniken (jfr Potter 1996). Evidens framställs som ett krav för att

metoderna ska bli tillgängliga för patienter då man inte vill ”teckna avtal” med en verksamhet som inte har ”evidensbaserade metoder”. Oppositionen påpekar också i artikeln att kliniken fått stark kritik av Socialstyrelsen utifrån bristen på vetenskaplighet vid bedömning och behandlingar. Subjektet ”vi” är i plural vilket gör modaliteten högre då det inte bara inkluderar en persons uppfattning. I det politiska sammanhanget kan även detta uppfattas som ett sätt att ge mer tyngd åt uttalandet. Exemplet Vidarkliniken visar på evidensens framträdande plats som retoriskt verktyg i diskussionerna kring vårdens innehåll och organisering. Att patienter är nöjda med behandlingarna där kulturinslag ingår och att kliniken fått goda omdömen gör den inte automatiskt till en accepterad och självklar samarbetspartner.

I en debattartikel diskuterar en politiker evidensens betydelse och är kritisk mot kravet på evidensbaserade metoder och menar att argumenten för evidens används godtyckligt.

[...] vi använder oss av evidens när det passar i vår argumentation [---] Givetvis ska den sjukvård som ges vila på en vetenskaplig grund och vara professionellt utförd, men det gäller också att vara flexibel, och öppen för nya metoder och behandlingar, evidensbaserad eller inte! (Växjöbladet/Kronobergaren 131025).

Politikern pekar just på att evidensen används som retoriskt verktyg och för själv fram både argument för och emot evidenskrav. Använder man begrepp från den kritiska diskursanalysen kan uttrycket ”givetvis ska” sägas ge en hög modalitet eftersom det stärker påståendet att evidens är viktig. Denna huvudsats följs dock sedan av en bisats som inleds med ett ”men” vilket ger uttryck åt en tydlig invändning mot påståendet (Fairclough 2003). Särskilt starkt blir reservationen även när meningen avslutas med ett utropstecken. Utifrån ovanstående diskussion kan man konstatera att kravet på evidens är något omdebatterat.

5.2 Kultur för äldre

5.2.1 Kulturprojekt för äldre

Inom kultur och hälsa gör regeringen stora satsningar på kultur för äldre. Kulturrådet har fått i uppdrag att fördela medel för att främja äldres delaktighet i kulturlivet. Detta genom både kulturupplevelser, möjlighet till eget skapande och aktiviteter i gemenskap

med andra (Regeringskansliet 2014a). Syftet från regerings sida var att ”främja en större systematik, ökad samverkan och höjd kvalitet inom det pågående utvecklingsarbetet med kulturinsatser inom äldreområdet” (Oxford research 2013:10). I arbetet utgår man från att kulturen har positiva hälsoeffekter och att den ökar välbefinnande och meningsfullhet i vardagen. Man riktar sig till äldre inom vård och omsorg och vill öka samverkan mellan kulturlivet, omsorgsverksamheter och sjukvården (ibid). I empirin nämns också denna målgrupp. Projektledaren för Kultur för seniorer- Kultur och hälsa i Region Västerbotten uttalar sig i en nyhetsartikel och menar att man vill nå ”[...] alla seniorer, såväl de som bor hemma som på äldreboenden” (Folkbladet 130319). Här betonas dock även äldre inom omsorgen som inte bor på äldreboenden och äldre utan omsorgsbehov.

De syften och mål som är utgångspunkten för satsningen stämmer ihop med de som framträder i empirin. I en nyhetsartikel om den utvärdering som gjorts av Kultur för äldre framstår även att bryta äldres isolering som ett specifikt mål.

Målet är att förbättra hälsan för äldre, bryta isolering och öka delaktigheten i kulturlivet (Dagens Samhälle 131212).

I utvärderingen nämns inte minskad isolering som ett bestämt mål för satsningen men väl som en effekt av projekten (Oxford research 2013). Kultur för äldre är den del av empirin som består av minst antal artiklar. Den dominerande materialtypen är nyhetsartiklar som kortfattat meddelar att landsting och kommuner beviljats projektpengar eller rapporterar om specifika projekt för äldre. Ett exempel är en nyhetsartikel som handlar om ett filmprojekt där äldres livshistorier blir till film och där de själva spelar huvudrollen (SMT 131211). Ett annat exempel är en musiker som åker runt till äldreboenden och har sångstunder (HP 131221). Kultur för äldre nämns också i debattinlägg som exempel på kultursatningar som regeringen genomför. Det förekommer ingen märkbar debatt för eller emot satsningen Kultur för äldre på samma sätt som det finns en debatt kring Kultur på recept. Satsningen på kulturprojekt riktat mot äldre verkar utifrån detta inte vara lika utmärkande och utmanande som kultur i vården. Det kan ha att göra med att satsningen utgår från ett redan pågående utvecklingsarbete och är mer integrerat i omsorgsorganisationen och att kulturen inte är

lika främmande där. Detta är något som diskuteras mer utförligt nedan.

5.2.2 Bilden av äldre

Att använda kategorin äldre är inte problemfritt. Det framkommer i empirin att det finns fördomar kring äldre och att dessa färgar de kulturprojekt som görs genom regeringens satsning. En musiker som spelar på äldreboenden uttrycker i en nyhetsartikel en förutfattad mening om målgruppen äldre.

I början såg jag dem [de äldre på ett demensboende] som sjuka, men rätt snart insåg jag att de är precis som vi andra (HP 131221).

Musikern beskriver att denne hade med sig en bild av äldre som ”sjuka” men visar genom uttrycken ”i början” och ”men rätt snart” på att bilden efterhand blev mer nyanserad. Dock bibehålls en distans till dem genom att musikern pratar om ”dem” och ”vi andra”. Exemplet visar att projekten ger möjlighet för människor som arbetar i dem att utmana bilden av äldre och möta dem som individer och inte enbart utifrån kategorin äldre. Detta genom att mötas i kulturella aktiviteter. Analytikern som gjort utvärderingen av Kultur för äldre kommer till tals i en nyhetsartikel och pekar just på problemet med kategoriseringen av äldre.

Fördomar om vilken typ av aktiviteter de gillar speglas i vad som erbjuds. Men äldre är ingen homogen grupp (Dagens Samhälle 131212).

Analytikern menar att urvalet av aktiviteter som erbjuds i projekten bygger på fördomar om vad äldre tycker om att göra. Genom detta kan man uppfatta en kritik mot att äldres rätt till delaktighet och medbestämmande inte tillgodoses. Betraktas uttalandet med Faircloughs (2003) begrepp finns en passiv agens och det framgår inte vem som ansvarar för det begränsade utbudet eller vems fördomar som styr det. I sammanhanget kan detta inte anses vara särskilt förvånande eftersom är det svårt att lägga ansvaret för en sådan generalisering på någon specifik yrkesgrupp eller makthavare. Däremot skulle det kunna vara lättare att peka ut till exempel omsorgspersonalen som ansvariga för arbetet med att uppmärksamma och motarbeta problemet, vilket de får möjlighet till genom projekten. En annan av utmaningarna med Kultur för äldre är att ge alla äldre möjlighet att få ta del av kultur. De äldre har olika bakgrunder och olika intressen men

de har också olika förutsättningar för att delta utifrån sjukdomsbild och fysiska faktorer. I utvärderingen (Oxford research 2013) framkommer att det är de äldre med lite eller inget omsorgsbehov som får störst del av kulturen. Det sker en både medveten och omedveten urvalsprocess där bland annat omsorgsbehovet, möjlighet till transport och dagsform påverkar vilka som deltar i kulturaktiviteterna. I empirin har diskussionen om denna ojämlika tillgång till kultur ett mycket litet utrymme. Detta kan bero på att bilden av äldre som en homogen grupp bidrar till att man inte i tillräcklig grad uppmärksammar deras olika individuella förutsättningar utan först och främst ser till äldres ökade tillgång till kultur på ett övergripande plan. Missar man att integrera de äldre i planering av projekten, särskilt de med stort vårdbehov och sämre rörlighet blir inte heller aktiviteterna anpassade för dem.

5.2.3 Omsorgsdiskursen

När man ser till satsningens mål och syften är, som framkommit ovan, det centrala i materialet ökad möjlighet till deltagande för äldre och inte de äldres olika vårdbehov. Äldres rätt till kultur framhålls och man använder uttryck som "[...] skapa kvalitet i de äldres vardag" (Bohusläningen 131121) och "[...] skapa meningsfulla sammanhang för äldre människor" (Västerbottens-Kuriren 131113). I empirin berör projekten i de flesta fall äldre på äldreboenden och äldre inom omsorgen där kulturen används som en del i omsorgsarbetet för att öka de äldres välbefinnande. En etnolog som forskar om kulturens betydelse i äldreomsorgen framhåller detta i en nyhetsartikel om satsningen på kultur för äldre.

Många av de gamla på äldreboenden befinner sig i någon form av kris eftersom de fått lämna sitt hem och gamla vänner har försvunnit. Då är det viktigt med något som bryter tristessen och ensamheten (HN 130824).

Att ha "något", i detta fall kultur, som distraherar och aktiverar framställer etnologen som "viktigt" och en lösning på problemet. Denne motiverar kulturinsatserna med att de medför positiva sociala och psykiska effekter för de äldre. Detta genom en tydlig och offensiv retorik som undergräver andra lösningar (Potter 1996). Men vem som har ansvaret för de äldres situation framkommer inte då uttalandet har en passiv agens. Någon ansvarig är dock svårt att hitta eftersom detta problem är komplext och inte har

en enkel förklaring. Även om traditionell vård också berörs i omsorgsarbetet är det inte rehabilitering och tillfrisknande man fokuserar på. Det är de äldres psykiska välbefinnande, sociala tillvaro och vardag som är det centrala vilket skapar en annan diskurs, en omsorgsdiskurs. Szebehely (1996) skriver att begreppet vård associeras till medicinska domäner på ett annat sätt än omsorg. Vård är inte ett lämpligt begrepp för till exempel hemtjänstens arbete då det arbetet innehåller något mer än göra mottagaren frisk från en åkomma. Betoningen på engagemang och kvalitet är framträdande i omsorgsarbetet. Det handlar inte endast om vad man gör utan hur man gör det (ibid).

I empirin om Kultur för äldre hänvisas också till forskning och olika utvärderingar som visar på hur kulturen påverkar äldre positivt, bland annat genom ökad glädje och gemenskap. I diskussionen lyfts dock inte kravet på evidens fram lika starkt som i materialet om Kultur på recept. Evidens kan därför inte betraktas som en nodalpunkt i omsorgsdiskursen. Däremot kan man se stimulans och kvalitet som nodalpunkter eftersom det förs fram som något centralt och viktigt i omsorgsarbetet både i empirin och i litteratur. Kvalitet säger just något om hur arbetet görs och inte enbart vad som görs och kan sägas höra ihop med omsorgsbegreppet (Szebehely 1996). I nyhetsartikeln om utvärderingen av Kultur för äldre betonar analytikern just tillgången på kultur som viktig för omsorgens kvalitet.

Tillgång till kultur borde ingå i de nationella instrument som mäter vårdens och omsorgens kvalitet (Dagens Samhälle 131212).

Kulturaktiviteter kan i sammanhanget uppfattas som ett sätt att öka kvaliteten i omsorgen men ordet ”borde” antyder att kulturen inte än är en av de självklara faktorer man undersöker vid en kvalitetsmätning av omsorgen. Uttalandet kan utifrån detta också tolkas som en kritik mot att kulturen inte får tillräckligt med utrymme varken i vården eller i omsorgen. Med begrepp från den kritiska diskursanalysen kan man hävda att den objektiva modaliteten här stärker påståendet och ger kritiken mer tyngd (Fairclough 2003). Szebehely (1996) framhåller även engagemang som något viktigt i omsorgen vilket inbegriper att bry sig om och ta hand om andras känslor. Engagemang kan sägas höra ihop med stimulans som handlar om att se och bekräfta någon annans behov och upplevelser och är också knutet till kvalitet. I empirin betonas stimulans som en viktig

faktor för de äldres välmående. I en nyhetsartikel för projektledaren för Kultur för seniorer- Kultur och hälsa fram just detta som något centralt.

Genom att hålla hjärnan stimulerad, få ta del av kultur och träffa människor i sociala sammanhang håller sig människan frisk och kry [...] (Folkbladet 130319).

Projektledarens starka argument för kulturinsatser är att det bidrar till bättre hälsa. Denne kan sägas använda en offensiv retorik då argumentet och sättet att formulera sig gör påståendet svårt att säga emot (jfr Potter 1996). Detta bidrar till att ge uttalandet en auktoritet även om det saknar referenser till vetenskaplig forskning. Kulturens position framstår utifrån diskussionen ovan som mer säker än i materialet om Kultur på recept, även om dess plats inom omsorgen inte heller framstår som helt oproblematiske. Som resonemangen visar sker diskussionen kring Kultur för äldre-satsningarna till stor del inom omsorgsdiskursen, men även vårddiskursen berörs eftersom satsningarna också rör äldre inom vården. Ur diskursteoretiskt perspektiv kan man se att diskurserna överlappar varandra. Ingen av dem kan anses vara tillsluten då flytande signifikanter som till exempel hälsa och kultur opererar mellan dem och inte har blivit tydliga moment (Laclau & Mouffe 2000).

5.2.4 Personalens roll

I empirin menar flera skribenter att aktiviteterna inom Kultur för äldre också kan påverka själva omsorgsarbetet och relationen mellan de äldre och omsorgspersonalen. Kulturministern och äldreministern betonar till exempel i en debattartikel att projekten kan ”stärka relationen mellan boende och personal i äldreomsorgen genom att omsorgspersonalen kan erbjuda mer kulturellt innehåll i sina verksamheter” (ekuriren 131023). Etnologen som forskar kring kultur och äldre fördjupar resonemanget i en nyhetsartikel.

I vanliga fall är vårdtagarna i en underlägsen position, men när undersköterskorna gör något annorlunda tillsammans med dem blir relationen annorlunda. Det påverkar etiken och gör personalen mer ödmjuk [...] (HN 130824).

Forskaren berör en hierarki inom omsorgen där personalen står över de äldre och betonar med uttrycken ”i vanliga fall” och ”men när” att kultur kan bidra till en

förändring i relationen. Genom detta kan man ana en kritik mot ett opersonligt och ojämnt bemötande i omsorgsarbetet. Etnologen pratar om att undersköterskorna ”gör något annorlunda” och syftar här på kulturaktiviteter. Ordvalet antyder att denna typ av aktiviteter inte är något vardagligt inom omsorgen. En skillnad från projekten med Kultur på recept är just att personal inom omsorgen involveras på ett tydligare sätt i arbetet med kultur. Det handlar att personalen ska engageras både i kunskap- och metodutveckling och i det dagliga, praktiska, arbetet. Projektledaren för Kultur för seniorer-Kultur och hälsa i Region Västerbotten betonar när denne intervjuas i en nyhetsartikel personalens roll i det praktiska arbetet.

Hon hoppas även att kulturen ska fungera som verktyg för de som arbetar på äldreboenden. Till exempel kan sång vara ett sätt att underlätta för personalen att genomföra de vardagliga sysslorna (Folkbladet 130319).

Utifrån begrepp från den kritiska diskursanalysen kan uttryck som ”hoppas” och ”kan vara” uppfattas som reserverande hedges vilket gör modaliteten låg (Fairclough 2003). Det handlar dock inte om en osäkerhet på kulturens påverkan utan snarare på om och hur den kan implementeras i omsorgsarbetet. Detta visar att arbetssätten och kunskaperna kring kultur i omsorgen fortfarande är under utveckling och inte har någon säker position. Det antyds även i flera andra artiklar att kunskapen hos personalen inte är tillräcklig, inte minst genom att en stor del av beviljade projektmedel läggs på forskning och metodutveckling. Samtidigt som omsorgspersonalen ska integrera kultur i arbetsmomenten och på arbetsplatsen så poängteras i empirin att projekten ger kulturskapare nya affärsmöjligheter. Kulturministern och äldreministern skriver följande i sin gemensamma debattartikel om Kultur för äldre.

För många kulturskapare erbjuder satsningen dessutom nya arbetsfält och nya arbetsmetoder (ekuriren 131023).

Uttalandet visar att ministrarna anser att kulturarbetarna kan vinna något på satsningen och att det är viktiga intressenter (jfr Potter 1996). I empirin framstår dock inte deras ökade möjligheter till arbetstillfällen som ett uttalat mål för projekten. Framgången kan utifrån detta framstå som en positiv bieffekt man märkt i efterhand och något som ministrarna använder retoriskt för att argumentera för satsningen. I utvärderingen

(Oxford research 2013) om Kultur för äldre framgår dock att det finns en ambition att bidra till ”ett effektivt genomförande av Kultursamverkansmodellen” (ibid:10) och att förbättra samverkan med kulturlivets olika aktörer. Kultursamverkansmodellen är en kulturpolitisk reform som syftar till att kulturen ska komma närmare medborgarna. Till exempel får landstingen själva fördela de statliga medlen inom kulturområdet (Regeringskansliet 2014b). Denna strävan kan sägas innebära en möjlighet att Kultur för äldre skulle kunna påverka kulturarbetarnas arbetssituation på ett positivt sätt även om det inte är ett enskilt bestämt mål.

Utifrån att både personalen på äldreboenden och professionella kulturskapare är engagerade i projekten blir det otydligt kring vem som är och bör vara utföraren av kultur i omsorgen. Den tidigare nämnda etnologen har även observerat detta i sin forskning.

Men de chefer jag pratat med ser ingen skillnad mellan om en anställd sätter sig ner och tittar i en fågelbok tillsammans med någon äldre, eller om det är en professionell kulturarbetare som gör något [...] (HN 130824).

Etnologen för fram cheferna som intressenter och aktörer vid implementeringen av kultur i omsorgen. De fattar beslut om verksamheten och kan därför ses som ansvariga för hur kulturen organiseras inom omsorgen. Besluten får konsekvenser både för personalen som får ytterligare en arbetsuppgift och för kulturarbetare vars möjlighet till arbetstillfällen påverkas. Utifrån detta kan uttalandet med Faircloughs (2003) begrepp sägas ha en aktiv agens. Att cheferna inte ser någon skillnad leder till en otydlighet kring hur man ska arbeta med kultur i omsorgen. Citatet kan också sägas tillskriva dem en viss syn på kulturarbete. Inställningen att omsorgspersonal kan göra samma sak som professionella kulturaktörer med särskild utbildning tillerkänner inte kulturarbete något större yrkesmässigt värde. Vad de äldre själva anser framkommer inte i detta sammanhang. Även om både kulturarbetare och omsorgspersonal är involverade i kultur för äldre och tillsynes har samma arbetsuppgift framkommer i materialet att de har olika uppdrag. En skillnad man kan se är att personalen förväntas använda kulturen som redskap i omsorgsarbetet. Kulturarbetarna ska däremot erbjuda kulturupplevelser och möjlighet till eget skapande, utan att direkt knyta den till omsorgsarbetet. Empirin pekar också på att omsorgspersonalens kulturinsatser begränsas till äldre inom omsorgen

medan kulturarbetare även kan arbeta mot friska äldre utanför omsorgen. Men personalens uppgift att förmedla och utöva kultur är inte helt lätt att implementera i praktiken vilket framgår i nyhetsartikeln om utvärderingen av Kultur för äldre.

Invanda rutiner, arbetssätt och yrkesroller gör det svårt att införa nya system. Personalen har ont om tid (Dagens Samhälle 131212).

I citatet kan skönjas en kritik mot en stel och oflexibel organisation med pressad personal genom att med uttrycken ”gör det svårt” och ”har ont om tid” peka på de negativa konsekvenserna. Med den kritiska diskursanalysens begrepp kan påståendet sägas ha objektiv modalitet. Att implementering av kultur i omsorgen (”nya system”) är problematisk uttrycks här med säkerhet, vilket kan förstärka upplevelsen av kritiken (Fairclough 2003). Utifrån detta blir det tydligt att organiseringen av omsorgsarbetet styr verksamhetens innehåll och personalens uppgifter och är något centralt i omsorgsdiskursen. Szebehely (1996) påpekar också att omsorgsarbetets villkor och organisation är något som omsorgsforskningen intresserat sig för. Således kan även organisering betraktas som ytterligare en nodalpunkt i omsorgsdiskursen (Laclau och Mouffe 2008).

5.2.5 Bidragsberoendet

Regeringen gör stora satsningar genom Kultur för äldre och vilket indirekt kan sägas visa på att man anser att det saknas kultur för äldre och då särskilt för äldre inom omsorgen. Utifrån problematiken med oflexibla omsorgsorganisationer och personal med lite tid framstår bidragen inom Kultur för äldre som en lösning. De ger ekonomiska möjligheter att satsa på kulturen och framstår i vissa fall som en förutsättning för att ge äldre tillgång till kultur. Bidragen ger kommuner möjlighet till kultursatsningar även för äldre utanför omsorgen. En ansvarig på omsorgsförvaltningen i Kristianstad uttrycker i en nyhetsartikel sin glädje när kommunen beviljats ett bidrag på 1,8 miljoner till kultur för äldre.

Vi ska använda pengarna för att utveckla äldres rätt till kultur. Nu har vi chansen att göra något mer (Kristianstadsbladet 131121).

Tjänstemannen framhåller de äldres rätt till kultur och uttrycker en tydlig vision för arbetet (jfr Proposition 1997/98:113). Genom formuleringen ”nu har vi chansen” kan man förstå att möjligheten att utveckla den inte tidigare varit möjligt. Citatet antyder också att kulturen inte är högsta prioritet inom omsorgen eftersom förvaltningen först nu fått tillräckliga resurser. Samtidigt som satsningarna är välkomna kritiserar projektbidragen då de bara ger tillfälliga och kortsiktiga insatser. Flera skribenter i empirin hävdar att det krävs mer än projektbidrag för att nå målen med ökad delaktighet i kulturlivet för äldre. Nyhetsartikeln som rapporterar om utvärderingen av Kultur för äldre uppmärksammar detta problem.

För att inte hamna på projektkyrkogården när pengarna försvinner krävs långsiktigt tänkande på flera nivåer (Dagens Samhälle 131212).

Uttalandet är en tydlig kritik mot implementeringen och utformningen av satsningen men vem den riktas mot är mer otydligt. Uttryckt med Faircloughs (2003) begrepp kan man se en passiv agens och det framgår inte vem som ställs till ansvar för problematiken. Detta kan bero på, vilket också framgår av uttrycket ”på flera nivåer”, att det är flera aktörer inblandade vilket gör det svårt att peka ut någon enskild ansvarig. Problemet involverar de som beviljar bidraget men inbegriper också hur de som fått pengarna utnyttjar dem. Nyhetsartikeln för fram kortsiktigheten som en orsak till svårigheten att implementera kultur i omsorgen och ordvalen ”för att inte” och ”krävs” och uppmanar till en förändring och mer långsiktiga insatser. Även i utvärderingen (Oxford Research 2013) betonas att finansieringen är det största hindret för långsiktig implementering av Kultur för äldre. De kortsiktiga projektinsatserna och svårigheterna att föra in kulturen i omsorgen markerar att den inte ännu har blivit något självklart som den ordinarie budgeten och verksamhetsplaneringen omfattar. Kulturen har med diskursteoretiska begrepp, trots att den har stor relevans i relation till nodalpunkterna stimulans och kvalitet, inte blivit ett moment i omsorgsdiskursen (Laclau & Mouffe 2008). Detta kan bero på kulturens svårighet att kopplas ihop med diskursens nodalpunkt organisation.

5.3 Skapande skola

5.3.1 Satsningen Skapade skola

En tredje satsning regeringen gör inom kultur och hälsa är Skapande skola. Målgruppen har vuxit efterhand och omfattar nu alla elever från förskoleklass upp till årskurs nio. Med satsningen vill man ge alla barn ”möjlighet att delta i kulturlivet och få utveckla sina kulturella och konstnärliga uttryckssätt” (Regeringskansliet 2014a). Kulturrådet (2014) skriver på sin hemsida att utgångspunkten är att Skapande skola ska förbättra samverkan mellan skolan och kulturlivet. Målet med satsningen är att skolelever ska få tillgång till kulturens många olika uttryckssätt och ökad möjlighet till eget skapande.

Skapande skola är förutom en kulturpolitisk reform också ett sätt att nå utbildningspolitiska och folkhälsopolitiska mål (Regeringskansliet 2014a). I rapporten (Lund, Krantz & Gustafsson 2013) om Skapande skola framgår att satsningen också vänder sig till kulturarbetare. Till skillnad från Kultur för äldre finns ett uttalat mål är att förbättra villkoren för professionella kulturaktörer. Genom att stärka skolornas möjligheter att anlita kulturaktörer ska efterfrågan för deras tjänster öka. Härmed framträder också en ”marknadsinriktad, ekonomisk och arbetslivspolitisk aspekt” (ibid:16) på satsningen. I empirin framkommer också detta, till exempel i en debattartikel som en riksdagsledamot skrivit om Skapande skola.

Skapande skola handlar om att ge förutsättningar för att professionella kulturarbetare ska bli en del av skolans vardag och pedagogik (Kristianstadsbladet 131227).

Här betonas i första hand kulturarbetarnas integrering i skolan och inte barnens rätt till kultur och möjlighet att utvecklas genom skapande. Skapande skola har som framkommit ovan flera syften och mål och anknyter till olika politiska områden vilket kan göra satsningen svår att få grepp om. Rapporten (Lund, Krantz & Gustafsson 2013) om Skapande skola problematiserar detta och menar att de olika målen och synsätten på aktörerna är motstridiga. I en första utvärdering (Myndigheten för kulturanalys 2013) av Skapande skola är en av rekommendationerna att förtydliga målen och kommunikationen om målen för satsningen. I artiklarna om Skapande skola lyfts, på grund av mångtydigheten, olika fokus fram. En faktaruta till en nyhetsartikel om ett Skapande skola-projekt i Eslöv betonar att syftet med Skapande skola är att ”bygga

broar mellan kulturen och skolan och utnyttja kulturens möjligheter till lärande” (Sydsvenskan 131205). I en annan faktaruta kopplad till en nyhetsartikel om ett projekt i Grängesberg framhålls att ”Målet är att eleverna ska få tillgång till kulturens alla uttrycksformer och att deras möjlighet till eget skapande ökar” (DT 130125).

Utifrån ovanstående är det kanske inte så förvånande att mycket av empirin kring Skapande skola är debattartiklar där satsningens utformning och resultat diskuteras. Diskussionen berör också kulturpolitiska satsningar på barn och unga i stort och även kulturarbetarnas förutsättningar till arbetstillfällen. Även nyhetsartiklar om bidragsanslag och olika projekt på skolor ingår i empirin.

5.3.2 Skoldiskursen

När Aulin-Gråhamn, Persson och Thavenius (2004) skriver om estetik i skolan avses elever i grundskolan. De intresserar sig särskilt för dess specifika organisation. Satsningen Skapande skola vänder sig till barn i förskoleklass och upp till nionde klass. På så sätt hamnar fokus även där på grundskolan som är en del i ett större utbildningssystem. Här ingår gymnasieskolan, Komvux, universitet med mera och en utbildningsdiskurs skulle innefatta även dessa typer av utbildningar. Avgränsningen till grundskolan kan därför sägas ringa in en skoldiskurs. Även förskoleklassen inbegrips i detta fall i denna även om den inte är en del av grundskolan. Skoldiskursen skiljer sig också från vårddiskursen och omsorgsdiskursen genom att den inte anknyter till hälsa på samma sätt även om det finns beröringspunkter, främst till den psykiska hälsan. Regeringskansliet (2014a) kopplar Skapande skola till bättre hälsa och skriver att satsningen bedöms få positiva konsekvenser även inom folkhälsoområdet. Hälsoeffekterna av Skapande skola nämns också i en debattartikel av två riksdagsledamöter.

Allt detta bidrar till att barns kognitiva kompetens och psykiska välmående utvecklas (GT/Expressen 130108).

Barns ”psykiska välmående” syftar på deras psykiska hälsa vilken ingår i den breda hälsodefinitionen (se avsnittet Hälsobegreppet). Något som berörs återkommande i empirin är barns behov av och rätt till kultur, kreativitet och skapande. Två

riksdagsledamöter skrev i samband med att Skapande skola utvidgades till att omfatta även förskoleklasserna en debattartikel där de särskilt betonar kreativiteten.

Vår ambition är att Sverige ska vara världens bästa land att växa upp i, där varje barns behov av kreativitet och innovation ska tillgodoses och utvecklas (Norrbottens-Kuriren 130124).

De menar att barn har rätt till en bra uppväxt vilket inbegriper en skola där kreativitet är centralt. Ser man mer noga på uttalandet med Faircloughs (2003) begrepp kan ordvalet ”ambition” uppfattas som en reservation som inte lämnar några säkra löften om att infria målet. Yttrandet har en subjektiv modalitet vilket indikerar en låg modalitet men då markören uttrycks i plural (”vår”) som visar att fler står bakom upplevs det starkare (ibid). Inte minst om man ser det ur ett retoriskt perspektiv då citatet ger uttryck för en tydlig och säker vision. Kreativitet genom kulturella aktiviteter och innovativa arbetssätt i skolan är ändå, utifrån att det uttrycks som just en vision, inte något helt självklart utan något man måste jobba för att uppnå. Ett begrepp som används i empirin och som har att göra med kreativitet är ”estetiska läroprocesser” eller ”estetisk verksamhet”. Innebörden i begreppet förklaras av en konstnär som engagerats i ett skapande skola-projekt.

Estetiska läroprocesser [...] Färg, form, berättande, skrivande, det är så skolan ska jobba nu, enligt nya skollagen från 2011. Eleverna ska jobba kreativt, även i NO-ämnena. Det handlar inte bara om att läsa och förstå, också om att tänka själv och jobba i olika medier (GD 131212).

Konstnären menar att ”estetiska läroprocesser” handlar om att ”jobba kreativt” och att ”tänka själv”. I citatet refereras även till den ”nya skollagen” vilket med begrepp från den kritiska diskursanalysen kan ses som en hedge som distanserar talaren från påståendet (Fairclough 2003). Här ger det dock istället uttalandet en tyngd när denne som konstnär visar sig vara insatt i skolans styrdokument. Att konstnären utifrån sin yrkesroll gör denna hänvisning reagerar artikelförfattaren på och påpekar i texten att denne går en kurs i pedagogik- och ämnesdidaktik (GD131212). Detta kan sägas visa på skribentens upplevelse av att konstnärer är skilda från skolan och inte förväntas vara insatta i skollagen. Thavenius (2004a) menar att det finns en föreställning om att det kreativa, fantasin och glädjen kopplas ihop med konsten men att detta inte representerar skolan. Han framhåller dock att det finns invändningar mot detta och att andra hävdar

att ”det mesta i skolan under gynnsamma förhållanden kan vara kreativt och lustfyllt” (ibid:74). Han påpekar också att dessa nyckelord är föremål för en strid i skolvärlden.

I empirin om Skapande skola markeras även skolans uppdrag att förmedla kunskap och utifrån dess läroplaner jobba för elevernas måluppfyllelse. En riksdagsledamot som i en debattartikel argumenterar för Skapande skola betonar särskilt skolans uppdrag och läroplan.

Det måste bli tydligare för rektorer och lärare att konst och kultur hänger ihop med skolans läroplan och hur kultur kan bidra till elevernas skolresultat (Kristianstadsbladet 131227).

Även om skribenten i artikeln argumenterar för satsningen och mer kultur i skolan framkommer på samma gång en kritik. Det är inte heller i detta sammanhang klart vem kritiken riktar sig mot. ”Rektorer och lärare” nämns som aktörer och framstår som ansvariga för kulturens osäkra plats i skolan. Samtidigt skriver riksdagsledamoten att sambandet mellan kultur och måluppfyllelse måste ”bli tydligare” för just dessa aktörer. Detta kan istället sägas rikta kritiken mot brist på forskning kring kulturens påverkan på skolresultaten och tydliga politiska riktlinjer, något som också klargörs vid vidare läsning av artikeln. Det framkommer i litteraturen att det finns en etablerad och stark kunskapssyn i skolan som handlar om vad barn ska lära sig och hur de ska göra detta. Läroplanerna kan betraktas som en del av och illustrera denna kunskapssyn. Kulturen verkar dock ha svårt att förenas med denna. Thavenius (2004b) skriver till exempel att konsten för det mesta har funnits i skolans marginal eftersom fostran, de olika kärnämnen och etablerade kunskaper prioriterats. Vidare menar Aulin-Gråhamn et al. (2004) att den estetiska verksamheten kan utmana den kunskapssyn som råder i skolan och ifrågasätter ”lärobokskunskapernas entydighet och förenklingar, inför färdiga och fasta kunskaper” (ibid:10).

Utifrån ovanstående kan man betrakta kreativitet och kunskapssyn som två nodalpunkter i skoldiskursen. Elementet kultur förhåller sig till dessa nodalpunkter på olika sätt. Kultur får betydelse i skoldiskursen utifrån att den är och skapar kreativitet. Den får dock inte lika lätt betydelse i relation till kunskapssynen där fasta kunskaper prioriteras. Det pågår en strid kring dessa nodalpunkter och skoldiskursen kan därför

inte betraktas som tillsluten eftersom det inte är självklart vad skolans verksamhet ska innehålla och hur den ska utformas när det gäller kultur.

Det refereras i empirin i flera fall till utredningar som visar på kulturens påverkan på eleverna. En kulturkrönikör diskuterar i en debattartikel kulturens roll i skolan och hänvisar till forskning som visar på vikten av estetiska ämnen i skolan.

Unesco har uppmärksammat behovet av kreativitet och kultur genom Arts in Education⁷, Nordiska rådets kultur – och utbildningsutskott likaså och Sveriges musik och kulturskoleråd. De hävdar att estetiska ämnen ökar förmågan till inläring och kommer då de teoretiska ämnena till gagn vilket i sin tur medför fler innovatörer, något som framtiden verkligen behöver (SMT 131210).

Det retoriska greppet att hänvisa till forskning, som här kan ses som offensivt eftersom undergräver andra argument, finns således även inom Skapande skola. I citatet är referenserna ”Unesco har uppmärksammat” och ”de hävdar” menade att stärka uttalandet. I empirin framstår det dock inte som ett krav att forskning ska ha bevisat att kultur påverkar eleverna positivt, men det används som ett argument för införande av kultur i skolan. Evidens kan därför inte heller här betraktas om en nodalpunkt i skoldiskursen på samma sätt som i vårddiskursen. Men det framstår, uttryckt med diskursteoretiska begrepp, i empirin som ett sätt att knyta elementet kultur till nodalpunkterna kunskapssyn och kreativitet (Laclau & Mouffe 2008).

Det framkommer av diskussionen ovan att det uppstår problem när skolorganisationen och kulturaktörer möts eftersom de har olika mål och utgångspunkter. Detta antyds även i empirin. För att kulturen ska bli en bestående del i undervisningen måste samverkan mellan skola och kulturarbetare bli bättre. En representant från Kulturskolan i Sundsvall säger till exempel i en nyhetsartikel om en konferens kring kultur- och skola att ”Vi i de två världarna måste förstå varandra” (ST 130123). Det framgår också i utvärderingen (Myndigheten för kulturanalys 2013) av Skapande skola att lärare och kulturarbetare har svårt att veta sin roll i regeringens satsning. En av rekommendationerna i utvärderingen är att skapa nätverk där skolpersonal och kulturaktörer möts och får en gemensam

---

⁷ Arts in Education är Unescos (Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur) satsning på kunskapsutveckling kring kulturens roll i skola och utbildning. Konferenser och vetenskapliga studier är en del av denna satsning (Unesco 2014).

utgångspunkt för arbetet med kultur i skolan och särskilt då Skapande skola. Problemen är liknande de som finns inom Kultur för äldre där personal och kulturaktörer till viss del har samma uppdrag (se avsnittet Personalens roll). Svårigheten att samverka kan ha att göra med att kulturen tillskrivs olika värden och har nodalpunkter som kontrasterar mot varandra. Detta diskuteras mer utförligt nedan (se avsnittet Kulturdiskursen).

5.3.3 Det ojämlika utfallet

I materialet tydliggörs två bilder gällande resultatet av Skapande skola. Några riktar stark kritik mot satsningen utifrån att fördelningen blivit ojämlik och inte leder till ökade skolresultat medan andra menar att satsningen varit framgångsrik och att projektet haft positiv påverkan på eleverna.

I kritiken mot Skapande skola betonas att bidraget fördelats på ett ojämlikt sätt som ökar skillnader och skapar ojämlikhet mellan skolor. På en ledarsida uppmärksammar tidningens kulturredaktör rapporten om Skapande skola och de resultat den redovisar.

Myndigheten för kulturanalys rapporterade tidigare i veckan att de skolor som överlag fungerar bra också söker pengar via Skapande skola. De elever som har engagerade rektorer och lärare får också ett större kulturutbud än de barn som går på skolor där de vuxna har ett skralt kulturintresse. Rapporten visar också att storstädernas skolor får större tilldelning jämfört med skolor i små kommuner (DD 131206).

Det retoriska grepp som används här är att hänvisa till en statlig rapport. Myndigheten för kulturanalys är en institution som kan anses ha rätt att uttala sig i frågan utifrån sin roll och ifrågasätts därför med svårighet (Potter 1996). Något som bidrar till det starka kritiska ansatsen är att skribenten utelämnar positiva resultat i utredningen och sätter ojämlikheten i centrum. Kulturredaktören pekar också på att skolor som ”överlag fungerar bra” söker bidraget i större utsträckning och att det krävs engagerade lärare och rektorer för att kulturen ska komma eleverna till dels. Detta kan jämföras med det Thavenius (2004a) skriver om att skolan kan vara kreativ och lustfylld under fördelaktiga förhållanden. Med Faircloughs (2003) begrepp kan man prata om en aktiv agens då rektorer och lärare görs ansvariga för om eleverna får tillgång till kultur. Samtidigt påtalar skribenten att skolor i större städer får ”större tilldelning” än skolor belägna i mindre kommuner vilket tyder på att det också finns andra aktörer som påverkar fördelningen av bidraget.

Empirin innehåller också uttalanden från de som menar att Skapande skola gett positiva resultat. En riksdagsledamot skriver i en debattartikel följande när det gäller omfattningen av satsningen.

Utvärderingen visar att satsningen är en framgång. Alla kommuner i landet har någon gång sökt och beviljats medel för kultur i skolan från Skapande skola (Kristianstadsbladet 131227).

Riksdagsledamoten argumenterar för att satsningen är lyckad genom att hänvisa till den stora spridningen och betonar att ”alla” kommuner är representerade i satsningen och att de också har ”beviljats” bidrag. Med begrepp från den kritiska diskursanalysen kan uttrycket ”någon gång” anses skapa en reservation och en otydlighet i vilken omfattning de olika kommunerna sökt (Fairclough 2003). Skribentens avsikt torde, utifrån det retoriska sammanhanget där denne också stärker sitt påstående med hänvisning till utvärderingen, inte vara att göra en reservation. Kommentaren kan dock upplevas som ett sätt att bemöta eller föregripa den kritik som satsningen mött när det gäller fördelningen av bidragen. Riksdagsledamoten håller sig till att prata om fördelningen på kommunnivå och berör inte hur bidraget spridits på skolnivå, vilket är det kritikerna understryker. När det gäller hur eleverna har påverkats av Skapande skola hänvisar två riksdagsledamöter i en nyhetsartikel till Kulturrådet.

Kulturrådet förklarar att aktiviteter inom Skapande skola har bidragit till ökad glädje och engagemang bland elever. Därmed har viljan att prestera bättre i skolan förbättrats. Projektet har dessutom medfört en förbättrad samarbetsförmåga och större respekt elever emellan (GT/Expressen 130108).

Kulturrådet är de som administrerar bidragen och kan därför på samma sätt som Myndigheten för kulturanalys anses ha kunskap om, och rätt att uttala sig kring resultaten och referensen kan här upplevas som ett retoriskt grepp. De lägger fokus på satsningens sociala vinster och inte på att den bidrar till förbättrade skolresultat. Detta kan ses i ljuset av att en av satsningens kritiserade punkter är dess svaga kopplingar till ökad måluppfyllelse utifrån läroplanen. I nyhetsartiklar om specifika projekt framkommer också att lärare, medverkande kulturskapare och eleverna själva är positiva och nöjda, vilket ofta illustreras med bilder på konstverk och glada elever. En elev uttalar sig i en nyhetsartikel om det Skapande skola-projekt dennes skola deltar i.

Jättekul, tyckte Svante Skillius från Harlösa. Vi borde hålla på med sånt här skapande oftare i skolan. Dessutom lär man sig ju en massa nytt (Sydsvenskan 131205).

Även om eleven är positiv till satsningen kan uttalandet uppfattas innebära en kritik mot att skolan inte innehåller mer kultur. Med ordvalen ”borde” och ”oftare” visar denne att kultur är något önskvärt och viktigt i skolan. Diskussionen om Skapande skola och den retorik som den innefattar visar på att implementeringen av satsningen och dess påverkan på eleverna är omdebatterad och osäker.

5.3.4 Behovet av bidrag

Precis som inom Kultur för äldre kritiseras i empirin regeringens satsning på kortsiktiga projektinsatser i stället för att ge ekonomiska förutsättningar för att integrera kulturen i den ordinarie verksamheten. Elevernas tillgång till kultur bör till exempel enligt någon inte vara beroende av att rektorer söker bidrag. En kulturredaktör diskuterar Skapande skola i sin ledare och menar att kortsiktigheten är ett problem.

Och Skapande skola-insatserna borde vara mer långsiktiga, istället för dagens kortsiktiga projekt. Hm. Slutsatsen låter banne mej som om det helt enkelt vore mest rättvist att återinföra mer kultur på schemat (Arbetarbladet 131204).

Skribenten kritiserar inte bara kortsiktigheten i Skapande skola utan menar att man bör ”återinföra mer kultur på schemat” vilket för fram en kritik mot det minskade utrymmet kultur fått i skolan. Här finns med Faircloughs (2003) begrepp en passiv agens då det inte framkommer vem som är ansvarig för situationen och vem som ska lösa den. Detta antyder att problemet kan betraktas som komplext även om lösningen enligt skribenten ”helt enkelt” är att schemat inkluderar mer kultur. I empirin framstår de projektbidrag skolor kan söka genom Skapande skola som en förutsättning för kultur i skolan på ett tydligare sätt än i omsorgsdiskursen. Det antyds på flera håll att det utan bidraget inte finns möjlighet att införa mer kultur i skolan. En nyhetsartikel om ett Skapande skola-projekt i Ljungby uttrycker detta.

Denna kultursatsning som går under namnet Skapande skola blev möjlig tack vare ett bidrag från Kulturrådet, som är en statlig myndighet. [---] Genom Skapande skola blir det möjligt för barnen att få mer tid till undervisningen i de estetiska ämnena (Smålänningen 131212).

Här för journalisten fram Kulturrådet som en tydlig aktör och uttalandet kan med begrepp från den kritiska diskursanalysen därmed sägas ha en aktiv agens (Fairclough 2003). Det är de som är ansvariga för att eleverna får mer undervisning i estetiska ämnen. ”Tack vare” Kulturrådets bidrag ”blir det möjligt” att satsa på kulturen och det kan utifrån detta betraktas som en förutsättning för insatsen. Själva bidraget framstår som något positivt men formuleringen antyder samtidigt en kritik mot att de estetiska ämnena hamnat i skymundan. Något annat som framkommer i diskussion om Skapande skola är tanken om jämlikhet. Alla barn ska genom skolutbildning få samma förutsättningar att delta i samhället. Att ge barn möjlighet att utveckla sin kreativitet genom kultur förefaller därför som viktigt och det framstår som ett hot när ojämlikheten mellan skolor ökar. Kulturredaktören som uppmärksammar rapporten om Skapande skola förmedlar en oro kring konsekvenserna av satsningens ojämlika utfall.

Tyvärr vet ännu ingen om Skapande skola får några betydande konsekvenser på sikt. Vad som behövs är självfallet en större satsning som når betydligt fler elever (DD 131206).

Kritiken framstår som tydlig då redaktören skriver att Skapande skola bör organiseras på något annat sätt för att bli mer jämlik och nå alla elever. Oron för konsekvenserna är stark då denne betonar att de kan bli ”betydande”. Lösningen framstår som logisk genom att det ”självfallet” handlar om att göra satsningen större. Vem eller vilka som ska göra detta är mindre klart eftersom uttalandet har en passiv agens och inte anger någon aktör (jfr Fairclough 2003). I likhet med tidigare citat kan detta visa på att problemet är komplext och att ansvaret är svårt att lägga hos en enskild aktör. Jämlikhet verkar, utifrån de starka reaktioner den ojämlika fördelningen väckt, vara något centralt i skoldiskursen, en nodalpunkt (Laclau & Mouffe 2008). Detta blir också tydligt när man läser i Skollag (2010:800) som stadgar barns lika tillgång till utbildning vilket innebär att ”Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet [...]”. I Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr11) står även att alla barn ska få likvärdig utbildning. Likvärdigheten innebär inte att all undervisning måste vara likadan överallt eller att resurserna ska fördelas lika. Undervisning och resurser ska anpassas efter elevernas förutsättningar och behov (ibid). I detta ligger en tanke om jämlikhet. Samtidigt verkar dess position som ett prioriterat tecken inte vara lika säkert

längre när man ser till utformningen och resultaten av Skapande skola. Alla skolor söker visserligen Skapande skola-bidrag på lika villkor men för en jämlik tillgång till kultur krävs att alla verkligen också söker bidraget. Utifrån empirin är det dock otydligt vem som ansvarar för att fördelningen av bidragen blir jämlik. Att skoldiskursen inte är tillsluten blir här tydligt när betydelsen av tecknet jämlikhet förändras och dess position i relation till andra tecken förskjuts. Detta beror just på att alla tecken är kontingenta och att dess position i diskursen inte är konstant (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Varken i empirin om Kultur på recept eller Kultur för äldre förekommer diskussion om jämlikhet i fördelningen av bidragen på samma sätt. Detta kan ha att göra med just det tydliga kravet på likvärdig utbildning i skollagen.

5.4 Kulturen i välfärden

I debatten om de olika satsningarna diskuteras också kulturens innebörd och betydelse på olika sätt. I det följande diskuteras hur kulturbegreppet används i empirin och hur man kan tydliggöra en kulturdiskurs. Den sista delen undersöker kulturen i relation till den samhällsnytta den tillskrivs.

5.4.1 Användningen av kulturbegreppet

Kultur som begrepp är mångtydigt och komplext vilket diskuterats under avsnittet Kulturbegreppet. Laclau och Mouffe (2008) menar att en flytande signifikant är ett tecken som i hög grad är möjligt att tillskriva olika betydelser. Kultur kan här betraktas som ett sådant tecken. Empirin visar på en bred tolkning av begreppet vilket gör att den lätt anknyter till andra närliggande diskurser. I diskussionen om Kultur på recept refereras i en del av artiklarna till exempel till ”fysisk aktivitet på recept” och ”naturunderstödd rehabilitering” som verkar både i det närmaste inkluderas i kulturbegreppet och vara något avskilt. Ett exempel på en bred tolkning av kulturbegreppet är det uttalande en projektledare i ett projekt inom Kultur- och hälsa i Blekinge gör i en nyhetsartikel.

Med kultur i det här sammanhanget menas inte kultur som gemene man tänker på begreppet utan också natur, kost och motion (BLT 130914).

Med uttrycket ”inte kultur som gemene man tänker på” hänvisar projektledaren till en

gångse tolkning av begreppet kultur som man i projektet aktivt vill frångå och bredda. Man kan tala om en interdiskursivitet, där en kulturdiskurs kan sägas beröras och framträda i texten (Fairclough 2003). Även i diskussionen om Kultur för äldre är kulturbegreppet brett för att nå så många som möjligt. Projektledaren för Kultur för seniorer-Kultur för hälsa i region Västerbotten definierar begreppet kultur i en nyhetsartikel om en regional satsning på Kultur för äldre.

Definitionen av kultur är bred, allt från hockey till opera. Det kan vara precis vad som helst, sociala, kulturella och fysiska aktiviteter beroende på vilka som deltar. Det ska finnas något som passar alla [...] (Folkbladet 130319).

Projektledaren använder ordet ”bred” och visar också på omfattningen av begreppet genom uttrycket ”vad som helst”. Att avsikten med att bredda innebörden av kultur är att nå fler framkommer när denne säger att ”det ska finnas något som passar alla”. I utvärdering om Kultur för äldre (Oxford research 2013) betonar man särskilt att ett brett kulturbegrepp har funnits i de studerade projekten. I empirin kring Skapande skola framträder kulturbegreppets bredd främst genom projektens olika typer av aktiviteter och inte genom en uttalad definition av begreppet kultur. Här kan särskilt nämnas två projekt som visar på kulturbegreppets bredd. Det ena är ett projekt där elever fick hjälpa till att arkeologiskt gräva fram en gruvarbetarbostad som rivits 1969 (kkuriren 130124). Det andra innebar att elever fick ge sig ut på historisk mark och leta efter utplacerade skatter, så kallad geocaching⁸ (Norran 131205). I en nyhetsartikel om ett Skapande skola-projekt i Tranås framhävs också bredden på de kulturaktiviteter som inbegrips.

Tro inte att det bara handlar om musik, dans och teater, utan här är allt från författarbesök till wokshops [sic!], hemslöjd, typografiprojekt...(Tranås Tidning 131207).

Journalisten gör med uttrycket ”tro inte att det bara” läsaren observant på att kulturprojekten här innehåller något mer än det man vanligtvis tänker att kultur handlar om. Utifrån ovanstående finns en antydning att det brukliga eller vanliga kulturbegreppet

---

⁸ Geocaching är en typ av skattjakt där man letar efter gömda föremål med GPS. På forum på internet läggs koordinater för gömman ut och det gäller sen att hitta skatten. I gömman finns också en loggbok där den som hittat föremålet antecknar sig. En sådana loggbok finns även på internetforumen. Det är också möjligt att byta det föremål som ligger i gömman mot något annat med samma värde (Föreningen Geocaching 2014).

handlar om det estetiska kulturbegreppet eller det som kan benämnas som konstkultur (se avsnittet Användningen av kulturbegreppet). Men begreppet är i alla tre satsningarna bredare än så. Trots en vidare tolkning av kultur utesluts ändå vissa betydelser av begreppet. Man diskuterar till exempel inte tydligt kultur i form av etnicitet och människors kulturella kontext eller kultur i betydelse av ”organisationskultur” eller liknande. I artiklarna om Skapande skola betonar man inte att kultur breddas genom att inkludera idrott och rörelse i kulturbegreppet på samma sätt som i Kultur på recept och Kultur för äldre där man specifikt nämner motion och fysiska aktiviteter. Detta kan ha att göra med att till exempel idrott och dans redan inkluderas i skoldiskursen och kulturbegreppet behöver därför inte täcka in den typen av aktivitet. Tecknet kultur får således här sin betydelse genom artikulation i den diskursiva praktik som den inbegrips i. Det är just genom att på detta sätt skapa strukturer mellan tecken och utesluta vissa betydelser av dem som diskurser skapas om omformas (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

Att alla ska få del av kultur framstår som viktigt, vilket också antyds vara en anledning till det breda kulturbegreppet. Kulturnämndens ordförande i Hässleholm uttrycker i en nyhetsartikel om kultur- och socialförvaltningens gemensamma kultursatsning att man “[...] vill sprida kultur till alla, inte bara finkultur” (Kristianstadsbladet 130515). Finkulturen betraktas här som en del av en bredare tolkning av termen kultur. Begreppet finkultur begränsar inte bara kulturbegreppet utan hör i detta sammanhang även ihop med en bild av finkulturen som något ovanligt och något som kan vara exkluderande. En läkare exemplifierar detta i en debattartikel om kultur i vården.

För vissa är kulturupplevelser som konst, musik, film och böcker en naturlig och positiv del av livet. För andra är kulturupplevelser sparsmakade och sällsynta inslag i vardagen, kanske så ovanliga att de känns främmande och ovana (Sydsvenskan 130918).

Läkaren menar att kulturella aktiviteter inte alltid behöver upplevas som något positivt utan att de även kan kännas ”främmande och ovana”. Med Faircloughs (2003) begrepp kan dock ordet ”kanske” betraktas som en reserverande hedge. Det handlar dock inte om en osäkerhet på att kulturen kan upplevas främmande utan ordet kan här sägas syfta till att förstärka budskapet att upplevelserna av kultur är subjektiva och olika. Vidare i artikeln framgår att det finns ett behov av att hitta nya alternativ till medicinsk

behandling och att kulturupplevelser och kulturaktiviteter kan ha mycket att bidra med inom vården. Det blir därför särskilt viktigt att begreppet kultur innehåller något som kan intressera och vara tillgänglig för alla när det ska integreras i sammanhang som vård, omsorg och skola.

5.4.2 Kulturens olika påverkan

En fråga som berörs i empirin kring Kultur på recept är vilken typ av kultur som bidrar till bättre hälsa. En tydlig åsikt är att det är viktigt att individen väljer själv och att det inte går att säga vilken sorts kultur som är bäst. I samband med att Akademiska sjukhuset i Uppsala uppmärksammar forskning om kultur och hälsa genom ett ”kulturdygn” uttalar sig sjukhusbibliotekets chef i en nyhetsartikel.

Forskning visar att kulturupplevelser som du väljer själv är väldigt nyttigt. Om det är Mozart eller hårdrock spelar ingen roll [...] (18minuter 130418).

Bibliotekschefen menar att kulturupplevelser som ”du väljer själv” är särskilt effektiva. Denne kan sägas använda en offensiv retorik för att stärka påståendet genom att göra en hänvisning till forskning (jfr Potter 1996). I empirin om Kultur för äldre och Skapande skola framhålls också det egna valet men det knyts inte till högre hälsoeffekter utan till rätten till medbestämmande. En representant från omsorgsförvaltningen i Kristianstad betonar detta i en nyhetsartikel som rapporterar om en kultursatsning för äldre som precis beviljats anslag.

Vi tar reda på vad pensionärerna på våra boenden vill ha. De kanske vill lyssna på klassisk musik, gå på museer eller titta på konst. De får önska om de till exempel vill gå på en föreläsning, pröva på att sjunga i kör eller fotografera. Det är individen själv som ska få bestämma hur man vill ha sin kultur (Kristianstadsbladet 131121).

Representanten betonar starkt de äldres delaktighet och menar att de äldre ”ska få bestämma” och vara med och påverka kulturutbudet. Retoriken kan sägas handla om det Potter (1993) benämner category entitlement då denne för fram de äldre som en kategori med kunskap och rätt att uttala sig. Detta visionära uttalande kan sättas i kontrast till de begränsningar i deltagande som utvärderingen om Kultur för äldre (Oxford Research 2013) rapporterar om. I empirin betonas att projekten innebär att mottagarna själva

utövar kultur såväl som mer passivt tar del av den. Det gäller samtliga tre satsningar. Det egna skapandet betonas särskilt i empirin om Skapande skola. I en nyhetsartikel om att Skapande skola-bidraget öppnas för barn i förskoleklass framhåller en rektor, vars skola beviljats medel, det egna skapandet som något centralt.

Vi har inte dragit upp riktlinjerna för året men det finns en vilja att göra mer aktiviteter där eleverna är mer delaktiga och skapar själva (VGT 130111).

Rektorn betonar det egna skapandets centrala position genom att satsa på ”mer aktiviteter” där eleverna själva skapar och sätter det i samband med ökad delaktighet. Uttrycket att det ”finns en vilja” kan utifrån begrepp från den kritiska diskursanalysen uppfattas som en hedge vilket visar på en tveksamhet (Fairclough 2003). I sitt retoriska sammanhang kan det snarare betraktas som en tydlig vision även om det inte avger några säkra löften. Samma åtskillnad, att Skapande skola och Kultur för äldre fokuserar på delaktighet medan Kultur på recept betonar den ökade hälsoeffekten, återfinns när det gäller hur kulturen påverkar. Detta framkommer till exempel i en kulturkrönika där krönikören diskuterar körsångens hälsoeffekter och kopplar sitt resonemang till forskning.

Det verkar dock som att det blir mycket mer positiv aktivitet i hjärnan om man inte bara betraktar eller lyssnar, utan istället målar eller sjunger själv. Och ännu mer verkar det hända om man gör det i gemenskap med andra. Det finns studier som visar på att sång ger sänkta nivåer av stresshormoner, att spänningar i kroppen kan släppa och att immunförsvaret stärks (Arbetarbladet 130522).

Trots att skribenten hänvisar till studier om positiva fysiska effekter av sång kan uttalandet med Faircloughs begrepp anses få lägre modalitet då skribenten gör tydliga reservationer med ordet ”verkar”. Hänvisningen till forskning används inte här som en del i en offensiv retorik, snarare kan man ana ett ifrågasättande av studiernas resultat och möjligheten att mäta effekter av kultur. En annan krönikör är skeptisk till hur mycket kulturen påverkar de som utövar kultur som yrke eller yrkesmässigt tar del av kultur.

För egen del går jag ofta på konserter i min roll som recensent. Då har man ett jobb att utföra vilket gör det lite svårare att bara luta sig tillbaka och njuta. Men det kanske har positiva effekter i alla fall. Jag

måste nog se till att jobba ännu hårdare – för hälsans skull (NA 131123).

Skribenten skriver att yrkesrollen gör det svårt att uppleva musiken på samma sätt men att det ”kanske” påverkar hälsan positivt ändå. Det ironiska avslutet och den medvetna motsättning i meningen ”jobba ännu hårdare – för hälsans skull” antyder en tveksamhet inte bara när det gäller de som arbetar med kultur utan kulturens hälsoeffekter överlag. Dessa två exempel och ovanstående diskussion visar på återkommande reservationer och otydligheter kring hur kulturen påverkar människan.

5.4.3 Kulturdiskursen

Kultur har ovan betraktats som en flytande signifikant, ett tecken som särskilt lätt får olika betydelser. Kulturen kan också, som antyds tidigare, betraktas som en egen diskurs som innehåller vissa moment och nodalpunkter (Laclau & Mouffe 2008). Att tala om en sådan diskurs är dock inte helt självklart då de centrala värdena också kan vara starkt förankrade i andra diskurser. Att skilja ut ett egenvärde i kulturen kan vara problematisk då den ofta knyter an till någon nyttoaspekt eller mervärde inom något annat område. Det gör en särskild kulturdiskurs mycket otydlig eftersom kulturen då ideligen ockuperas av andra diskurser. Studiens fokus på konstkultur förenklar detta till viss del då vissa definitioner av kultur utesluts men avhjälper inte hela problematiken. Här väljer jag dock att prata om en kulturdiskurs eftersom detta gör analysen mer tydlig.

Vad är då det centrala och viktiga i kulturdiskursen? Halldén (1989) skriver i sin bok *Humbugslandet* om kulturarbetares och kulturens plats i samhället och inleder med att påtala att den är något som ger människan kunskap om vår existens. Det framkommer också i materialet att kulturen har stor betydelse som redskap för att hantera existentiella frågor och att kulturen ger människor meningsfulla sammanhang. Chefen för Radioteatern citeras i nyhetsartikel om kultur i vården och betonar kulturens betydelse för människans möjlighet att möta existentiella frågor.

Att vi behöver kulturen för att kunna hantera de existentiella frågor det innebär att vara människa är ingen nyhet (DN 131029).

Chefen hävdar att kunskapen om kulturens betydelse på det existentiella planet ”är

ingen nyhet” och använder en historisk koppling som ett retoriskt grepp. Denne skriver även att kultur är något ”vi behöver” vilket med begrepp från den kritiska diskursanalysen ger uttalandet hög modalitet då det uttrycker en stark nödvändighet (Fairclough 2003). Detta kan också ses som ett sätt att stärka påståendet retoriskt och kultur framstår med säkerhet som något alla människor har behov av. I empirin framstår även demokrati som ett centralt fokus i kulturdiskursen. I en intervju inför en föreläsning om folkhälsa diskuterar en tidigare kulturminister kulturens roll.

[...]i grunden handlar det om att söka djupare och subjektiva insikter som leder till ett engagemang, som i sin tur gör att vi deltar i samhällsdebatten och på det sättet stärker demokratin (ÖP 130911).

Ministern betonar vikten av ”engagemang” och menar att kulturen genom att skapa ökat deltagande ”stärker demokratin” och ringar därmed in något centralt. I uttalandet vävs därmed också en nyttoaspekt in. I regeringens Proposition 2009/10:3 *Tid för Kultur* understryks att ”Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet” (ibid) vilket också handlar om demokrati. När kulturens betydelse för att hantera existentiella frågor och dess bidragande till stärkt demokrati förs fram som något centralt kan de betraktas som diskursens nodalpunkter. Sätter man kulturdiskursens centrala värden eller nodalpunkter i relation till vård- omsorg och skoldiskursens olika nodalpunkter blir det tydligt att kulturdiskursen inte är entydig och självklar. Den utmanas av omkringliggande diskurser och hamnar i ett antagonistiskt förhållande till dessa vilket innebär att de pågår en öppen kamp kring betydelserna och värdena av kultur (Laclau & Mouffe 2008).

5.4.4 Samhällsnyttan

I empirin finns utifrån ovanstående diskussion om kulturdiskursen en tydlig och skarp diskussion och en konflikt om kulturens roll och dess grundläggande värden vilken är relaterad till svårigheter som uppstår vid implementering av kultur i vård, omsorg och skola. En riksdagsledamot uttrycker i en debattartikel två olika positioner kulturen kan anta.

Vår ambition är att kulturen ska ta mer plats och få en bredare betydelse i samhället. [---] Vi vill både

vårda kulturens egenvärde och utveckla möjligheterna för kulturen att bidra till en bättre välfärd (GP 131213).

Här nämns å ena sidan att kulturen har ett ”egenvärde” som ska ”vårdas” och å andra sidan att den kan vara ett redskap som kan ”bidra till en bättre välfärd”. När kulturen ska vårdas kräver den enbart resurser men om den bidrar till något är den också en resurs. Även om diskussionen visar på två sidor är ingen emot varken kulturens egenvärde eller att den gör nytta. Debatten handlar snarare om vad man lägger störst vikt vid. I artiklarna kring Kultur på recept och Skapande skola syns debatten tydligast även om den också kopplas till materialet om Kultur för äldre. Vissa menar att det är en god idé att dra nytta av kulturens egenskaper eftersom de anser att den ger samhällsekonomisk vinning. Resonemangen handlar också om att kulturen kan bidra till att stärka demokrati och att nå folkhälsopolitiska och utbildningspolitiska mål. I en ledare i en nyhetstidning beskriver skribenten det fokus som läggs på kulturens nytta när regionpolitikerna i Region Hallands debatterar förslaget till kulturplan och observerar en återkommande uppfattning.

Kan mer kultur som del i olika behandlingar, liksom i förebyggande syfte minska vårdbehovet långsiktigt är det en god investering även rent ekonomiskt att satsa mer på kulturen (HN 131024).

Den samhällsekonomiska nyttan framstår som tydlig när skälet för att ”satsa mer på kulturen” är att den kan bidra till att ”minska vårdbehovet långsiktigt”. Andra ifrågasätter nyttoaspektens framträdande position och framhåller att kulturen också har andra värden. I en krönika skriver en kulturskribent om hur kulturen påverkar oss ur en mer existentialistisk synpunkt.

Men framför allt så innebär kultur i alla dess former en möjlighet till att uppleva någonting. Någonting som kan beröra på djupet, uppröra, få oss att skratta, gråta, känna, eller rentav bara leva en stund. Om det sedan ger bieffekter i form av ekonomisk, hälsomässig, eller demokratisk vinning är oväsentligt för kulturens kärna och existensberättigande (Barometern-OT 130409).

Skribenten betonar tydligt att det är ”oväsentligt” om kulturen gör nytta men menar att den kan ha positiva ”bieffekter”. Ordvalet ”om” kan med begrepp från den kritiska diskursanalysen visa på ett distanstagande mot påståendet att kulturen har tydliga

effekter (Fairclough 2003). I sammanhanget kan dock reservationen snarare tyckas vända sig mot att kulturen ska avkrävas en vinning. Det viktiga är att människan får en ”möjlighet till att uppleva något” och ”bara leva en stund”. Argumenten mot Kultur på recept kan i empirin sägas handla om att det går emot kulturens fria och obundna väsen och att egenvärdet riskeras att glömmas bort när kulturen förs in i vården. En teaterchef betonar i en debattartikel kulturens egenvärde men är samtidigt inte emot att den gör nytta.

Kultur på recept kan absolut vara något bra och fungerar. Men det är inte kulturens och konstens primära uppgift att få människor att bli friska från sjukdomar (JP 130328).

Skribenten är positiv till Kultur på recept men ordet ”kan” är utifrån Faircloughs begrepp att uppfatta som en hedge. Denne betonar dock tydligt att kulturens egenvärde inte får glömmas bort och tveksamheten kan därför här sägas i första hand inte handla om huruvida kulturen har hälsoeffekt eller inte utan om vilken funktion eller ”uppgift” den bör ha.

Kultursatsningarna i framför allt vård och skola framställs även som ogenomtänkta och förenklade lösningar på komplexa samhällsproblem. Radioteaterns chef uttalar i en nyhetsartikel kritik mot att använda kultur i vården och det sätt den har kommit till att används för att lösa olika problem.

Jag är rädd att satsningar av typen kultur på recept är en kapitulation för vår tids längtan efter quick-fix-lösningar. [...] Kulturen riskerar här att bli spackel för en havererad välfärdspolitik. Att först ta bort estetiska ämnen ur skolan och sedan skriva ut kultur på recept känns som dåligt investerade pengar (...) (DN 131029).

Chefen uttrycker genom formuleringarna ”är rädd att” och ”riskerar här att bli” en tydlig oro för den riktning kulturpolitiken tar. Detta kan sägas peka på kulturens osäkra position i välfärden då det är otydligt om och på vilket sätt den ska användas.

Ingen av de diskurser som identifierats utifrån empirin kan betraktas som tillslutna eftersom alla element inte blivit moment. De befinner sig inom samma diskursordning och överlappar varandra och kämpar om att ge flytande signifikanta betydelser och

göra dem till moment i den egna diskursen (Laclau & Mouffe 2008). Kultur är utifrån diskussionen om dess betydelse och funktion det mest omstridda elementet och kulturdiskursen den mest otydliga diskursen.

5.5 Problembeskrivningar och subjektpositioner

En fråga som funnits med i bakgrunden vid analysen av empirin är vilka problem som satsningarna är menade att vara lösningar på. Vid en analys av dessa problembeskrivningar framträder också aktörer som på olika sätt involveras när kulturen integreras i välfärdsarbetet. I det följande diskuteras hur dessa problembeskrivningar framställs i materialet och vilka subjektpositioner som aktualiseras i diskurserna.

5.5.1 Psykisk ohälsa och stress

I regeringens Proposition 2002/03:35 *Mål för folkhälsan* framgår att den psykiska ohälsan har ökat framför allt när det gäller sömnproblem, ångest, oro och ängslan. Ökad press på arbetstagare och effektivisering på arbetsplatser skapar mer stress och bidrar till den psykiska ohälsan. Det framkommer även i empirin om Kultur på recept att problemen som satsningen är ett svar på främst handlar om psykisk ohälsa och stress i samhället. En nyhetsartikel om ett projekt inom kultur-och hälsa i Mjölby beskriver detta tydligt.

Arbetslivet har förändrats och blivit mer effektivt och företag, även inom den offentliga sektorn, rationaliserar. Nya rutiner och byten av datorsystem med mera kräver att arbetstagarna är alerta och klarar av att ha åtskilliga bollar i luften samtidigt. Många mår dåligt och personer drabbas av negativ stress. I samhället har sjukskrivningar ökat och forskare menar att stress ligger bakom. Kostnaderna för sjukskrivningar med tonvikt på psykisk ohälsa ökar (Länstidningen 131108).

Den negativa utvecklingen i samhället och dess konsekvenser verkar, utifrån att uttalandet har en objektiv modalitet, uppfattas som något säkert. Problemgruppen som framträder är *sjukskrivna* och särskilt de med *psykisk ohälsa*.

I empirin kring Kultur på recept framkommer också att sjukskrivningar får sociala konsekvenser för de drabbade och att patienter betraktas som mer sjuka än de är och överbehandlas. Läkare framhåller till exempel i en debattartikel att ”För många

långtidssjukskrivna med kroniska sjukdomar och diffusa besvär blir social isolering och passivisering ett dominerande inslag vid en felriktad sjukskrivning” (Läkartidningen 130918). En forskare som är medansvarig i en kultursatsning i Blekinge menar att vardagen för personer med psykisk funktionsnedsättning kan vara besvärlig eftersom ”De lever ofta osunda liv, kan ha en bedrövlig ekonomi och medicinerar mycket” (BLT 130417). Men exemplifiering genom ovanstående citat framstår i empirin personer med psykisk sjukdom och sjukskrivna som socialt isolerade på grund av inaktivitet, övermedikalisering och ekonomisk situation. Med Laclau och Mouffes (2008) diskursteoretiska begrepp kan man säga att subjektpositionen psykiskt sjuka/sjukskrivna i vårddiskursen inbegriper en föreställning eller förväntning kring ett socialt utanförskap. Personer med psykisk sjukdom/sjukskrivna är också *patienter* inom vården, en subjektposition som innehåller vissa förväntningar och har ett begränsat handlingsutrymme. *Läkare* och *forskare* är också subjektpositioner som framträder i vårddiskursen. Forskarens och läkarens handlingsutrymmen kan sägas vara större och tillmäts också större giltighet än patientens. Forskning och läkares kunskaper, det vill säga evidens, kan ligga till grund för införande av kultur i vården medan patienters subjektiva berättelser inte är tillräckliga. I sin studie av projektet Kultur på recept i Skåne har Augustinsson (2011) fokuserat på individens egen upplevelse av välbefinnande som ett mått på framgång för projektet. När, som i detta fall, individens berättelser och vittnesmål förs fram genom forskning blir dess giltighet starkare.

5.5.2 Fler äldre i omsorgen

I propositionen 2002/03:35 framkommer även att andelen äldre ökar vilket påverkar både hälso- och sjukvården och omsorgen. Detta är också något som förs fram i empirin om Kultur för äldre. I en nyhetsartikel om ett projekt inom kultur och hälsa i Region Västerbotten påpekas problematiken.

[...] en ökande åldrande befolkning [---] kommer att skapa ett stort tryck på hälsovården [...] (Folkbladet 130319).

Äldre är utifrån detta också en problemgrupp som kulturinsatser riktas in mot. Den allt större gruppen äldre är utifrån detta en utmaning samhället måste hantera inte bara ur ett hälsoperspektiv utan även ur ett demokratiskt perspektiv (jfr Proposition 1997/98:113).

Äldres rättigheter och deltagande i samhällslivet i stort blir en större fråga inom omsorgen när omsorgstagarna blir fler och kravet på kvalitet och effektivitet samtidigt ska bibehållas. I utvärderingen om Kultur för äldre (Oxford research 2013) framkommer att satsningen vuxit fram utifrån problematiken att äldre inom vård och omsorg inte på samma sätt som övriga befolkningen har möjlighet att del av kultur. Kulturministern och äldreministern påpekar i en debattartikel att kulturprojekt för äldre kan ”bryta isolering och öka känslan av delaktighet” hos målgruppen (ekuriren 131023). De menar således att projekten är en lösning på problemet att allt fler äldre är ensamma och inte deltar i sociala sammanhang. Orsakerna till och framförallt konsekvenserna av det begränsade deltagandet är inte lika framträdande och diskuteras inte på samma sätt som i empirin kring Kultur på recept och Skapande skola. Det kan ha att göra med att Kultur för äldre har ett fokus på deltagande vilket inte är mätbart på samma sätt som skolresultat och antal stressrelaterade sjukskrivningar (jfr Proposition 1997/98:113).

Utifrån att man har identifierat ett behov av satsningar på äldres delaktighet i kulturlivet kan man hävda att förväntningarna på subjektpositionen *äldre* i omsorgsdiskursen utgår från att de är inaktiva och isolerade (Laclau & Mouffe 2008). I kulturdiskursen framträder inte riktigt samma bild. Förväntningarna handlar här mer om vilka kulturintressen äldre har och vilka aktiviteter de föredrar. Även här finns fördomar men i Kultur för äldre-projekten utmanas dem. Lika väl som empirin nämner kulturprojekt som består av musikstunder på äldreboenden nämns också projekt där äldre får prova på cirkuskonster och göra film. Subjektpositionen äldre verkar således ha olika handlingsutrymmen och förutsättningar i de olika diskurserna. Subjektpositionen forskare innehåller samma förväntningar i vård- och omsorgsdiskurserna men är inte lika framträdande i den senare eftersom evidensen inte har en lika betydelsefull roll. En annan subjektposition som i detta sammanhang inte är så framträdande i vårddiskursen men som i omsorgsdiskursen är central är *personalen*. I relation till omsorgstagarna har de större handlingsutrymmen men samtidigt beskrivs de som stressade och styrda av en oflexibel organisation (Laclau & Mouffe 2008). Man kan också se att en relativt ny förväntning, som handlar om att kunna erbjuda äldre kulturupplevelser, har lagts till subjektpositionen omsorgspersonal.

5.5.3 Skolsituationen

De problem som utifrån empirin framstår som utgångspunkten för satsningen Skapande skola handlar om elevers allt sämre läskunskaper och de sjunkande skolresultaten i allmänhet. *Skolelever* kan inte betraktas som en problemgrupp på samma sätt som till exempel sjukskrivna utan snarare som en *riskgrupp* då sämre skolresultat kan få stora konsekvenser för dem längre fram. I flera artiklar hänvisas till OECD-ländernas Pisa-utredning⁹ som rapporterar om problemen. En krönikör som kritiserar de minskade satsningarna på skolteater nämner utredningen.

För med Pisa-rapporten ännu varmt rykande av krutrök i handen – bomben som förra veckan föll ner och svärtade den svenska välfärdsbilden med sanningen att vi inte bara är lite halvkassa på det här med läsförståelse, utan skrämmande fjärde sämsta land i världen – blir det viktigare än någonsin att satsa på kultur för barn (SvD 131214).

Krönikören betonar just elevers försämrade läsförståelse och menar att det ”blir viktigare än någonsin” att ge barn tillgång till kultur. Utifrån detta uttryck kan denne också sägas bedöma situationen som mycket kritisk vilket också förstärks med ordet ”skrämmande”. Men begrepp från den kritiska diskursanalysen kan uttalandet sägas ha hög modalitet eftersom nödvändigheten av kultur betonas så tydligt (Fairclough 2003). Det blir också retoriskt starkt genom hänvisningen till rapporten. I materialet framkommer också bilden av en skola som ställer höga krav på barn, där lärandet ska gå snabbt och effektivt och med en betygshets som leder till negativa prestationskrav. En dramapedagog berör detta i en krönika.

Men de är skolade i det mätbara, det finns alltid ett kriterium som får ditt betyg upp eller ner. Att själv vara nöjd över sin tanke är tyvärr inget av det (SMT 131210).

Pedagogen kan här sägas uttrycka att den höga pressen leder till sämre självbild och självförtroende hos eleverna. Att försämrade läskunskaper kan få långtgående konsekvenser för eleverna berörs också i empirin. En riksdagsledamot skriver i en debattartikel om de följder som sämre läsförmåga kan få.

---

⁹ PISA är en internationell studie som genomförs vart tredje år. Den undersöker 15-årigars kunskaper i matematik, naturkunskap och läsförståelse och är särskilt intresserad av hur ungdomarna kan använda dessa kunskaper i ett sammanhang och hur de analyserar och resonerar kring uppgifterna. Även länder utanför OECD medverkar i studien (Skolverket 2014c).

Mycket av det som utredarna lyfter fram är sedan länge känt: att icke-läsandet går hand i hand med det sociala utanförskapet [---] Bristande läsförståelse gör att var sjätte svensk har problem med att klara sig i samhället och därmed heller inte kan delta i det demokratiska samhällsbygget (VF 130109).

Han gör en historisk koppling genom uttrycket ”är sedan länge känt” och refererar till allmän och etablerad kunskap om vikten av läsförståelse. Detta tillsammans med att skribenten har en utgångspunkt i offentliga utredningar gör att retoriken och argumentationen är stark. Riksdagsledamoten betonar tydligt sambandet mellan läsförståelse och utanförskap och vidare i artikeln anger han regeringens nedmontering av insatser som stimulerar läsandet som en orsak till försämringarna. Genom detta gör han regeringen ansvarig för den sämre läsförmågan. Läsproblemen är dock endast en del av de problem som framkommer när det gäller skolan och det tycks lättare att ange någon ansvarig för en avgränsad del av problemet än för den sammansatta situationen. Orsaken till svenska elevers försämrade skolresultat diskuteras och kopplas på flera håll i empirin till frånvaron av estetiska ämnen och kultur i skolan. I sin krönika resonerar den ovan nämnda dramapedagogen kring orsakerna till de sämre resultaten i skolan.

En av anledningarna till krisen kan vara att de estetiska ämnena har försvunnit bort från skolan (SMT 131210).

Pedagogen påtalar sambandet mellan mindre kultur och skolans kris men gör utifrån Faircloughs (2003) begrepp en reservation genom uttrycket ”kan vara”. Tveksamheten verkar vid vidare läsning i artikeln handla om att man inte tillräckligt utrett konsekvenserna av kulturens frånvaro snarare än ett ifrågasättande av att den har stor positiv påverkan.

I problembeskrivningen framträder tydligt subjektpositionen *elev*. Till skillnad från mottagarna av kultursatsningarna i vård- och omsorgsdiskurserna framställs eleverna i grunden som aktiva och kreativa särskilt i nyhetsartiklar om olika Skapande skola-projekt. Detta har också att göra med att de betraktas som en riskgrupp och inte en problemgrupp. I utvärderingen om Skapande skola (Myndigheten för kulturanalys 2013) står att elevernas delaktighet när det gäller skapande skola behöver förbättras vilket också antyds i empirin. Utifrån detta finns också en bild av elever som mer passiva mottagare av något på förhand bestämt. Elevers allt sämre skolresultat på grund

av en problematisk skolorganisation och mindre kultur i skolan ger också en bild av subjektpositionen elev som offer för yttre förhållanden som de inte kan påverka. Även patienter och äldre inom omsorgen kan sägas befinna sig i en sådan underordnad position.

Empirin visar också på att det finns en oro kring utvecklingen av skolan som organisation med ökad ojämlikhet, större barngrupper och stressade lärare och där kultur är det första som prioriteras bort. Krönikören som berörde Pisa-rapporten påtalar en utarbetad lärarkår där orken och engagemanget tynar bort.

Med en skola där lärarna är alltmer utbrända finns det av förståeliga skäl få eldsjälare som brinner eller ens pyr (SvD 131214).

Skribenten visar på en tydlig negativ trend i skolan genom uttrycket ”är alltmer utbrända”. Detta pekar också ut *lärarna* till en riskgrupp för sjukskrivning och psykisk ohälsa. Uttalandet har passiv agens vilket gör att problemet även här kan uppfattas som komplext utifrån att det verkar svårt att ange någon ansvarig (Fairclough 2003). Subjektpositionen *lärare* blir utifrån detta tydlig i skoldiskursen och framställs som stressade och styrda av ekonomiska förutsättningar och läroplaner. De har dock samtidigt större handlingsutrymme än eleverna. Detta kan jämföras med subjektpositionen personal i omsorgsdiskursen. Även Skolverkets generaldirektör påpekar i ett pressmeddelande allvaret i skolans situation och menar att lärarna, för att höja kvaliteten på undervisningen, behöver få ordentliga förutsättningar och resurser. Hon förordar också förbättrad likvärdighet i undervisningen både lokalt och nationellt och ökade möjligheter att långsiktigt arbeta för bättre kunskapsresultat (Skolverket 2014a).

En problembeskrivning som antyds i empirin men inte är så framträdande är kulturarbetarnas osäkra arbetssituation vilken kan anses vara kopplad till kulturens otydliga position i samhället. Att regeringens satsningar är tänkta som en lösning på detta framstår tydligast i empirin om Skapande skola. *Kulturarbetare* kan utifrån att de är en målgrupp för satsningen också betraktas som en riskgrupp för arbetslöshet och sämre hälsa. I relation till Skapande skola ligger inte uppgiften att erbjuda eleverna

kultur först och främst på lärarna. Deras roll i arbetet med att integrera kultur i skolan handlar mer om att skapa och utforma ett samarbete med kulturlivet. Det är *kulturarbetarna* som förväntas ge eleverna möjlighet att uppleva och utöva kultur. Utifrån ovanstående är de således också en framträdande subjektposition i skoldiskursen. I sammanhanget är de skolans viktigaste samarbetspartners och målet är att de ska integreras i den pedagogiska verksamheten. Kulturarbetarnas plats i vårddiskursen och omsorgsdiskursen syns inte lika tydligt. I omsorgsdiskursen är de dock en uttalad samarbetspartner men de förväntas inte integreras i det praktiska omsorgsarbetet på samma sätt. Kulturarbetarna är både en målgrupp för Skapande skola och de som utför satsningen vilket ger den ett dubbelt syfte. Detta gäller i viss mån även omsorgspersonalen och lärarna även om de inte uttryckligen är mottagare av satsningarna.

Genom att undersöka vilka problembeskrivningar som finns i diskussionerna om kultur i välfärdsarbetet har sjukskrivna, personer med psykisk ohälsa och äldre framträtt som problemgrupper. Även elever och i viss mån också lärare och kulturarbetare och omsorgspersonal uppfattas som grupper som riskerar att få problem om en negativ utveckling fortskrider. Subjektpositionerna patienter, läkare, forskare, äldre, personal, elever, lärare, kulturarbetare har aktualiserats. *Politiker* är en subjektposition som också framträder. Deras roll diskuteras i anslutning till resonemangen om makt nedan.

5.6 Makt och hegemoniska interventioner

I samband med problembeskrivningarna, de problem- och riskgrupper som framkommer och de olika subjektpositionerna har maktperspektivet varit en viktig del att analysera. I det följande förs en diskussion om makt och politik vilket leder till en avslutande analys av hegemoniska interventioner.

5.6.1 Makt och politik

Foucault och även Laclau och Mouffe menar att makt både är produktiv och begränsande (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Detta framkommer tydligt i diskussionerna om Kultur på recept, Kultur för äldre och Skapande skola. Satsningarna regeringen genomför ger förutsättningar och inspirerar till nya tankesätt inom vård,

omsorg och skola och leder nya samarbeten mellan olika aktörer och kan således betraktas som produktiv. Politiken och den makt och de sanningseffekter som skapas i organisationerna begränsar också aktörerna. Sanningseffekter är de utsagor om världen som skapas i en diskurs vilken också innehåller en bild av vilken kunskap som är sann (Foucault 1980). För att till exempel få pengar till kulturprojekt i vården krävs evidens. Evidens är, uttryckt med en politikers ord, "[...] vetenskapliga belägg som tjänar till att antingen stödja eller gå emot en vetenskaplig teori eller hypotes" (Växjöbladet/Kronobergaren 131025). Den representerar en sanning som, utifrån förväntningarna på subjektpositionen forskare som auktoritet med "riktig kunskap", styr politikens beslut. Man kan även se att politikens tro på kortsiktiga projektinsatser som den rätta strategin att förbättra välfärden också får konsekvenser för elevernas tillgång till kultur och kreativitet. Projektledares syn på äldre kan påverka vilket kulturutbud äldre på äldreboenden får tillgång till. En ny bredare tolkning av kulturbegreppet som genom politikens och andra aktörers skrivelser och målformuleringar förs fram i välfärdsarbetet utmanar kulturarbetares sanning om vad kulturens värden är.

Makten är, som Foucault (1980) också hävdar, inbyggd i de diskursiva praktikerna genom de sanningseffekter som skapats. Makt handlar alltså inte om att individer utövar makt över andra utan den utgår från de förväntningar som finns på subjektpositionerna i diskursen där vissa positioner tillskrivits ett tolkningsföreträde. Även den politiska organisationen betraktas i diskursteorin som en diskursiv praktik där makten är inbyggd (Winther Jørgensen & Phillips 2000). I de analyserade artiklarna framgår tydligt att mycket makt uppkommer hos de styrande *politikerna* utifrån förväntningarna på denna subjektposition. Politikerna kommer till tals genom debattartiklar och använder en politisk retorik som manifesterar makt. I en branschtidning intervjuas politiker om kulturpolitiken och Moderaternas talesperson i kulturfrågor positionerar sig tydligt.

Barn- och ungdomsfrågor är viktiga för oss moderater och vi anser att kulturlivet måste samverka med skolan [...]. Vi tog initiativ till Skapande skola, där kulturarbetare får komma till skolklasserna. Sådana möten påverkar barn för livet (Ping 131213).

Här visar uttrycken "för oss moderater" och "vi anser" på att det inte är någon enskild som gör ett påstående utan att det är något genomtänkt som många står bakom. Formuleringen "vi tog initiativ" visar också på mandat att agera. Makten syns också

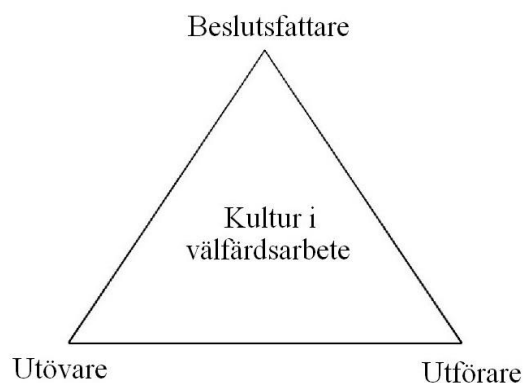
genom andra typer av citat. I en nyhetsartikel om en teaterförenings skolföreställning framkommer att föreningen måste flytta från den lokal de tidigare haft och regissören uttalar sig om politikernas beslut.

Sagohuset [...]lyckades inte övertyga Fosie om att satsningar på kultur är en investering för framtiden. - Politiker är endimensionella och förstår bara sådant de kan mäta (...)” (Sydsvenskan 130128).

Med formuleringen ”lyckades inte övertyga” antyds att teaterföreningen inte har mandat att besluta om kulturinvesteringar utan måste argumentera för sin sak hos beslutsfattarna som sedan fattar beslutet. Regissörens uttalande uttrycker ett ojämnt maktförhållande och ett kritiskt förhållningssätt till politikerna. Foucault (1980) knyter samman makt och vetande vilket syns i analysen när ett återkommande retorisk grepp är att hänvisa till forskning och historisk vedertagen kunskap.

De olika handlingsutrymmen subjektpositionerna elever, kulturarbetare, forskare och politiker med flera har, skapar maktförhållanden och sanningseffekter i de diskursiva praktikerna. Det framkommer tydligt att detta leder till konsekvenser för de olika aktörerna. I analysen kring regeringens satsningar på kultur i välfärden och diskussionen om subjektpositioner, handlingsutrymmen och makt kan man här tala om ett spel mellan tre parter: *utövare – utförare – beslutsfattare* (se figur 1). Patienter, äldre och elever betraktas här som utövare av kulturaktiviteterna. Personal, lärare och kulturarbetare som förväntas arbeta praktiskt med kultur för att lösa problemen är utförare. Samtidigt kan kulturarbetare, lärare och omsorgspersonal också i vissa fall vara utövare. Beslutsfattarna är politikerna som styr och ger ekonomiska förutsättningar för utförarnas arbete. I detta spel mellan de olika parterna har också forskare och till viss del även läkare en roll som påverkar de andra aktörernas möjligheter genom expertis och kunskapslegitimering.

Figur 1. Parter i välfärdsarbetet

I figuren synliggörs hur dessa parter interagerar på ett hierarkiskt sätt och att utövare och utförare kan sägas ha samma position gentemot beslutsfattarna.

5.6.2 Hegemoniska interventioner

I empirin framkommer två sätt att betrakta kulturen som gör det lättare att argumentera för dess plats i välfärden, vilka presenteras i det följande. En grundkonflikt som uppstår när kulturdiskursen hamnar i samma domän som vårddiskursen, omsorgsdiskursen och skoldiskursen handlar om kulturens egenvärde. De mer fria och obestämda värdena som är centrala i kulturen går inte ihop med sjukvård- och utbildningssystemen som har tydliga mätbara mål, ekonomi och stora organisationer att ta hänsyn till. Det råder, som tidigare nämnts, ett antagonistiskt förhållande mellan diskurserna. En ledarskribent observerar detta i sin reflektion över den debatt politikerna i Hallands regionfullmäktige har kring den nya kulturplanen.

Hon pekar på att kultur främjar innovationsklimatet – åter ett ekonomiskt argument för att satsa på kulturen – men också att det viktigaste med kulturen är att ifrågasätta normer. Det kanske inte är vad regionens politiker i allmänhet helst vill höra, men det är definitivt en av kulturens viktigaste uppgifter (HN 131024).

I citatet förs två olika betydelser av och argument för kulturen fram. Det ena är att den ”främjar innovationsklimatet” och det andra är ”att ifrågasätta normer”. Det första är ett ekonomiskt argument och skribenten markerar genom ordvalet ”åter” att det retoriska greppet att hänvisa till ekonomisk vinning är vanligt i debatten. Det andra argumentet, som berör kulturens centrala värde demokrati, menar denne att politiker inte är intresserade av. Skribentens uppfattning kan syfta på att även om kulturen bidrar till att

stärka demokratin och på så sätt är samhällsnyttig så är effekterna svåra att mäta, inte minst ur ett ekonomiskt perspektiv. Argument är därför inte tillräckligt i det politiska sammanhanget. Att tillskriva kulturen tydliga samhällsekonomiska värden kan ses som en hegemonisk intervention som strävar efter att överbrygga den antagonism som råder. Det blir också ett sätt att legitimera kulturen i välfärdsarbetet. Det finns, som diskuterats tidigare, även i empirin en tydlig tendens till att bredda och omformulera kulturbegreppet för att de ska nå fler individer och fler målgrupper. Det breda kulturbegreppet skapar förutsättningar för kulturdiskursen och de andra tre diskurserna att hitta gemensamma utgångspunkter och värden. Detta kan också betraktas som en hegemonisk intervention som syftar till att skapa en samsyn och upplösa den konflikt som uppstått när diskurserna hamnar i samma domän och överlappar varandra. Genom att kultur inkluderar fler områden och aktiviteter blir det också mer relevant som strategi i välfärdsarbetet. Dessa hegemoniska interventioner och försök att integrera kulturen i samhällsinstitutioner kan betraktas som en del av den samhällsutveckling som skett de senaste decennierna och som Bjurström (2012) skriver handlar om att ekonomin blir kulturaliserad och kulturen ekonomiserad (se avsnittet Kulturaliseringen av ekonomin). I analysen ovan har konstaterats att ingen av de berörda diskurserna är tillslutna och detta är en förutsättning för att en hegemonisk intervention ska äga rum. Hade diskurserna varit tillslutna hade ingen antagonism funnits och inget hade funnits att hegemonisera (Laclau & Mouffe 2008). En lyckad hegemonisk intervention leder till en tillsluten diskurs som inte står i ett antagonistiskt förhållande till en annan diskurs (Winther Jørgensen & Phillips 2000). En kulturredaktör påpekar i en ledare en konsekvens av politikernas makt och deras försök att integrera kultur i skolan.

Men också för att politikerna insåg att det gick att dra nytta av kulturen, den kunde effektivisera lärandet. En tråkig följd av det blir förstås att kultur som inte låter sig mätas i nytta, därmed värderas lägre (Arbetsbladet 131204).

Redaktören menar att kulturen förlorar sitt värde när man vill ”dra nytta av kulturen”. Nyttan värderas högt och då kulturen i sig är onyttig blir den också mindre värd. Detta kan sägas visa på att en antagonism mellan kulturen och, i detta fall, skolorganisationen fortfarande existerar och att en ny tillsluten diskurs inte har etablerats. Utifrån analysen och ovanstående diskussion kan man hävda att de hegemoniska interventionerna fortfarande pågår och inte ännu har upphävt konflikten.

6. Avslutande diskussion

I empirin blir fyra olika diskurser synliga. Det handlar först om en vårddiskurs där evidens kan betraktas som centralt. I detta sammanhang framträder en tvetydig bild av bevisen för kulturens hälsofrämjande effekter. Å ena sidan framkommer att det finns evidens för att människor mår bättre av kultur. Å andra sidan verkar den evidens som finns inte vara tillräckligt för att man ska se kulturen som en självklar del i vården. I efterordet till en rapport från Folkhälsoinstitutets (2005) efterfrågar Theorell mer tvärvetenskaplig forskning kring sambandet mellan kultur och hälsa. Då kulturupplevelser är sociala till sin natur och inte kan förstås endast utifrån naturvetenskapligt och biologiskt inriktad forskning behövs även humanvetenskapliga studier. Allra helst bör studierna kombinera båda inriktningarna (ibid). Att man i forskningen oftast undersöker kultur och hälsa antingen på det ena eller andra sättet kan vara en förklaring till att evidensen inte anses vara tillräckligt.

I omsorgsdiskursen är kvalitet och stimulans något framträdande. En av utmaningarna för välfärdssamhället är den ökade andelen äldre (Proposition 2002/03:35) vilket ställer högre krav på kvaliteten i omsorgen. Kulturen blir här ett sätt att stimulera omsorgstagarna och öka kvaliteten på omsorgsarbetet. Detta gör också att organiseringen av omsorgen får stor betydelse. När en grupp blir större ökar också anspråket på gruppens delaktighet vilket också är en av anledningarna till den stora satsningen på kultur för äldre. När denna grupp uppmärksammas hamnar också fokus på kategoriseringen av äldre. Det framträder en tämligen enhanda bild som behöver utmanas vilket det ges möjlighet till med kulturen (Kulturrådet 2013). Vetenskapsrådet (2014) skriver i sin nättidning *Curie* att forskningen om äldres hälsa har ökat dramatiskt under de senaste åren mycket på grund av att andelen äldre i samhället ökar (ibid). Regeringens satsning på kultur för äldre kan också förstås utifrån denna utgångspunkt. Detta trots att andelen artiklar om Kultur för äldre i empirin är mindre än både Kultur på recept och Skapande skola och visar på ett mindre allmänintresse för området.

Skoldiskursen är den tredje diskursen som analyseras. I diskussionen läggs betoning på kreativitet och kunskapssyn. Det råder enighet om att barn ska ha tillgång till kultur och att det är viktigt att barn får utveckla sina kreativa och skapande förmågor. Argumenten

för kultur i skolan handlar också om att den kan bidra till att eleverna når kunskapsmålen i högre grad. Detta kan illustreras med det stora nyhetsintresse som Musik i Syds projekt *Vi slår på trummor inte på varann* ådrog sig när mätresultat visade att elevernas betyg hade höjts efter att de regelbundet fick spela trummor i skolan (Musik i Syd 2014). Problemet är dock att den utredning som gjorts av Skapande skola (Myndigheten för kulturanalys 2013) inte visar på att kulturen verkligen bidrar till bättre skolkunskaper. Däremot verkar satsningen ge många sociala vinster. Detta kan också ha att göra med kulturupplevelsernas sociala natur och att denna typ av förändringar inte blir synliga i kvantitativa mätresultat (Folkhälsoinstitutet 2005). Att definitionen av kultur anpassas till det system den ska implementeras i syns tydligt när man jämför skoldiskursen med vård- och omsorgsdiskurserna. I den förstnämnda inbegrips inte sport och fysisk aktivitet på samma sätt vilket troligen beror på att idrott är ett enskilt ämne i skolan och inte behöver infogas i kulturbegreppet.

En sista diskurs som framträder i analysen är kulturdiskursen. Det kan dock ifrågasättas om man kan tala som en sådan utifrån dess otydliga struktur. I studien motiveras användandet av begreppet utifrån att det förenklar jämförelserna i analysen. Det centrala i diskursen är dess förmåga att skapa meningsfulla sammanhang och ge möjlighet att hantera existentiella frågor. Detta sker framför allt tillsammans med andra eller i relation till andras berättelser och skapelser. Detta visar på och bekräftar just den sociala natur som Theorell menar att kulturaktiviteter har (Folkhälsoinstitutet 2005). Utifrån detta kan man fråga sig om kultur alltid är något bra. Musik påverkar människor både psykiskt och fysiskt och likaväl som att till exempel musik kan vara avstressande kan den också skapa stress genom en snabb puls. Man måste se varje kulturaktivitet i sitt sammanhang (ibid). Theorell påpekade under sitt anförande på seminariet i Malmö (Kulturens bildningsverksamhet 2014) att om en grupp på en arbetsplats har en egen kör skapar det samhörighet men den utesluter och skapar samtidigt distans till de som inte är med vilket inte kan sägas vara något positivt.

Regeringens satsningar är tänkta att fungera som lösningar på några av de utmaningar som finns i välfärdsarbetet. De huvudsakliga problembeskrivningar som framkommer handlar om ökad psykisk ohälsa och fler sjukskrivningar, den ökade andelen äldre i vården och omsorgen samt elevers sämre skolresultat. Kulturens position i

välfrädsarbetet kan utifrån analysen inte betraktas som säker eller inneha någon hög status. Det mest intressanta tycks vara om den kan vara ett redskap för att lösa de problem man står inför. Men då man inte anser sig säkert veta vilken effekt kulturen har eller hur den påverkar så blir dess plats i välfärden osäker. Detta syns tydligt när man analyserar modaliteten i uttalanden där reservationer ofta förekommer när man diskuterar sambanden mellan till exempel kultur och hälsa eller dess påverkan på skolresultat. Det retoriska grepp som används för att stärka sitt påstående är ändå inte sällan att hänvisa till rapporter eller vetenskapliga studier. Analysen visar också på ett spel mellan tre parter: *utövare, utförare, beslutsfattarna*. Detta synliggör maktrelationerna mellan de olika aktörerna. Vem eller vilka som är ansvariga för de problem som framkommit och kan ställas till svars för dem är otydligt vilket kan bero på att de involverar många aktörer och är komplexa. Man kan dock se att beslutsfattarnas styrning och maktspellet mellan olika aktörer ger vissa konsekvenser.

Det blir som framgått av ovanstående analys och diskussion en konflikt när kulturdiskursen möter de olika diskurserna. För att få kulturen att passa in i de andra diskurserna breddar man för det första kulturbegreppet och låter det innehålla mer eftersom det då når fler och man lättare kan argumentera för ett införande av kultur i till exempel vården. Man gör den på så sätt mer relevant för välfärsarbetet. För det andra så argumenterar man för kulturen genom att tillskriva den nyttovärden på olika sätt. Det kan handla om att den ger samhällsekonomiska vinster, till exempel genom att sjukskrivningarna minskar och fler kan arbeta och att kulturarbetare får fler arbetstillfällen. Det kan också handla om att elever når läroplanens kunskapsmål i högre utsträckning. Samhällsekonomiska vinster legitimerar således användandet av kultur i välfärsarbetet. Den kritik som framkommit mot denna strategi är att kulturens egenvärde går förlorat. Theorell (Folkhälsoinstitutet 2005) skriver att ett argument som används, bland annat av konstnärer, mot införandet av kultur i vården är att den måste få ha sitt egenvärde och att dess existens inte ska behöva motiveras genom att den är nyttig på olika sätt. Han redogör också för sin egen ståndpunkt.

Själv tycker jag också att kulturen inte ska behöva bevisa sin nyttighet, men det är ju ingen nackdel om det visar sig att vissa kulturaktiviteter ger varaktiga hälsoeffekter! (ibid:77).

På ett sätt låter detta som en gyllene medelväg. Frågan är bara hur man använder kultur

i vården, omsorgen och skolan utan att förringa dess egenvärde. Empirin visar att satsningarna för mycket gott med sig på olika sätt. Äldre får göra film och sjunga, barn får möta konstnärer och skapa tillsammans med dem och sjukskrivna får nya perspektiv på livet genom olika kulturaktiviteter. Den stora kritiken mot själva satsningarna handlar mycket om den ojämlika fördelningen av bidragspengarna mellan skolorna. De finns också en viss skepsis mot kultur i vården eftersom man inte anser sig ha tillräcklig forskning. En annan kritik är kortsiktigheten i projekten och att det är svårt långsiktigt implementera kultur i en verksamhet när man bara har säker finansiering en kortare period framöver. Detta är utmaningar som de olika aktörerna har att arbeta med framöver.

Referenser

Alvesson, Mats & Deetz, Stanley (2000). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur

Alvesson, Mats & Kärreman, Dan (2004). ”Den språkliga vändningen inom samhällsvetenskapen -metodutmaningar och – konsekvenser” i Allwood, Carl Martin (red.). *Perspektiv på kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur

Augustinsson, Sören. (2011). *Kultur på recept. Sammanfattning av följeforskning*. Region Skåne: Koncernkontoret avdelningen för hälso- och sjukvård. Enheten för uppdragsstyrning av närsjukvård och psykiatri

Aulin-Gråhamn, Lena (2004). ”Estetiska traditioner i skolan” i Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus & Thavenius, Jan. *Skolan och den radikala estetiken*. Lund: Studentlitteratur

Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus & Thavenius, Jan (2004). ”Förord” i Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus & Thavenius, Jan. *Skolan och den radikala estetiken*. Lund: Studentlitteratur

Bamford, Anne (2009). *The wow factor: global research compendium on the impact of the arts in education*. Münster: Waxmann

Becker, Howard S. (2006). *Utanför: avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv

Berg, Karin (2011). *Rapport från pilotprojektet Kultur på recept*. Region Skåne: Koncernkontoret avdelningen för hälso- och sjukvård. Enheten för uppdragsstyrning av närsjukvård och psykiatri

Bergström, Göran & Boréus Kristina (2012). ”Diskursanalys” i Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Bjurström, Erling (2012) ”Tema Q och samtidens kulturalisering” i Beckman, Svante (red.). *Kulturaliseringens samhälle: problemorienterad kulturvetenskaplig forskning vid Tema Q 2002-2012*. Linköping: Tema kultur och samhälle, Linköpings universitet.
Tillgänglig på Internet: <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:474483/FULLTEXT01.pdf>

Bjurström, Erling, Fredriksson, Martin & Möller, Per (2013). *Den nya kulturekonomin: kreativ ekonomi, kulturellt entreprenörskap och platsmarknadsföring i Norrköping*. Rapport 2013:7. Norrköping: Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings universitet. Tillgänglig på Internet: <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:658806/FULLTEXT01.pdf>

Bryman, Alan (2012). *Social research methods*. 4. ed. Oxford: Oxford University Press

Burr, Vivien (2003). *Social constructionism*. 2. ed. London: Routledge

Bygren, Lars Olov (2006). ”Kultur och hälsa” i Hermerén, Göran & Halldén, Sören (red.). *Konsterna och själen: estetik ur ett humanvetenskapligt perspektiv*. Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien

Börjesson, Mats (2003). *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2007). *Diskursanalys i praktiken*. 1. uppl. Malmö: Liber

Fairclough, Norman (2003). *Analysing discourse: textual analysis for social research*. New York: Routledge

Fairclough, Norman (2010). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. 2. ed. Harlow: Longman

Florida, Richard L. (2006). *Den kreativa klassens framväxt*. Stockholm: Daidalos

Foucault, Michel (1980). *Power/knowledge: selected interviews and other writings 1972-1977*. 1. American ed. New York: Pantheon

Foucault, Michel (1993). *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion

Föreningen Geocaching (2014). "Vad är geocaching?" *Geocaching.se*.
<http://www.geocaching.se/?page=contentpages/gcsewhatis> (2014-04-25)

Göransson, Bengt (2010). "Kultur och hälsa - en inte alldeles oproblematiska relation" *Socialmedicinsk tidskrift*. Volym 87, nr 2, sida 71-77. Tillgänglig på Internet:
<http://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/671/489>

Halldén, Sören (1989). *Humbuglandet: vägvisare i kulturlandskapet*. Stockholm: Thales

Janlert, Urban & Littbrand, Ann Helen (2011). *Kultur på recept. Projektet med mina händer*. Västerbottens läns landsting/Region Västerbotten/Umeå Universitet. S2009/8521/SF (delvis)

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete*. 1. uppl. Malmö: Liber

Keaney, Emily & Oskala Anni (2007). "The Golden Age of the Arts? Taking Part Survey Findings on Older People and the Arts" *Cultural Trends*. Routledge Taylor & Francis group. Volym 16, Nr. 4, sida 323–355

Kulturens bildningsverksamhet (2014). *Kulturen, en viktig insats för hållbar folkhälsa*. Seminarium 140408

Kulturhälsoboxen (2014). Välkommen till kulturhälsoboxens hemsida. *Kulturpalett för kvinnors hälsa – kreativa aktiviteter på vårdcentraler*. <http://www.kulturhalsoboxen.se> (2014-04-09)

Kulturrådet (2008). *Kultur – en del av ett hälsosamt liv?* Kulturrådets skriftserie 2008:4.

Tillgänglig på internet:

http://www.kulturradet.se/Documents/publikationer/2008/kultur_halsa.pdf

Kulturrådet (2013). *Kultur för äldre. Värt att leva för.* Kulturrådets skriftserie 2013:4.

Tillgänglig på Internet:

http://www.kulturradet.se/Documents/Nyheter/2013/kultur_aldre_low.pdf

Kulturrådet (2014). Skapande skola. *Kulturrådet.*

<http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/Skapande-skola/> (2014-03-26)

Körcentrum Syd (2014). Om. *Körcentrum Syd.* <http://www.korcentrumsyd.se/om/> 2014-04-09

Laclau, Ernesto (1996). *Emancipation(s).* New York, N.Y.: Verso

Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2008). *Hegemonin och den socialistiska strategin.* Göteborg: Glänta

Lindström, Martin (2012). ”Socialt kapital och hälsa. Socialt kapital i socialmedicinsk forskning i Sverige” *Socialmedicinsk tidskrift.* Volym 89, nr 4-5, sida 307-312.

Tillgänglig på Internet:

<http://www.socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/939/750>

Lund, Anna, Krantz, Joakim & Gustafsson, Birgitta E. (2013). Skapande skola. En kalejdoskopisk reform och dess praktik. Myndigheten för kulturanalys/Centrum för kultursociologi, Linneuniversitetet.

Musik i syd (2014). Barn och unga. *Musik i syd Skåne Kronoberg.*

<http://www.musikisyd.se/barn-unga/vi-slaar-paa-trummor-inte-paa-varann> (2014-04-09)

Myndigheten kulturanalys (2013). *Skapande skola. En första utvärdering.* Rapport 2013:4. Tillgänglig på Internet: <http://www.kulturanalys.se/wp->

content/uploads/2013/12/Skapande-skola-En-f%C3%B6rsta-utv%C3%A4rdering.pdf

Månsson, Sven-Axel (2002). ”Interaktionistiska perspektiv på studiet av sociala problem – processer, karriärer och vändpunkter” i Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur

Nationalencyklopedin (2014a). *Kultur*.

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/kultur/233228> (2014-02-12)

Nationalencyklopedin (2014b). *Antroposofi*.

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/antroposofi> (2014-04-23)

Nordenfelt, Lennart (1994). ”Om hälsofrämjandets etik: ett försök till systematik som bas för en etisk analys” i Carlsson, Gösta & Arvidsson, Ola (red.). *Kampen för folkhälsan: prevention i historia och nutid*. Stockholm: Natur och kultur i samarbete med Forskningsrådsnämnden (FRN)

Oxford Dictionaries (2014). *Art*.

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/art> (2014-02-04)

Oxford English Dictionary (2014). *Culture, n*.

<http://www.oed.com.ludwig.lub.lu.se/view/Entry/45746?rskey=w6BXkO&result=1&isAdvanced=false#eid> (2014-02-12)

Oxford research 2013. *Utvärdering av de verksamheter som har fått stöd inom Kulturrådets uppdrag Kultur för äldre*. Kulturrådet. Tillgänglig på Internet.

http://www.kulturradet.se/Documents/Bidrag/Kultur%20f%C3%B6r%20%C3%A4ldre/kultur_aldre_slut.pdf

Pine, B. Joseph & Gilmore, James H. (1998). “Welcome to the Experience Economy” *Harvard Business Review*. Reprint 98407, sida 97-105

Tillgänglig på Internet: http://rushkolnik.ru/tw_files/4995/d-4994348/7z-docs/4.pdf

Potter, Jonathan (1996). *Representing reality: discourse, rhetoric and social construction*. London: Sage

Proposition 1997/98:113. *Nationell handlingsplan för äldrepolitiken*. Stockholm: Socialdepartementet

Proposition 2002/03:35. *Mål för folkhälsan*. Stockholm: Socialdepartementet

Proposition 2009/10:3. *Tid för Kultur*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Putnam, D. Robert 2011. *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS Förlag

Qvarsell, Roger (2009). ”Blir man frisk av kultur?” i Beckman, Svante & Månsson, Sten (red.). *Kultursverige 2009. Problemanalys och statistik*. Swecult/Linköpings universitet

Regeringskansliet (2014a). Kultur och hälsa. *Kultur*.
<http://www.regeringen.se/sb/d/1897/a/177262> (2014-01-31)

Regeringskansliet (2014b). Kultursamverkansmodellen – kulturen närmare medborgarna. *Kultursamverkan*. <http://www.regeringen.se/sb/d/18654/a/158165> (2014-03-26)

Skolverket (2014a). Pressmeddelanden/2013. *Skolverket*.
<http://www.skolverket.se/press/pressmeddelanden/2013/kraftig-forsamring-i-pisa-1.211208> (14-03-31)

Skolverket (2014b). Vetenskaplig grund, beprövad erfarenhet och evidens. *Skolverket*.
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/vetenskaplig-grund-och-bepravad-erfarenhet/vetenskaplig-grund-bepravad-erfarenhet-och-evidens-1.189565> 2014-04-23

Skolverket (2014c). PISA. *Skolverket*. <http://www.skolverket.se/statistik-och->

SOU 2006:37. Välfärd, medborgarskap och diskriminering. *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*. Stockholm: Fritze

SOU 2000:41. Välfärd, ofärd och ojämlikhet. Stockholm: Socialdepartementet

Staricoff, Rosalia Lelchuk (2004). *Arts in health: a review of the medical literature*. Research report 36. Art Council England

Statens folkhälsoinstitut (2005). *Kultur för hälsa. En exempelsamling från forskning och praktik*. Rapport 2005:74

Stuckey, Heather L. & Nobel, Jeremy (2010). "Framing Health Matters. The Connection Between Art, Healing, and Public Health: A Review of Current Literature" *American Journal of Public Health*. Volym 100, Nr 2, sida 254-263

Svensson, Lennart (2004). "Forskningsmetoders analytiska och kontextuella kvaliteter" i Allwood, Carl Martin (red.). *Perspektiv på kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur

Szebehely, Marta (1996). "Om omsorg och omsorgsforskning" i Eliasson-Lappalainen, Rosmari (red.). *Omsorgens skiftningar: begreppet, vardagen, politiken, forskningen*. Lund: Studentlitteratur

Thavenius, Jan (2004a). "Den modesta estetiken" i Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus & Thavenius, Jan. *Skolan och den radikala estetiken*. Lund: Studentlitteratur

Thavenius, Jan (2004b). "Den radikala estetiken" i Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus & Thavenius, Jan. *Skolan och den radikala estetiken*. Lund: Studentlitteratur

Theorell, Töres (2006). "På vilket sätt påverkar kulturaktivitet hälsan?" i Hermerén, Göran & Halldén, Sören (red.). *Konsterna och själen: estetik ur ett humanvetenskapligt perspektiv*. Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien

Unesco (2014). Arts education. *United Nations Educational Scientific and Cultural Organization*. <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/creativity/arts-education/about/> (2014-04-24)

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på Internet: http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf

Vetenskapsrådet (2014). Stora framsteg för forskning om äldre. *Mitt i forskningen. Curie*. <http://www.tidningencurie.se/22/nyheter/nyheter/2014-03-24-stora-framsteg-for-forskning-om-aldre.html> (2014-04-09)

WHO (2014). Frequently asked questions. *World Health Organization*. <http://www.who.int/suggestions/faq/en/> (2014-02-12)

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Tidningsartiklar

- Arbetsbladet 130522, Musikkronikan: Sjung av hjärtat, sjung! Emelie Lundin
- Arbetsbladet 131204, Ledare: Skapande skola fick bakläxa. Bodil Juggas.
- Barometern-OT 130409, Kronikan: David Unger: ”Framför allt så innebär kultur i alla dess former en möjlighet till att uppleva någonting”. David Unger
- Barometern-OT 131107, Planerat avtal för smärtvård oroar. Mats Andersson
- BLT (Blekinge Läns Tidning) 130417, Kultur ska ge bättre hälsa. Ann-Marie Andersson
- BLT (Blekinge Läns Tidning) 130914, Satsning på psykisk ohälsa. Johan Lenell
- Bohusläningen 131121, Stöd åt kultur för äldre.
- Dagens Samhälle 131212, nr 44, Kultur till äldre – en penningfråga. Hans Perkiö
- DD (Dala-Demokraten) 131206, Ledarsidan: Ökad ojämlikhet. Ulf Lundén
- DN 131029, Kultur ett outnyttjat vårdverktyg. Karolina Bergström
- DT (Dalarnas Tidningar) 130125, Vernissage för kreativa elever. Torbjörn Svensson
- ekuriren (Eskiltuna-Kuriren) 131023, Debatt: Kulturaktiviteter ger äldre bättre hälsa. Lena Adelsohn Liljeroth & Maria Larsson
- Folkbladet 130319, Kultur för friskare seniorer. Gabriella Garpefjäll
- GD (Gefle Dagblad) 131212, Lär dig prata giraffspråket. Sanna Wikström
- GP 131213, Debatt: Vår ambition är att kulturen ska få en bredare betydelse i samhället. Cecilia Magnusson.
- GT/Expressen 130108, Debatt: Skapande skola till förskoleklassen. Camilla Waltersson Grönvall & Anne Marie Brodén
- HD (Helsingborgs Dagblad) 130919, Debatt: Kultur på recept fortsätter i nytt samarbete. Mats Sander
- HN (Hallands Nyheter) 130824, Politiker vill ha permanent satsning på kultur för äldre. Anders Holmer
- HN (Hallands Nyheter) 131024, Ledare: Nu behövs nya resurser till kulturen. Yngve Sunesson
- HP (Hallands-Posten) 131022, Ledare: Nyttja kulturens läkande kraft. Marianne Holm
- HP (Hallands-Posten) 131221, Med musiken väcks minnena till liv. Ulrika Ahlberg
- JP (Jönköpings-Posten) 130326. Insändare: Spira. Hur många har fått kultur på recept? Signatur Hassel.
- JP (Jönköpings-Posten) 130328, Insändare/replik: Spira. Kultur gör oss kreativa. Lars

Melin

JP (Jönköpings-Posten) 131019, Insändare: Teater. Rädda kulturen! Mons Annér
kkuriren (Katrineholms Kuriren) 130124, Hembygdshistoria lockar eleverna. Emma
Eriksson

Kristianstadsbladet 130515, Kultursocial satsning på gång. Jörgen Jörgensen

Kristianstadsbladet 131121, Miljonbelopp till kultur för äldre. Jerker Hagman

Kristianstadsbladet 131227, Debatt: Märklig inställning. Göran Montan

Laholms Tidning 130507, Debatt: Satsning på kultur och hälsa. Anne Marie Brodén

Ljusnan 131123, Patienterna mår bättre av kultur. Erik Jersenius

LP (Linköpings-Posten) 130123, Natur och kultur för hälsans skull. Fanny Miles

Läkartidningen 130918, nr 38, Debatt & Brev: ”Medikalisering” sjukskrivning hot
mot rehabilitering. Ove Andersson & Ulf Hallgårde

Länstidningen 131108, Metoder som ger resultat. Birgitta Widén & Hans Blomberg

NA (Nerikes Allehanda) 131123, Krönika: Jag måste jobba ännu hårdare – för hälsans
skull. Måns Ugglå

Norran 131205, På jakt efter det förflutna. Elisabeth Eriksson

Norrbottnens-Kuriren 130124, Skapande skola till alla sexåringar. Camilla Waltersson
Grönvall & Johan Johansson

NU (Tidningen NU – det liberala nyhetsmagasinet) 131031, nr 44, Visste du att...

Ping (Magasin Ping) 131213, Politikerna tar parti för kulturen inför valet. Ingrid Behrns

SMT (Smålands-Tidningen) 130423, Kultur kan vara ett värdefullt inslag i vården och
omsorgen. Johan Hedenberg

SMT (Smålands-Tidningen) 131210, Krönika: Kan det här verkliga löna sig? Cecilia
Fridén

SMT (Smålands-Tidningen) 131211, Festlig filmpremiär. Lars-Åke Sandqvist

Småläningen 131212, Här får fantasin bestämma. Anna Rathsman

SN (Södermanlands Nyheter) 130103, Inlägg utifrån: ”Landstinget bör hålla dörren
öppen till Vidarkliniken. Sten E Karlsson

ST (Sundsvalls Tidning) 130123, Skola och kultur möts. Susanne Holmlund

SvD 131214, Krönika: Barnkulturen behöver inte mer plockgodis. Ylva Lagercrantz
Spindler

Sydsvenskan 130128, Pjäs riktar blicken mot nutida krig. Suzanne Frieberg

Sydsvenskan 130918, Debatt: ”I forskarvärlden pågår en intensiv debatt om att

människor felaktigt ses som sjuka och överbehandlas”. Ingemar Petersson
Sydsvenskan 131205, Skissernas museum väcker skaparkraft. Claus Granath
Tranås Tidning 131207, Tranås långt över rikssnittet. Annelie Wagnström
VF (Värmlands Folkblad) 130109, Debatt: Alfabet krävs för att stava till demokrati.
Bengt Berg
VGT (Västgöta-Tidningar) 130111, Skapande skola växer med åren. Thomas
Gustafsson
Vimmerbytidning 131126, Kulturrådet ger pengar till länet. Byline saknas
Värnamo Nyheter 130429, Kultur är receptet för hälsa. Hans Nilsson
Västerbottens-Kuriren 131113, Insändare: Kursdag med studiebesök och föreläsning.
Växjöbladet/Kronobergaren 131025, Synpunkt: Evidens. Lena Karlsson
ÖP (Östersunds-Posten) 130911, ”Kultur kan inte skrivas ut på recept”. Thomas Larsson
ÖP (Östersunds-Posten) 131030, Kultur på recept. Kan det vara något? Lina Lindbäck
Östran 130521, Kulturen får ta plats i vården. Jörgen Axelsson
18minuter 130418, Akademiska fick en stor dos kultur. Matilda Skoglöw

Bilaga 1

Kulturens Bildningsverksamhet (2014). *Kulturen, en viktig insats för hållbar folkhälsa*.
Seminarium 140408

KULTURENS BILDNINGVERKSAMHET PRESENTERAR:

KULTUREN EN VIKTIG INSATS FÖR HÅLLBAR FOLKHÄLSA

4 SEMINARIER I 4 STÄDER

Seminarium på Palladium i Malmö

tisdag 8 april, kl. 09.30-16.30

[SEMINARIET ARRANGERAS AV KULTURENS BILDNINGVERKSAMHET
I SAMARBETE MED KÖRCENTRUM SYD OCH MUSIK I SYD]

SEMINARIESERIE I FYRA STÄDER

Kunskapen om att kulturella upplevelser kan ha positiv betydelse för vår hälsa har ökat under senare år men det har gjorts få översikter av det aktuella kunskapsläget och begränsade forskningsinsatser. Med start i Göteborg genomför vi därför en seminarierie i fyra städer om kultur som viktig insats för hållbar folkhälsa. Seminariematerialet kommer att samlas i en antologi och därmed bidra till fortsatta aktiviteter och mer forskning inom området.

Syftet är att redovisa och synliggöra det aktuella kunskapsläget för folkhälsoarbetare, kulturarbetare, riks- och lokalpolitiker, hälso- och sjukvårdspersonal, arbetsmarknadens parter och andra intresserade för att stimulera till fler hälsofrämjande aktiviteter med kulturen som insats och mer forskning. Seminarieriet presenterar resultaten från de senaste tio årens forskning och utvärderingar av effekter av kulturaktiviteter i ett folkhälsoperspektiv.

SEMINARIEPROGRAM

Varje seminarium innehåller föreläsningar, kulturinslag, presentationer av regionala och lokala kulturaktiviteter med hälsofrämjande inriktning och diskussionstid. Frågor som kommer att behandlas rör bl.a.

- Kultur för folkhälsa i ett historiskt och internationellt perspektiv och i olika åldrar.
- Erfarenheter av kulturaktiviteter för folkhälsa, t.ex. teater, bygdespel, körsång, dans, musik, bild, målning, skrivargrupper, konstpromenader m.m.
- Är det lika hälsosamt att konsumera kultur som att vara aktiv?
- Hur fungerar Kulturhälsoboxen och kultur på recept?
- Hur forskar man om kulturaktiviteter för folkhälsa och med vilka metoder?
- Vad bestämmer folkhälsan? Är kulturen tillgänglig för alla?

KULTURHÄLSOBOXEN

En viktig uppgift för seminarierna är att sprida kunskap om Kulturhälsoboxen vilken utarbetats som stöd för vårdcentraler att skapa hållbarhet med hjälp av kulturaktiviteter för både patienter och personal. Boxen består av en samlad bokserie med sex olika skrifter som tillsammans representerar de olika kulturhälsoområdena dans, musik, bild, teater, film och stillhet.

Som bakgrund till boxarna ligger forskningsprojektet Kulturpaletten vilket initierats av Alexandra Charles, ordförande i 1,6 & 2,6 miljonerklubben tillsammans med forskarna Eva Bojner Horwitz, Töres Theorell och Walter Osika. Postkodlotteriets kulturstiftelse har finansierat forskningsprojektet och möjliggjort tryckning av boxarna. För 1,6 & 2,6 miljonerklubben har kultur och hälsa alltid varit sammanlänkade.

INFORMATION, KONTAKT OCH BILJETTER: www.kulturhalsa.se
BILJETTpris: 250 kr

PROJEKTIDÉ OCH PLANLÄGGNING har utförts av kulturproducent Pelle Wistén, professor Christer Hogstedt, professor Töres Theorell, Stockholms Universitet och Karolinska Institutet samt doktor Eva Bojner Horwitz, medicine doktor, kulturhälsoskare knuten till Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap vid Uppsala universitet samt medgrundare och styrgruppsledamot vid Centrum för social hållbarhet (CSS) Karolinska Institutet.

HUVUDMAN FÖR SEMINARIESERIEN är Kulturens Bildningsverksamhet. Medarrangör är 1,6 och 2,6 miljonerklubben.

ÖVRIGA SEMINARIER: UMEÅ, 23 SEPT, FOLKETS HUS • STOCKHOLM, 23 OKT, PLATS EJ KLAR

KULTURENS

MUSIK I SYD
SKÅNEKRONBERG

KULTURENS BILDNINGSVERKSAMHET PRESENTERAR:

KULTUREN

EN VIKTIG INSATS FÖR HÅLLBAR

FOLKHÄLSA

4 SEMINARIER I 4 STÄDER

Seminarium på Palladium i Malmö

tisdag 8 april, kl. 09.30-16.30

[SEMINARIET ARRANGERAS AV KULTURENS BILDNINGSVERKSAMHET
I SAMARBETE MED KÖRCENTRUM SYD OCH MUSIK I SYD]

09.30-10.00	Kaffe med smörgås
10.00-10.15	Inledning
10.15-10.45	Kulturhälsoboxen – ett sätt att nå fram – Eva Bojner Horwitz
10.45-11.00	Kulturinslag
11.00-11.15	Körcentrum Syds insats för körlivet – Lena Ekman Frisk
11.15-11.20	Bensträckare
11.20-11.50	Kultur på recept – Ulf Hallgärde
11.50-12.20	I afton dans – ett folkkärt socialt kapital – Bengt Starrin
12.20-12.30	Diskussion
12.30-13.30	Lunch
13.30-13.45	Den sjungande trappuppgången – Lena Ekman Frisk
13.45-14.15	Vi slår på trummor – inte på varandra – Anna-Carin Fogelqvist
14.15-14.30	Kulturinslag
14.30-15.00	Bildens potential i folkhälsoarbetet – Britt Maj Wikström
15.00-15.30	Kaffe och kaka
15.30-16.15	Översikt av kunskapsläget om kulturella insatser för folkhälsan – Töres Theorell
16.15-16.30	Sammanfattning och avslutning – Christer Hogstedt

INFORMATION, KONTAKT OCH BOKNING AV BILJETTER: www.kulturhalsa.se

BILJETTPRIS: 250 kr inkl för- och eftermiddagskaffe

KULTURENS

MUSIK I SYD
SKÅNEKRONBERG

Bilaga 2

Tabell 2. Problemperspektiv – ett utvecklat analysschema i tabellform.

Problemkomponent	Frågor
Karaktär	Vad för slags problem är det? Var är det lokaliserat? Hur anses det vara besläktat med andra problem? Har problemet någon ”kärna”, någon bärande idé? Hur ser avgränsningarna ut?
Orsaker	Vilka orsaker anges? En eller flera sammanhängande? Voluntaristiska eller deterministiska förklaringar till problemet? Talas det om omoral eller skuld?
Konsekvenser och omfattning	Vilka slags skador och olägenheter beskrivs? Anses problemet vara litet och avgränsat eller stort? Ett hot? Hanterbart eller ohanterligt?
Historia och utveckling	Hur beskrivs uppkomst, upptäckt, utveckling och framtid/prognos?
Lösningar	Vilka förslag till lösningar ges och vem anses vara lämplig och/eller ansvarig för att lösa problemet? Alla? Den som bär problemet? Experter?
Aktörer (drama och roller)	Vilka är problemets huvudsakliga aktörer? Förekommer (dramatiserande) utpekanden av offer/stackare, skurkar, räddare, publik?
Illustrationer och exempel	Vilka metoder, bärande begrepp, typfallsberättelser, slagord och ikoner används när problemet beskrivs? Hur personifieras problemet?

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete*. 1. uppl. Malmö: Liber s. 26-27

Bilaga 3

I listan beskrivs kortfattat de lingvistiska begrepp som används i studien och på vilket sätt de används i analysen.

Agens

Beskriver om aktören/den ansvarige är aktiv eller passiv i texten.

Exempel:

Arbetsgivares höga krav på flexibilitet ökar stressen hos arbetstagarna (aktiv).

Stressen har ökat hos arbetstagare (passiv).

Hedge

Ord eller uttryck som tonar in ett uttalande och gör det mer tveksamt, försiktigt, säkert eller påstridigt och skapar en distans mellan textförfattaren och uttalandet.

Exempel:

Hon hävdar att hjärnan påverkas av musik.

Det *verkar som* om äldres isolering kan brytas med hjälp av kulturaktiviteter.

Interdiskursivitet

Analyserar hur texter refererar till, anknyter och byggs på andra diskurser.

Exempel:

Alla känner sig inte hemma i *finkulturen* (diskurs).

Modalitet

Visar på hur textförfattaren förhåller sig till uttalandet. Det gäller hur denne ställer sig till uttalandets sanningshalt eller dess nödvändighet. Uttalandet kan ha hög eller låg modalitet.

Exempel:

Kultur är *mycket viktigt* för hälsan (hög modalitet/nödvändighet).

Kulturaktiviteter *kan ha* positiva effekter på hälsan (låg modalitet/sanningshalt).

Subjektiv och objektiv modalitet

Markörer för hög/låg modalitet i texter.

Exempel:

Elevers läsförmåga har blivit sämre (objektiv/hög modalitet).

Jag tror att mer kultur kan höja kvaliteten inom äldreomsorgen (subjektiv/låg).

Subjektet kan även uttryckas i plural ”vi”, vilket stärker modaliteten då man gör uttalande även å andras vägnar.